

Millenniumontwikkelingsdoel 8:
Het ontwikkelen van een mondiaal partnerschap voor ontwikkeling

Voortgangsrapport Nederland 2006

Buitenlandse Zaken
**Ontwikkelings
samenwerking**

Millenniumontwikkelingsdoel 8:

Het ontwikkelen van een mondiaal partnerschap voor ontwikkeling

Voortgangsrapport Nederland 2006

Colofon

Uitgave	Ministerie van Buitenlandse Zaken
Beleidsafdeling	DGIS Coherentie Eenheid
Redactie	dr. ir. T. Dijkstra
Editor	A. Freese-van Rossum
Druk	OBT BV
Lay-out	Optima Forma BV

www.minbuza.nl

juli 2006

Inhoudsopgave

Woord vooraf	7
1 Inleiding	11
2 Doelen die ontwikkelde landen moeten verwezenlijken	15
2.1 Hulp	15
2.1.1 Stand van zaken en trends	15
2.1.2 Beleidsomgeving/nationale voorbeelden	18
2.2 Handel en subsidies	20
2.2.1 Stand van zaken en trends	20
2.2.2 Beleidsomgeving/nationale voorbeelden	27
2.3 Schulden	29
2.3.1 Stand van zaken en trends	29
2.3.2 Beleidsomgeving/nationale voorbeelden	30
2.4 Duurzame leefomgeving	31
2.4.1 Stand van zaken en trends	31
2.4.2 Beleidsomgeving/nationale voorbeelden	35
2.5 Productief werk voor jongeren en fatsoenlijk werk voor iedereen	37
2.6 Betaalbare noodzakelijke geneesmiddelen	38
2.7 Nieuwe technologieën	39
3 Overige officiële en niet-officiële kapitaalstromen	41
3.1 Overmakingen door migranten	41
3.1.1 Stand van zaken en trends	41
3.1.2 Beleidsomgeving/nationale voorbeelden	43
3.2 Overige officiële kapitaalstromen en directe buitenlandse investeringen	44
3.2.1 Stand van zaken en trends	44
3.2.2 Beleidsomgeving/nationale voorbeelden	44
3.3 Bijdragen van maatschappelijke organisaties	46
3.3.1 Stand van zaken en trends	46
3.3.2 Beleidsomgeving/nationale voorbeelden	46

4	Andere inspanningen ten behoeve van ontwikkelingslanden	49
4.1	Effectiviteit van de hulp	49
4.2	Coherentie	51
5	De MDG's in de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking	55
5.1	De MDG's en de Nederlandse officiële ontwikkelingssamenwerking	55
5.2	De MDG's en de Nederlandse maatschappelijke organisaties	59
5.3	De MDG's en het Nederlandse bedrijfsleven	62
5.4	De MDG's en de Nederlandse vakbeweging	65
5.5	De MDG's en de Nederlandse kennisinstellingen	69
6	Actuele beleidsdiscussies	73
6.1	Introductie	73
6.2	Het maatschappelijk middenveld: coherentie van beleid en géén uitverkoop	73
6.3	Het bedrijfsleven: meer ruimte scheppen voor particuliere ondernemingen in ontwikkelingslanden	75
6.4	Het maatschappelijk middenveld: kiezen voor specifieke armoedebestrijding	79
6.5	De vakbeweging: fatsoenlijk werk voor iedereen	82
6.6	Het maatschappelijk middenveld: grenzen aan het liberaliseringsmodel	85
6.7	De kennisinstellingen: het creëren van synergie	86
	Afkortingen	90
	Bijlagen	92
	Informatie op het internet	108
	Eindnoten	110

Woord vooraf

Tijdens de VN-top in New York in september 2005 hebben alle 191 lidstaten - in aanwezigheid van meer dan 170 staatshoofden en regeringsleiders - de Millenniumontwikkelingsdoelen herbevestigd. Deze MDG's (*Millennium Development Goals*) zijn gebaseerd op de VN Millenniumverklaring uit 2000, en moeten uiterlijk in 2015 gerealiseerd zijn. Het zijn onderling samenhangende doelen, gericht op de mondiale uitbanning van extreme armoede en het realiseren van duurzame ontwikkeling en voorspoed voor allen. Niet alleen de ontwikkelingslanden hebben hierbij een taak, maar ook de ontwikkelde landen. MDG-8 - een mondiaal partnerschap voor ontwikkeling - gaat over onze verantwoordelijkheid om de ontwikkelingslanden bij te staan, onder andere door meer en effectievere ontwikkelingshulp, eerlijke handel, schuldverlichting en toegang tot betaalbare geneesmiddelen.

In de aanloop naar de VN-top van 2005, en als input voor de MDG-rapportage van de Europese Unie, publiceerde Nederland in 2004 zijn eerste MDG-8 rapport. Ons land was hiermee één van de eerste ontwikkelde landen die verantwoording aflegde aan de internationale gemeenschap over de gedane inspanningen. In het voorwoord bij het rapport stelde ik dat de Nederlandse regering van plan is regelmatig verslag te doen over de geboekte voortgang. Het voor u liggende tweede voortgangsrapport laat zien dat dit geen loze belofte was. Tijdens de VN-top van 2005 hebben alle VN-lidstaten zich verbonden aan het aannemen en uitvoeren van nationale ontwikkelingsstrategieën in 2006 om de MDG's te bereiken. Het tweede Nederlandse voortgangsrapport past ook in deze inspanningsverplichting. Het laat niet alleen zien op welke manier ons land zich tot nu toe heeft ingezet voor de MDG's, maar ook hoe we dit in de nabije toekomst zullen aanpakken.

De rapportage toont dat Nederland nog steeds één van de koplopers is als het gaat om het deel van het Bruto Nationaal Inkomen dat aan ontwikkelingshulp wordt besteed. Ook de komende jaren zal ons land naar verwachting 0,8% van het BNI reserveren voor officiële ontwikkelingshulp. Tijdens de VN-top van 2005 is geconcludeerd dat extra internationale hulp aan de ontwikkelingslanden hoog nodig is om de MDG's in 2015 te kunnen bereiken. De Nederlandse regering roept alle ontwikkelde landen dan ook op om hun inspanningen te verhogen en toe te werken naar de in VN-verband afgesproken doelstelling van minimaal 0,7% van het BNI.

Een open, op regels gebaseerd, voorspelbaar en niet-discriminerend internationaal handelsstelsel is van groot belang voor ontwikkelingslanden om te komen tot duurzame ontwikkeling en armoedevermindering. Ontwikkelde en ontwikkelingslanden moeten zich daarom inzetten

voor het succesvol afronden van de WTO-onderhandelingen in het kader van de Doha-ronde voor het einde van 2006. Daarbij moet in de ogen van Nederland sprake zijn van een daadwerkelijke 'ontwikkelingsronde' waarbij met name de minst ontwikkelde landen en lage inkomenslanden substantieel profiteren van de gerealiseerde internationale handelsliberalisatie.

Naast voldoende hulp en eerlijke handel moet schuldkwijtschelding bijdragen aan het realiseren van de MDG's. Nederland is daarom verheugd dat in 2005 op initiatief van de G8 een belangrijke extra stap is gezet; vanaf 2006 wordt internationaal overgegaan tot volledige multilaterale schuldkwijtschelding voor een groot aantal arme landen. Mede door Nederlandse druk heeft de internationale gemeenschap afspraken gemaakt om te voorkomen dat de schuldkwijtschelding ten koste zal gaan van de beschikbare financiële middelen van het IDA-loket van de Wereldbank en van het Afrikaanse Ontwikkelingsfonds.

De Nederlandse voortgangsrapportage beperkt zich niet tot MDG-8. Zo wordt er ook gerapporteerd over MDG-7 - het waarborgen van een duurzame leefomgeving - en over de Nederlandse inspanningen op de andere MDG's zoals basisonderwijs voor alle kinderen, terugdringen van kindersterfte, bestrijden van hiv/aids, bevorderen van gendergelijkheid en verbeteren van de gezondheid van moeders. Tijdens de VN-top in 2005 is, mede door de inspanningen van Nederland, overeenstemming bereikt over het opnemen van 'seksuele en reproductieve gezondheid en rechten' in het MDG-raamwerk. In de ogen van de Nederlandse regering is het thema seksuele en reproductieve gezondheid en rechten onlosmakelijk verbonden met een groot aantal MDG's. Het is nu van belang in VN-verband een bijbehorende operationele doelstelling op te stellen, inclusief indicatoren. Tijdens de VN-top in 2005 is ook erkend dat streven naar 'decent work for all' van belang is voor het behalen van de MDG's. Nederland acht het een waardevolle toevoeging aan de MDG-inspanningen en ziet uit naar de praktische uitwerking.

Het behalen van de MDG's vraagt om inspanningen van overheden in ontwikkelings- en ontwikkelde landen. Zij kunnen het echter niet alleen doen. Ook particuliere organisaties, bedrijven, vakbonden en kennisinstellingen daar en hier moeten en kunnen een belangrijke bijdrage leveren. In de aanbiedingsbrief bij het eerste voortgangsrapport kondigde de minister voor Ontwikkelingssamenwerking aan dat ze de Nederlandse partners bij het tweede rapport wilde betrekken om ook hun inspanningen op de MDG's zichtbaar te maken. Ik ben verheugd dat alle partners positief gereageerd hebben. Hun bijdragen, in hoofdstuk 5 van dit rapport, laten zien dat hun inspanningen er mogen zijn. Particuliere organisaties ontplooiën rechtstreeks of via lokale partners in ontwikkelingslanden een veelheid aan MDG-gerelateerde activiteiten. Bedrijven investeren op maatschappelijk verantwoorde wijze en dragen bij aan het oplossen van het bredere ontwikkelingsvraagstuk, bijvoorbeeld op het terrein van gezondheidszorg en microfinanciering. Vakbonden zetten zich via lokale partners in voor fatsoenlijk werk en inkomen, en kennisinstellingen leveren expertise en ontwikkelingsgericht onderzoek. Ook de komende jaren zal de Nederlandse overheid al deze partners volop bij de internationale samenwerking blijven betrekken.

Het is belangrijk dat ontwikkelingslanden gehoord worden als het gaat om het MDG-gerelateerde beleid van ontwikkelde landen. Het gaat tenslotte om hún duurzame ontwikkeling en armoedevermindering. Nederland heeft, net als de meeste donoren, regulier overleg met zijn partnerlanden over de invulling van de hulprelatie. Voor het huidige rapport is, met medewerking van het OESO Development Centre, ook specifiek met beleidsmakers en onder-

zoekers uit met name Afrika gekeken naar twee andere aspecten van de MDG-agenda, te weten de coherentie tussen handels- en hulpbeleid en de coherentie tussen migratie en ontwikkeling.

Ontwikkelingssamenwerking geniet een breed draagvlak binnen onze samenleving. Over de richting van het Nederlandse beleid bestaat van oudsher veel discussie, hetgeen alleen maar toe te juichen is. Toekomstig draagvlak is immers gebaat bij open en eerlijke discussies over beleidskeuzes en behaalde resultaten. In het laatste hoofdstuk van het rapport worden aan de hand van een zestal beleidsuitdagingen de meningen van de verschillende Nederlandse partners naast elkaar gezet; niet met het doel om een consensus te forceren, maar om te laten zien dat in ons land breed wordt nagedacht over de invulling van het ontwikkelingsbeleid, met de daarbij behorende diversiteit aan meningen. Ook de komende jaren zal de regering op verschillende manieren de beleidsdialoog met de Nederlandse partners blijven zoeken, net als met de Nederlandse partnerlanden.

Met het tweede nationale MDG-8 rapport is een duidelijke trend gezet. De Nederlandse regering is van plan ook in de toekomst internationaal verantwoording te blijven afleggen over onze bijdrage aan het behalen van de MDG's in het algemeen en MDG-8 in het bijzonder. Gezien de positieve ervaringen zullen de Nederlandse partners hier weer voor worden uitgenodigd. Het betrekken van de partnerlanden kan verder worden uitgebreid. Andere ontwikkelde landen worden uitgenodigd ook terugkerend verantwoording af te leggen. De Europese Unie geeft het goede voorbeeld met het voornemen om in 2007 aan de internationale gemeenschap te rapporteren over haar voortgang op met name beleidscoherentie voor ontwikkeling.

Als één ding duidelijk is, is het wel dat het behalen van de MDG's in 2015 enorme inspanningen zal vergen van alle betrokkenen. Sommige ontwikkelingslanden zijn op de goede weg maar vele andere, met name in Afrika, hebben nog een lange weg te gaan. Zij zijn gebaat bij een waarachtig mondiaal partnerschap voor ontwikkeling waarbij ontwikkelde landen, inclusief Nederland, alles op alles zetten om hun kant van het partnerschap waar te maken.

Dr. Jan Peter Balkenende
Premier van het Koninkrijk der Nederlanden
Juli 2006

Inleiding

Het achtste Millenniumontwikkelingsdoel (MDG) gaat specifiek over de operationele doelstellingen (targets) die ontwikkelde landen moeten verwezenlijken ter ondersteuning van de inspanningen van ontwikkelingslanden op het gebied van de MDG's 1 t/m 7 (zie box 1 voor alle MDG's). Het gaat hierbij om zaken als hulp, handel en schuldverlichting, maar ook om minder bekende targets als toegang tot betaalbare, noodzakelijke geneesmiddelen, strategieën voor fatsoenlijk en productief werk voor jongeren en beschikbaarheid van nieuwe technologieën voor ontwikkelingslanden. Box 2 geeft een overzicht van alle MDG-8 targets.

In aanvulling op MDG-8 is een deel van MDG-7 mede gericht op ontwikkelde landen, namelijk duurzame ontwikkeling en het keren van het verlies van natuurlijke hulpbronnen. MDG-8 en -7 komen aan bod in hoofdstuk 2 van dit rapport. Het eerste MDG-8 rapport uit 2004 presenteerde cijfers tot 2002 en beleidsontwikkelingen tot 2004. Deze rapportage bevat nieuwe cijfers, voor 2004 en in enkele gevallen voor 2005, en gaat in op de beleidsontwikkelingen sinds 2004.

Box 1:

De acht Millenniumontwikkelingsdoelen

1. Uitbannen van extreme armoede en honger
2. Basisonderwijs voor alle kinderen
3. Bevorderen van gelijkheid tussen mannen en vrouwen en vergroten van de zeggenschap van vrouwen
4. Terugdringen van kindersterfte
5. Verbeteren van de gezondheid van moeders
6. Bestrijden van hiv/aids, malaria en andere ziekten
7. Waarborgen van een duurzame leefomgeving
8. Ontwikkelen van een mondiaal partnerschap voor ontwikkeling

In hoofdstuk 3 wordt aandacht besteed aan andere kapitaalstromen die bij kunnen dragen aan ontwikkeling en aan het behalen van de MDG's. Het gaat hierbij met name om overmakingen door in Nederland wonende migranten naar hun land van herkomst, buitenlandse directe investeringen door Nederlandse bedrijven in ontwikkelingslanden en besteding van eigen fondsen door Nederlandse maatschappelijke organisaties in ontwikkelingslanden.

Recente inspanningen van Nederland en de EU op het gebied van effectiviteit van de hulp en coherentie van beleid komen in hoofdstuk 4 aan bod. Vervolgens gaat hoofdstuk 5 in op Nederlandse bijdragen aan het verwezenlijken van specifieke MDG's in ontwikkelingslanden. In het eerste nationale voortgangsrapport werd nog uitsluitend gerapporteerd over de inzet van de Nederlandse overheid. Echter, de inzet van maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven, vakbewegingen en kennisinstellingen draagt eveneens bij aan het verwezenlijken van de MDG's. Hoofdstuk 5 besteedt daarom ook aandacht aan de activiteiten en geboekte resultaten van deze partners. De rapportage is door de partners zelf verzorgd en heeft de vorm van voorbeelden per MDG. Het bleek niet mogelijk om hun inzet per MDG te kwantificeren. Het rapportagesysteem van veel maatschappelijke organisaties is hier (nog) niet op ingericht. Bij bedrijfsleven en kennisinstellingen bestaat daarnaast een fundamenteeler probleem, namelijk de vraag in hoeverre kernactiviteiten als productie in ontwikkelingslanden (bedrijven) en fundamenteel onderzoek (kennisinstellingen) kunnen worden gezien als inzet voor het behalen van MDG's.

Het laatste hoofdstuk van het rapport, hoofdstuk 6, betreft beleidsuitdagingen in relatie tot het behalen van de MDG's. In het eerste nationale MDG-8 rapport werden ook beleidsuitdagingen geformuleerd, maar deze hadden uitsluitend betrekking op de Nederlandse overheid. Het huidige rapport besteedt aandacht aan de beleidsuitdagingen voor alle Nederlandse partners, inclusief overheid, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven, vakbeweging en kennisinstellingen. De verschillende visies op specifieke thema's zijn naast elkaar gezet, waarbij partners elkaar aanspreken op hun verantwoordelijkheden en de richting van het beleid.

Box 2:**Millenniumontwikkelingsdoelen en targets die in dit rapport aan bod komen****MDG 8: Ontwikkelen van een mondiaal partnerschap voor ontwikkeling**

Target 12: Verder ontwikkelen van een open, op regels gebaseerd, voorspelbaar, niet-discriminerend handels- en financieel systeem.
Met inbegrip van afspraken over goed bestuur, ontwikkeling en armoedebestrijding - zowel nationaal als internationaal.

Target 13: Aandacht besteden aan de specifieke behoeften van de minst ontwikkelde landen.
Met inbegrip van tariefvrije en quotavrije markttoegang voor producten afkomstig uit de minst ontwikkelde landen; uitgebreider programma voor schuldverlichting HIPC-landen en kwijtschelding officiële bilaterale schuld; meer ontwikkelingshulp voor landen die zich verplichten tot armoedebestrijding.

Target 14: Aandacht besteden aan de specifieke behoeften van niet aan zee grenzende staten en kleine eilandstaten in ontwikkeling.

Target 15: Uitvoerig aandacht besteden aan de schuldenproblematiek in ontwikkelingslanden door nationale en internationale maatregelen die schulden beheersbaar maken op de lange termijn.

Target 16: In samenwerking met ontwikkelingslanden ontwikkelen en implementeren van strategieën voor fatsoenlijk en productief werk voor jongeren.

Target 17: In samenwerking met farmaceutische bedrijven verschaffen van toegang tot betaalbare, noodzakelijke geneesmiddelen in ontwikkelingslanden.

Target 18: In samenwerking met de private sector beschikbaar maken van de voordelen van nieuwe technologieën, voornamelijk op het gebied van informatievoorziening en communicatie.

MDG 7: Waarborgen van een duurzame leefomgeving

Target 9: Integreren van de beginselen van duurzame ontwikkeling in nationaal beleid en nationale programma's en keren van het verlies van natuurlijke hulpbronnen.

2

Doelen die ontwikkelde landen moeten verwezenlijken

2.1 Hulp

2.1.1 Stand van zaken en trends

Om ontwikkelingslanden te helpen de Millenniumontwikkelingsdoelen te bereiken wordt door de Verenigde Naties (VN) onder MDG-8 opgeroepen om meer geld beschikbaar te stellen aan ontwikkelingslanden die zich inzetten voor armoedebestrijding. In 1970 werd in de VN vastgesteld dat ontwikkelde landen 0,7% van hun Bruto Nationaal Inkomen (BNI) dienen te besteden aan officiële ontwikkelingshulp (ODA). Zonder onderbreking voldoet Nederland al sinds 1974 aan deze doelstelling. Van de andere 21 landen die lid zijn van de Development Assistance Committee (DAC) van de OESO zitten ook Noorwegen, Denemarken, Luxemburg en Zweden boven de 0,7% (zie bijlage 1). Het gemiddelde voor alle OESO/DAC-landen lag in 2004 op 0,24%.

In 1997 heeft de Nederlandse regering afgesproken om het ontwikkelingshulpbudget vast te leggen op 0,8% van het BNI.¹ Deze afspraak is ook door de huidige regering overgenomen en ligt derhalve vast tot en met 2007. In 2004 voldeed de Nederlandse officiële ontwikkelingshulp met 0,73% ODA/BNI echter niet aan de gemaakte afspraak (tabel 1). Dit werd veroorzaakt door de terugbetaling van alle bij Nederland uitstaande ODA-leningen door India, hetgeen wordt aangerekend als negatieve ODA. In dergelijke gevallen voorzien de regeringsafspraken in een compensatie in daaropvolgende jaren, waardoor een gemiddelde van 0,8% gegarandeerd blijft. Voorlopige cijfers geven aan dat het ODA/BNI percentage in 2005 op 0,82% lag (USD 5,1 miljard).

Duurzame armoedebestrijding is de hoofddoelstelling van het Nederlandse ontwikkelingsbeleid. Dit komt onder meer tot uitdrukking in de keuze van de partnerlanden. Van de 36 Nederlandse partnerlanden² behoren er vijftien tot de groep van minst ontwikkelde landen en zeven tot de groep van andere lage inkomenslanden (per capita inkomen in 2004 minder dan USD 825). Zestien partnerlanden liggen in Afrika. Nederland heeft zich tot doel gesteld de helft van de bilaterale hulp ten goede te laten komen aan dit continent. In 2004 bedroeg de Nederlandse ODA aan de minst ontwikkelde landen als percentage van het BNI 0,25%, ruim boven de VN-doelstelling van 0,15%. Van de totale bilaterale ODA ging in dat jaar, in lijn met de doelstelling, 50% naar Afrika.³ Nederland voert geen specifiek beleid op 'niet aan zee grenzende landen' (*landlocked countries*) en kleine eilandstaten in ontwikkeling. Tot de 36 partnerlanden behoren tien niet aan zee grenzende landen en één kleine eilandstaat.

Tabel 1: Officiële ontwikkelingshulp (ODA)

Indicatoren	1990	1995	2000	2002	2004	2005*
Totale netto ODA als percentage van het Bruto Nationaal Inkomen	0,92	0,81	0,84	0,81	0,73	0,82
Netto ODA aan minst ontwikkelde landen als percentage van het Bruto Nationaal Inkomen	0,30	0,23	0,21	0,29	0,25	
Percentage van totale bilaterale, sectorgerichte ODA bestemd voor sociale basisvoorzieningen (basisonderwijs, basisgezondheidszorg, voeding, veilig drinkwater en sanitatie)**	11,7	19,8	23,0	27,8	18,1	
Percentage ODA aan niet aan zee grenzende landen	14,2	18,4	14,5	18,5	21,0	
Percentage ODA aan kleine eilandstaten in ontwikkeling	4,7	4,1	2,1	1,4	1,9	
Percentage multilaterale ODA van totale netto ODA	27,8	30,4	28,5	26,6	36,5	
Percentage van de bilaterale hulp dat ongebonden is	55,5	78,9	95,3	88,3	86,8	

Voetnoot: Als gevolg van aanpassingen in de coderingen en definities door de OESO zijn de cijfers voor indicatoren 3, 4, 5 en 7 enigszins afwijkend van die in het MDG8-rapport van 2004.

Bron: OESO

* Bron: ministerie van Buitenlandse Zaken, op basis van voorlopige cijfers.

** Gemiddelde berekend per twee jaar, 1989-90, 1994-95, 1999-2000, 2001-02, 2003-04

Sociale basisvoorzieningen

Zoals vastgelegd in de beleidsnotitie *Aan Elkaar Verplicht, Ontwikkelingssamenwerking op weg naar 2015*, vormen sociale basisvoorzieningen als onderwijs, gezondheidszorg en water prioritaire thema's binnen de Nederlandse ontwikkelingsamenwerking (zie ook 2.4.2 en 5.1). Tabel 1 laat echter zien dat het deel van de bilaterale, sectorgerichte ODA dat bestemd is voor sociale basisvoorzieningen daalde van 27,8% in 2001-02 naar 18,1% in 2003-04. Deze daling is terug te voeren op het jaar 2003, waarin nieuwe bilaterale verplichtingen voor basisonderwijs slechts 20% bedroegen van het jaar daarvoor. De afname werd deels veroorzaakt door problemen in de onderwijssector in twee belangrijke onderwijs-partnerlanden. In Indonesië verschenen berichten in de media over mogelijke corruptie binnen het onderwijsprogramma en in Tanzania werd niet voldaan aan de afgesproken condities om de gezamenlijke financiering voor de onderwijssector vrij te geven. Dit leidde tot sterke terughoudendheid van de Nederlandse overheid bij het aangaan van nieuwe verplichtingen en betalingen aan de onderwijssector in beide landen. In 2003 werden er binnen het ministerie van Buitenlandse Zaken tevens discussies gevoerd over de verdere invulling van de nieuwe beleidslijnen ten aanzien van ontwikkelingsamenwerking. Ook dit had een remmend effect op het aangaan van nieuwe verplichtingen. De bilaterale inspanningen op basisonderwijs waren echter in 2004 weer terug op het oude niveau. De nieuwe verplichtingen voor 2005 en ramingen voor 2006 wijzen op een verdere verhoging van de inzet op sociale basisvoorzieningen, inclusief basisonderwijs, conform het Nederlandse beleid (zie ook 5.1, *Education for All*).

Multilaterale hulp

Het multilaterale kanaal - zowel de VN als de Bretton Woods instellingen - wordt gezien als een effectieve manier om bij te dragen aan de implementatie van de Nederlandse ontwikkelingsamenwerking. De multilaterale ODA bedroeg in 2004 36,5% van de totale netto ODA, een stijging van bijna tien procentpunten ten opzichte van 2002. Deze stijging is met name het gevolg van een periodieke, meerjarige bijdrage aan de International Development Association (IDA) van de Wereldbank. Ook is de bijdrage aan de EU toegenomen. De uitgaven via de VN zijn daarentegen afgenomen. Dit betreft vooral bijdragen aan kleinere VN-instellingen en multilaterale partnerschapsprogramma's. Tegelijkertijd zijn de bijdragen aan grotere VN-organisaties zoals UNDP en UNFPA, waarbij er een duidelijke link is met de Nederlandse prioriteiten op het gebied van ontwikkelingsamenwerking, verhoogd. Ook de aard van de financiering in het multilaterale kanaal is veranderd. Er is een verschuiving zichtbaar van ongebonden vrijwillige bijdragen naar (thematisch) geoordeelde bijdragen die een omlijnd, bilateraal geformuleerd doel ondersteunen.

Ontbinding van de hulp

In de OESO/DAC is in 2001 overeengekomen dat de DAC-leden per 1 januari 2002 hun hulp aan de minst ontwikkelde landen ontbinden. In de afgelopen jaren is door Nederland veel aandacht besteed aan de implementatie van deze aanbeveling. Ontbinding van de hulp is voor de betreffende ontwikkelingslanden ingevoerd en wederzijdse ervaringen zijn uitgewisseld. Het opzetten door Nederland van een specifiek MOL-fonds voor infrastructuur is hierbij internationaal als goed voorbeeld (*best practice*) aangeduid. In 2003 werden voor het eerst uit dit revolverend fonds leningen en participaties verstrekt. Eind 2005 had het fonds een portefeuille van bijna EUR 86 miljoen, waarvan zo'n EUR 70 miljoen in Afrika.

Nederland heeft ook het programma voor OntwikkelingsRelevante ExportTransacties (ORET) aangepast. Het ORET-programma verlaagt voor een ontwikkelingsland de kosten van projecten die binnen de doelstellingen passen, door middel van een schenking ten behoeve van de

aankoop van kapitaalgoederen, diensten of werken. De schenkingen voldoen aan de criteria voor officiële ontwikkelingshulp. Sinds februari 2005 is er sprake van een gebonden en ongebonden variant van ORET. Alle minst ontwikkelde landen die in aanmerking komen voor ORET vallen onder de ongebonden variant.⁴

Een recente OESO-studie⁵ concludeert dat gebonden voedselhulp ten minste 30% duurder is dan ongebonden voedselhulp. Nederland zet zich dan ook actief in voor de ontbinding van voedselhulp.

In het verlengde van de aanbeveling om per 2002 de hulp aan de minst ontwikkelde landen te ontbinden, heeft de DAC in 2005 verkend op welke wijze deze afspraak verder uitgebreid zou kunnen worden. Uit de vooralsnog vrij lauwe en afhoudende reacties van diverse DAC-leden kan echter worden geconcludeerd dat belangrijke nieuwe stappen op korte termijn in OESO-verband niet te verwachten zijn. Meer effect kan verwacht worden van het EU-ontbindingsbeleid (ontbinding op basis van reciprociteit⁶), ontvangende landen (die verdergaande ontbinding van aangeboden hulp kunnen eisen⁷) en lobbyinitiatieven in die OESO-landen die zich tegen verdergaande ontbinding verzetten. Nederland is in OESO/DAC-verband voor verdere ontbinding op basis van de EU-benadering (reciprociteit).

2.1.2 Beleidsomgeving/nationale voorbeelden

Nederland meent dat meer en effectievere hulp noodzakelijk is om de MDG's te verwezenlijken en heeft zich daar de afgelopen jaren voor ingezet. In de aanloop naar de VN-top in september 2005, bereikten de EU-lidstaten, mede op initiatief van ons land, overeenstemming over nieuwe interim-doelstellingen voor 2010 met betrekking tot de omvang van de officiële ontwikkelingshulp. Afgesproken werd dat het EU-gemiddelde in 2010 op 0,56% van het BNI dient te liggen en dat voor de 'oude vijftien' in datzelfde jaar een individuele doelstelling van minimaal 0,51% geldt en voor de tien recent toegetreden lidstaten een doelstelling van 0,17%.⁸ Ook werden de afgelopen jaren, mede dankzij de inzet van Nederland, nieuwe afspraken gemaakt over de effectiviteit van de hulp, harmonisatie en coördinatie, en beleidscoherentie (zie 4.1 en 4.2).

Veel van deze afspraken kregen hun beslag in een Gezamenlijke Beleidsverklaring Ontwikkelingssamenwerking, die de Raad, de Commissie en het Europees Parlement in december 2005 aanvaardden.⁹ Deze Beleidsverklaring bestaat uit een algemeen deel over de EU en een meer operationeel deel over de wijze waarop de Commissie het Gemeenschapsbeleid uitvoert. Nieuw in de Beleidsverklaring is het algemene deel dat van toepassing is op de Europese Unie als geheel. Hierin zijn gemeenschappelijke doelstellingen en uitgangspunten voor de lidstaten en de Europese Gemeenschap vastgelegd. Daarmee kan de Beleidsverklaring een belangrijke bijdrage leveren aan de verdere harmonisatie en coördinatie van het ontwikkelingsbeleid van de lidstaten en de Gemeenschap.

Geïntegreerd buitenlands beleid

In het Nederlandse ontwikkelingsbeleid wordt nadrukkelijk de aandacht gevestigd op de noodzaak van een geïntegreerd buitenlands beleid, dat wil zeggen dat zoveel mogelijk wordt gezocht naar een combinatie van politieke, economische en OS-instrumenten en, waar nodig, militaire instrumenten. Bovendien wordt de geïntegreerde aanpak gekenmerkt door afstemming met andere internationale actoren, het maatschappelijk middenveld en het bedrijfsleven. Mede vanwege de complexiteit en grootschaligheid van de problematiek is een sterker accent op de uitvoering van activiteiten in multilateraal en EU-verband wenselijk gebleken. Hierbij gaat het onder meer om de relatie tussen veiligheid en ontwikkeling.

Het Nederlandse beleid heeft zich sinds 2001 meer gericht op post-conflictstaten. Hierbij gaat de aandacht met name uit naar drie prioritaire, conflictgevoelige regio's (de Hoorn van Afrika, het Grote-Merengebied en de Westelijke Balkan), en naar Afghanistan. Ter financiering van activiteiten op het snijvlak van vrede, veiligheid en ontwikkeling is in 2004 het Stabiliteitsfonds opgericht. Vanwege de gewenste geïntegreerde en snelle, flexibele benadering staat het fonds financiering van zowel ODA als niet-ODA activiteiten toe. Projecten richten zich met name op herstel van veiligheid en stabiliteit. Driekwart van de toegewezen fondsen is bedoeld voor de drie prioritaire regio's en Afghanistan. Binnen het fonds vindt nauwe samenwerking plaats tussen de ministeries van Buitenlandse Zaken en Defensie.

In 2004 is uit het Stabiliteitsfonds EUR 70 miljoen aan projecten gefinancierd op het grensvlak van vrede, veiligheid en ontwikkeling. Hiervan voldeed 82% aan de ODA-criteria. In 2005 waren de totale uitgaven EUR 82 miljoen (87% ODA), en voor 2006 is een bedrag van EUR 103 miljoen gereserveerd. Nederland heeft bijvoorbeeld in Burundi een drietal omvangrijke programma's gefinancierd en begeleid, en hiermee bijgedragen aan het doorbreken van een cruciale barrière in het vredesproces. In Afghanistan leidt Nederland tevens een provinciaal reconstructie team. In Colombia wordt een substantiële bijdrage geleverd aan de monitoring van het vredesproces. Daarnaast is en wordt in Afghanistan en Soedan bijgedragen aan post-conflict wederopbouw van bestuur en sociaal-economische voorzieningen. Dit gaat met name via *Multi-Donor Trust Funds*, om de effectiviteit en efficiëntie van de hulp te maximaliseren.

Nederland heeft zich ook met succes in OESO/DAC-verband ingezet om meer typen ontwikkelingsrelevante veiligheidsactiviteiten aangemerkt te krijgen als officiële ontwikkelingshulp. Het geactualiseerde Nederlandse beleid ten aanzien van post-conflictstaten is in 2005 vastgelegd in de beleidsnotitie *Wederopbouw na gewapend conflict*¹⁰. De uitdaging voor de komende jaren is om de gewenste coherentie en integratie van beleid ten aanzien van fragiele staten te verbreden en te verdiepen.

Capaciteitsopbouw

Voldoende institutionele capaciteit in ontwikkelingslanden is één van de ontbrekende factoren in de huidige inspanningen om de MDG's te behalen. Zonder extra aandacht voor duurzame ontwikkeling van capaciteit zullen veel van de armste landen er niet in slagen hun ontwikkelingsdoelen te halen, zelfs niet bij intensivering van de hulp.¹¹ De link tussen capaciteit en effectiviteit van de hulp werd in 2005 ook onderschreven in de Parijs-verklaring (zie 4.1). In de praktijk blijkt het echter vaak moeilijk om duurzame capaciteit op te bouwen. In de komende jaren zal capaciteitsopbouw meer gezien moeten worden als ontwikkelingsdoel op zich. Tevens is het van belang dat capaciteitsopbouw hand in hand gaat met democratisering. Nederland neemt actief deel aan de multilaterale discussies op dit terrein. Het is een uitdaging om via ontwikkelingssamenwerking praktische invulling te geven aan de capaciteitsvoorwaarde voor het bereiken van de MDG's.

Resultaatgericht werken

In de afgelopen jaren zijn de Nederlandse ontwikkelingsdoelstellingen in toenemende mate in lijn gebracht met de MDG's. Tevens hebben de MDG's bijgedragen aan de discussie over meer resultaatgericht werken. In 2005 werd de eerste resultatenrapportage door de minister voor Ontwikkelingssamenwerking aan het parlement aangeboden¹², een belangrijke stap op weg naar het zichtbaar maken van de resultaten van ontwikkelingshulp. Het streven is om van de ervaringen te leren en aldus de effectiviteit van de hulp en het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking verder te vergroten (zie ook 4.1, 2.4.2 en 5.1).

2.2 Handel en subsidies

2.2.1 Stand van zaken en trends

Handel en integratie in de wereldeconomie vormen noodzakelijke voorwaarden voor economische ontwikkeling en armoedevermindering in ontwikkelingslanden. Een open, op regels gebaseerd, voorspelbaar en niet-discriminerend handelssysteem speelt daarbij een belangrijke rol. Verbetering van het wereldhandelssysteem, bevordering van (multilaterale) handelsliberalisatie en aanpak van handelsversturende subsidies en non-tarifaire beperkingen vormen daarom terecht belangrijke elementen van MDG-8. De bestaande MDG-8 indicatoren (tabel 2) geven echter een onvolledig beeld van de effecten van het handelsbeleid van ontwikkelde landen op ontwikkelingslanden. Gemiddelde gebonden tarieven weerspiegelen niet goed wat de negatieve effecten kunnen zijn van piektarieven, specifieke tarieven (op basis van volume-eenheden in plaats van prijs), tariefescalatie (hoger tarief naarmate de graad van bewerking hoger is), concurrentievervalsing door subsidies en non-tarifaire beperkingen in de vorm van standaarden (met name op het gebied van voedselveiligheid, milieu). Tabel 3 en figuur 1 geven een vergelijkend overzicht van de tariefstructuur voor landbouwproducten van de vijf grote spelers in de WTO-onderhandelingen terwijl tabel 4 en figuur 2 dat doen voor industrie-producten. Bijlage 2 geeft een uitgebreider overzicht per land.

Tabel 2 laat onder meer zien dat de interne steun voor boeren in de EU tussen 2002 en 2004 nog is gestegen (uitgedrukt in *Producer Support Estimate*¹³ in US dollars). Grote veranderingen in de EU-indicatoren, zoals verlaging van MFN-tarieven¹⁴ voor industrie- en landbouwproducten en vermindering van handelsverstoringende subsidies, zijn alleen te verwachten na de afronding van de lopende WTO-onderhandelingen in de Doha-ronde, hopelijk per eind 2006. Daarom wordt hierna onder meer ingegaan op de inzet van de EU in deze onderhandelingen. Vanwege hun grote belang komen ook de onderhandelingen van de EU met ACS-landen in het kader van de *Economic Partnership Agreements* (EPA's) aan de orde.

Op het gebied van handel en landbouw is de invloed van Nederland relatief beperkt. Als lidstaat van de EU kent Nederland geen zelfstandig beleid op deze terreinen omdat deze tot de unieke bevoegdheid van de EU behoren, met een centrale rol voor de Europese Commissie. In de WTO onderhandelt de Commissie namens de Gemeenschap. Wel hebben EU-lidstaten de mogelijkheid hun stem te laten gelden bij de interne besluitvorming over handels- en landbouwkwesties in de Europese Raad.

Handel en ontwikkeling

Nederland meent dat ontwikkelingslanden door actieve deelname aan de wereldhandel hun economische groei kunnen bevorderen en betere resultaten op het gebied van armoedebestrijding kunnen boeken. Duurzame ontwikkeling in isolement van de wereldmarkt is in de praktijk onmogelijk gebleken. Ontwikkelde landen moeten de handelskansen voor ontwikkelingslanden vergroten door resterende tarieven en handelsverstoringende subsidies af te breken, bij voorkeur in multilaterale onderhandelingen en, waar het arme ontwikkelingslanden betreft, middels aanvullende, asymmetrische handelspreferenties, zoals bijvoorbeeld het *Everything but Arms* (EBA) initiatief voor de minst ontwikkelde landen. Bepaalde handelspreferenties voor duidelijk afgebakende categorieën ontwikkelingslanden (zoals de minst ontwikkelde landen) kunnen nog steeds helpen als opstap om deze landen sneller te laten integreren in de wereldeconomie. Sterk discriminatoire regelingen daarentegen vormen op termijn geen echte oplossing voor ontwikkelingsbehoeften van kwetsbare economieën en leiden vaak tot afhankelijkheid van enkele grondstoffen. Verlaging van de MFN-tarieven in de WTO moet niet worden geblokkeerd, louter om dergelijke preferenties in stand te houden. Voor de (relatief beperkte) groep ontwikkelingslanden die afhankelijk is van tariefpreferenties en speciale productregelingen dienen andere oplossingen te worden gezocht. Daarbij kan gedacht worden aan financiële hulp voor structurele aanpassing, verdieping en vereenvoudiging van bestaande preferenties en eventueel langere implementatieperiodes voor tariefverlaging voor enkele kwetsbare producten in de Doha-ronde.

Daarnaast moeten ook ontwikkelingslanden meedoen in een beweging naar een zo vrij mogelijke wereldhandel, daarbij rekening houdend met hun ontwikkelingsniveau en kwetsbaarheid. Ontwikkelingslanden zijn er immers in alle soorten en maten. Het economisch succes van sommige regio's heeft de onderlinge verschillen in de laatste vijftien jaar vergroot. In het kader van multilaterale handelsliberalisatie en de hiermee samenhangende spelregels is daarom meer maatwerk nodig. Wat marktopening betreft, kan een grotere bijdrage worden verlangd van rijkere ontwikkelingslanden dan van armere ontwikkelingslanden. Geavanceerde ontwikkelingslanden hebben een leidende rol te spelen in het faciliteren van Zuid-Zuid handel, door hun eigen markten open te stellen voor producten uit armere landen. Minder geavanceerde ontwikkelingslanden hebben soms nog baat bij enige beleidsruimte, om marktfaalen aan te pakken of bepaalde segmenten van de economie tijdelijk uit te zonderen van liberalisering (bijvoorbeeld voor 'speciale producten' in de landbouw die cruciaal zijn voor plattelandsontwikkeling en voedselzekerheid voor grote groepen arme mensen).

Tabel 2: Handel en subsidies

Indicatoren	1990	1996	2000	2002	2004
Percentage EU-importen (in waarde) met tariefvrije markttoegang, uitgezonderd wapens, uit:					
Ontwikkelingslanden	-	51,8	64,5	71,7	81,2
Minst ontwikkelde landen	-	94,7	97,8	97,0	96,0
Percentage EU-importen (in waarde) met tariefvrije markttoegang, uitgezonderd wapens en olie, uit:					
Ontwikkelingslanden	-	41,5	56,3	66,2	77,4
Minst ontwikkelde landen	-	94,2	97,5	96,2	95,3
<u>Gemiddelde EU-tarief op landbouwproducten uit:</u>					
Ontwikkelingslanden					
- MFN	-	16,5	13,3	14,2	14,4
- Preferentieel	-	13,3	11,7	12,3	11,5
Minst ontwikkelde landen					
- MFN	-	6,8	4,5	2,5	4,8
- Preferentieel	-	3,6	3,1	4,7	2,8
<u>Gemiddelde EU-tarief op textielproducten uit:</u>					
Ontwikkelingslanden					
- MFN	-	8,4	7,5	7,4	7,1
- Preferentieel	-	6,6	6,0	5,2	3,3
Minst ontwikkelde landen					
- MFN	-	7,5	6,9	7,3	7,2
- Preferentieel	-	0,0	0,0	0,2	0,2
<u>Gemiddelde EU-tarief op kleding uit:</u>					
Ontwikkelingslanden					
- MFN	-	12,7	12,1	12,0	11,7
- Preferentieel	-	9,6	9,2	8,8	5,5
Minst ontwikkelde landen					
- MFN	-	12,8	12,2	12,1	11,9
- Preferentieel	-	0,0	0,0	1,0	1,0
- Steun aan agrarische producenten binnen de EU (PSE), als percentage van het BNP	2,1	1,6	1,2	1,2	1,3
- Steun aan agrarische producenten binnen de EU (PSE), in waarde (USD miljard) *	124,9	133,9	97,5	103,6	136,1
- Percentage totale bilaterale, sectorgerichte ODA bestemd voor capaciteitsopbouw inzake handelsbeleid			0,2	0,7	
- Percentage totale bilaterale, sectorgerichte ODA bestemd voor opbouw handelscapaciteit			2,5	2,5	

Voetnoot: Door herdefiniëring van indicatoren zijn er marginale verschillen met de cijfers in het MDG8-rapport van 2004.

* Cijfer voor 2004 heeft betrekking op de EU25, eerdere cijfers op de EU15.

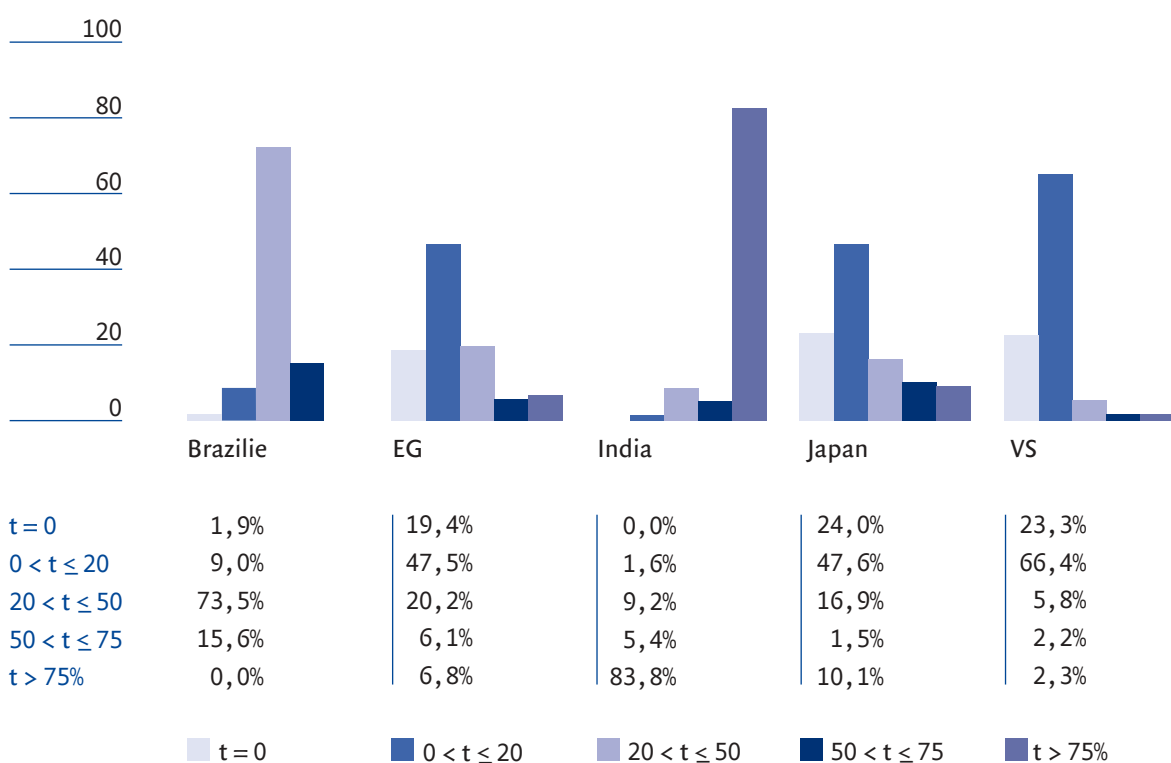
Bronnen: Indicator 1-5: MDG-8 trade statistics database WTO/JUNCTAD/ITC; Indicator 6-g: OESO, WTO.

Tabel 3: Tariefstructuur voor landbouwproducten (Ad Valorem Equivalenten) op MFN basis

Landbouwtarieven	Brazilië	EG	India	Japan	VS
Gemiddelde tarief (AVE gebonden)	35,7	22,8	114,0	41,9	11,0
Gewogen gemiddelde (AVE gebonden)	42,9	18,2	163,4	34,4	3,0
Mediaan (AVE gebonden)	35,0	12,4	100,0	3,4	3,4
Tariefvrije invoer als % van totaal					
Tarieven >75%	1,0%	44,2%	0,0%	28,7%	45,8%
(% van totale aantal tarieflijnen)	0,0%	6,8%	83,8%	10,1%	2,3%
Tarieven >75% (% van totale invoerwaarde)	0,0%	9,6%	80,9%	6,5%	0,2%
Maximum tarief (AVE gebonden)	55,0	407,8	300,0	1.705,9	439,9
Bindingspercentage	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Bron: berekend op basis van WTO-data

Figuur 1: Tariefstructuur landbouwproducten per tariefband: aandeel in het totale aantal tarieflijnen (op HS-8 niveau en AVE gebonden)

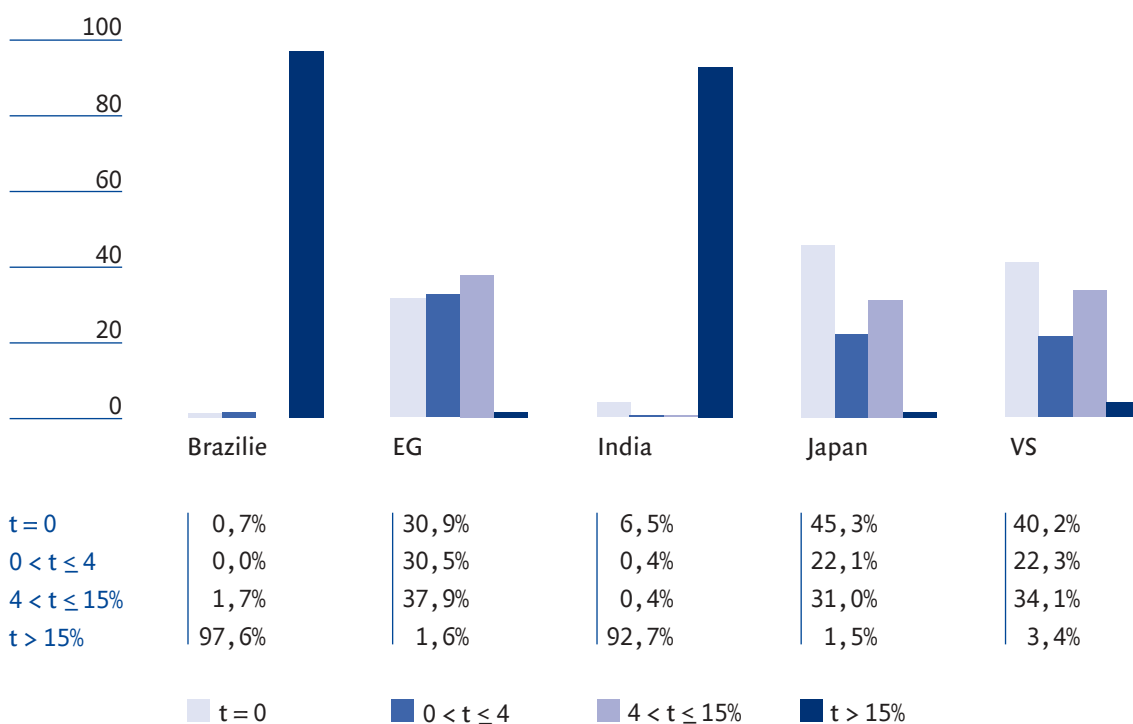
Bron: berekend op basis van WTO-data

Tabel 4: Tariefstructuur voor industrieproducten (Ad Valorem Equivalenten) op MFN basis

Tarieven industrieproducten	Brazilië	EG	India	Japan	VS
Gemiddelde (AVE gebonden)	29,8	4,0	39,3	3,4	3,9
Gewogen gemiddelde (AVE gebonden)	27,4	2,9	32,8	4,2	3,0
Mediaan (AVE gebonden)	35,0	2,9	40,0	2,8	2,9
Gemiddelde toegepaste tarief 2005 (AVE)	13,2	4,0	19,5	3,4	4,0
Tarieven >15% (% van totale aantal tarieflijnen)	97,6%	1,6%	92,7%	1,5%	3,4%
Tarieven >15% (% van totale invoerwaarde)	99,1%	0,8%	79,8%	1,7%	1,3%
Maximum tarief (AVE gebonden)	35,0	26,0	781,8	191,2	58,2
Bindingspercentage	100,0%	100,0%	71,09%	98,56%	99,98%

Bron: berekend op basis van WTO-data

Figuur 2: Tariefstructuur industrieproducten per tariefband: aandeel in het totale aantal tarieflijnen (op HS-8 niveau en AVE gebonden)

Bron: berekend op basis van WTO-data

Handelsliberalisatie is immers geen doel op zich en als enig instrument onvoldoende, zeker voor de armste ontwikkelingslanden. Het verschaft slechts kansen maar geen garanties voor meer export, groei en armoedevermindering. Vele vooral armere ontwikkelingslanden, met name in Afrika, zullen ook de aanbodzijde van hun economie en het ondernemingsklimaat sterk moeten verbeteren, wil men gebruik kunnen maken van handelskansen en directe investeringen aantrekken om zo de hardere mondiale concurrentie aan te kunnen. Vooral de armste ontwikkelingslanden zullen daarbij met multilaterale en bilaterale hulp moeten worden ondersteund (zie 2.2.2). Meer hulp voor versterking van de handelscapaciteit van de armste landen is daarom een essentieel onderdeel van een succesvol, ontwikkelingsgericht Doha-pakket. Echter, *Aid for Trade* moet niet direct gekoppeld worden aan de liberaliseringsafspraken in de WTO maar moet daarop een aanvulling zijn. De uiteindelijke afspraken over *Aid for Trade* moeten wel passen binnen de algemene principes van effectieve hulp en een goede inbedding van de opbouw van handelscapaciteit in de ontwikkelingsplannen van ontvangende landen bevorderen.

De Doha ronde in de WTO

Vanuit deze positieve insteek levert Nederland een actieve bijdrage aan de beleidsdiscussies binnen de EU en de standpuntbepaling van de EU in de WTO-onderhandelingen.¹⁵ Na de mislukte ministeriële conferentie in Cancún in 2003 was sprake van een vertrouwensbreuk in de WTO die leidde tot een pauze in de onderhandelingen. Deze impasse werd pas medio 2004 doorbroken met de vaststelling van het zogenaamde raamwerkakkoord door de Algemene Raad van de WTO, waarmee richting werd gegeven aan het verdere proces. Vervolgens waren alle ogen gericht op een doorbraak tijdens de ministeriële conferentie te Hongkong eind 2005. Deze werd afgesloten met een inhoudelijk bescheiden resultaat maar dit verschaftte wel uitzicht op afronding van de onderhandelingen in 2006. Zo werd bij landbouw -op voorwaarde van strikte paralleliteit- de einddatum van december 2013 vastgesteld voor afschaffing van exportsubsidies en alle andere vormen van exportsteun (inclusief exportkredieten en handelsversturende voedselhulp). Voor katoen werd op dit onderdeel een eerste aanbetaling in 2006 overeengekomen, maar helaas nog geen duidelijke toezegging ten aanzien van de afschaffing van interne steun, het meest handelsversturende onderdeel van de katoensubsidies. Onder druk van de minst ontwikkelde landen en de EU werd wel overeengekomen dat alle OESO-landen en rijkere ontwikkelingslanden (*'declaring themselves in a position to do so'*) vanaf 2008 vrije markttoegang aan de minst ontwikkelde landen zullen bieden voor ten minste 97% van de producten afkomstig uit deze landen. Rijkere ontwikkelingslanden hebben daarbij flexibiliteit ten aanzien van het tempo en de productdekking. De grootste knelpunten ten aanzien van markttoegang bij landbouw- en industrieproducten en diensten en de disciplineren van handelsversturende subsidies werden echter tijdens de Hongkong-conferentie doorgeschoven.

Inzet van Nederland in de Doha-ronde blijft een ambitieus en evenwichtig resultaat per eind 2006, waarin de ontwikkelingsdimensie optimaal is gerealiseerd. Markttoegang voor goederen en diensten uit ontwikkelingslanden op de markten van ontwikkelde én ontwikkelingslanden staat daarbij centraal, naast evenwichtige disciplines die rekening houden met verschillende ontwikkelingsniveaus en gerechtvaardigde beleidsruimte. Binnen de bredere Nederlandse doelstellingen in de Doha-ronde gaat het vanuit het perspectief van ontwikkelingssamenwerking in het bijzonder om:

1. Ambitieuze markttoegang voor landbouw- en industrieproducten en aanpak van piektarieven en tariefescalatie en beperkte uitzondering voor gevoelige producten in ontwikkelde landen. Bij landbouw in ontwikkelingslanden zelf wordt rekening gehouden met 'speciale producten';

2. Voor een aantal landbouwproducten dat van bijzonder belang is voor ontwikkelingslanden vindt versnelde afschaffing (vóór eind 2010) van exportsteun (inclusief gebonden voedselhulp) plaats;
3. Scherpe reductie van handelsversturende, interne landbouwsteun, met name voor producten van belang voor ontwikkelingslanden (ambitieuzer en sneller voor katoen);
4. Een concrete einddatum voor 100% vrije markttoegang voor de minst ontwikkelde landen in alle ontwikkelde landen (niet later dan 2010) en rijkere ontwikkelingslanden die daartoe in staat zijn (voor 2015);
5. Afspraken over handelsfacilitatie (efficiëntere douaneprocessen) met haalbare verplichtingen voor minst ontwikkelde landen en geloofwaardige toezeggingen voor hulp;
6. Effectieve *Aid for Trade* programma's om arme ontwikkelingslanden (met name in Afrika) te steunen om WTO-disciplines uit te voeren, hun aanbodstructuren te versterken, nieuwe handelskansen te grijpen en zich aan te passen aan meer liberalisering.

Oorsprongsregels

In de slotverklaring van Hongkong wordt speciale aandacht gevraagd voor de preferentiële regels van oorsprong die van toepassing zijn op producten afkomstig uit minst ontwikkelde landen onder preferentiële handelsregelingen. De WTO-leden worden opgeroepen om te zorgen dat hun regels van oorsprong transparant en simpel zijn en de minst ontwikkelde landen helpen bij markttoegang. De Europese preferentiële oorsprongsregels worden in 2006 herzien. Nederland wil dat de EU-regels worden vereenvoudigd en versoepeld om producenten in minst ontwikkelde landen in het kader van EBA meer armslag te geven. Momenteel leveren de regels in een aantal gevallen problemen op, bijvoorbeeld omdat het eindproduct ter plekke onvoldoende bewerkingen heeft ondergaan om in aanmerking te komen voor tariefvrije toegang onder EBA. Zo vereisen de preferentiële oorsprongsregels dat kleding vanaf de draad in het betreffende land moet zijn geproduceerd. Voor onder andere Bangladesh betekent dit dat het land geen hoogwaardige kledingproducten tariefvrij naar de EU kan exporteren, omdat Bangladesh nauwelijks weverijen heeft die hoogwaardige stoffen produceren en deze dus moet invoeren.

Economic Partnership Agreements (EPA's)

De EU onderhandelt met de ACS-landen over nieuwe handelsovereenkomsten (EPA's) omdat de eenzijdige preferenties in het huidige Cotonou verdrag in strijd zijn met de WTO-regels. Een tijdelijke uitzondering (*waiver*) loopt af per eind 2007. Er ligt een grote uitdaging om in de praktijk invulling te geven aan de afspraak dat EPA's zullen bijdragen aan armoedevermindering en integratie van de ACS-landen in de wereldeconomie. Dat kan alleen als de nieuwe afspraken over wederkerige handelsliberalisering rekening houden met het ontwikkelingsniveau van de regio's en voorrang geven aan het regionale integratieproces. Naast gunstige afspraken moeten ook extra EU-middelen ingezet worden om de negatieve effecten van liberalisering en regionale integratie te verzachten en handels- en aanbodcapaciteit op te bouwen. De eerste stappen zijn gezet. Zo worden ACS-landen door de EU financieel en met technische assistentie ondersteund in de EPA-onderhandelingen en worden maatregelen genomen om de regionale integratie tussen ACS-landen te versterken.

Suikerhervorming

Het interne beleid van ontwikkelde landen voor specifieke producten kan grote invloed hebben op ontwikkelingslanden. Onafhankelijk van de Doha-ronde, maar daarmee wel verband houdend, is op 1 juli 2006 het nieuwe Europese suikerbeleid in werking getreden. De vorige regeling was onhoudbaar geworden doordat de suikerprijs in de EU drie keer hoger was dan de

gemiddelde wereldmarktprijs. Bovendien werd in een paneluitspraak vastgesteld dat de export-regeling van de EU indruiste tegen de WTO-regels: de gesubsidieerde export was vele miljoenen tonnen hoger dan het toegestane WTO-plafond. Daarnaast zal de EU haar markt vanaf 2009 volledig openstellen voor invoer uit de 49 minst ontwikkelde landen, waardoor de invoer uit deze groep landen aanzienlijk kan toenemen. Hoekstenen van de hervorming in november 2005 zijn de verlaging van de gegarandeerde minimumprijs voor suiker met 36 % over een periode van drie jaar, compensatie voor de boeren voor gemiddeld 64,2% van die prijsverlaging door middel van ontkoppelde inkomenssteun en een herstructureringsfonds voor de opkoop van suikerquota als stimulans voor niet-concurrerende suikerproducenten om uit de sector te stappen. De EU-productie zal als gevolg van deze hervorming naar verwachting dalen met zes à zeven miljoen ton (ongeveer 33%). De gesubsidieerde export wordt zo sterk teruggebracht. De interne prijsdaling heeft forse gevolgen voor suikerproducenten in de groep van achttien ACS-landen die onder het Suikerprotocol steeds de vruchten hebben geplukt van de kunstmatig hoge communautaire prijzen. Deze ACS-landen kunnen een beroep doen op enige financiële steun van de Gemeenschap om hun bedrijven te moderniseren, aan te passen of te diversifiëren.

2.2.2 Beleidsomgeving/nationale voorbeelden

Zoals aangegeven is *Aid for Trade* onderdeel van de Doha-onderhandelingen. Hierbij gaat het om een aantal aspecten. Ontwikkelingslanden hebben gebrek aan capaciteit om te kunnen onderhandelen over WTO-overeenkomsten en om deze overeenkomsten te implementeren (samengevat als capaciteit inzake handelsbeleid). Daarnaast zijn er problemen aan de aanbodzijde en in de fysieke infrastructuur die het profiteren van nieuwe handelsmogelijkheden frustreren, zoals gebrek aan marktinformatie, handelsfinanciering, brancheorganisaties, koelcellen, havenfaciliteiten, etc. (samengevat als handelscapaciteit). Ontwikkelde landen kunnen helpen bij de benodigde capaciteitsopbouw inzake handelsbeleid en de opbouw van handelscapaciteit. De inzet van bilaterale en multilaterale donoren op dit vlak wordt bijgehouden in een gezamenlijke WTO/OESO-database.¹⁶

De Nederlandse inzet op handelsgerelateerde ODA is in de afgelopen jaren gestegen, zowel absoluut als procentueel. In 2001 en 2002 ging het respectievelijk om USD 41,7 miljoen en USD 51,8 miljoen.¹⁷ In 2004 was dit gestegen tot USD 80,6 miljoen, waarvan USD 18,6 miljoen voor handelsbeleid, USD 58,5 miljoen voor handelscapaciteit en USD 3,5 miljoen voor multilaterale 'trust funds'. Een jaar eerder, in 2003, was de bijdrage zelfs USD 145,8 miljoen, hetgeen te verklaren is uit gelijktijdige omvangrijke meerjarige verplichtingen op het gebied van handelscapaciteit. Als percentage van de totale bilaterale, sectorgerichte ODA vond een groei plaats van 2,7% in 2001 en 2002, naar 3,2% in 2004.

De Nederlandse handelsgerelateerde ODA is zoveel mogelijk gericht op de minst ontwikkelde en andere lage inkomenslanden. Nederland geeft deze hulp deels via multilaterale kanalen, waaronder het *Joint Integrated Technical Assistance Programme* (JITAP; van WTO, ITC en UNCTAD), het *International Trade Centre* (ITC van UNCTAD en WTO), het *Standards and Trade Development Fund* (STDF; van Wereldbank, WTO, WHO, FAO en OIE), het *WTO Doha Development Global Trust Fund* en het door ontwikkelingslanden zeer gewaardeerde *WTO Dutch Trainee Programme*. De bilaterale component is echter het grootst. In het merendeel van de 36 partnerlanden wordt ondersteuning geboden aan de verbetering van het ondernemingsklimaat, met in toenemende

Box 3:

Nederlandse steun aan opbouw handelscapaciteit in Zambia

De private sector kan en moet een cruciale rol spelen bij armoedebestrijding. In Zambia coördineren Nederland en de Wereldbank de donorhulp voor de ontwikkeling van de private sector. Het georganiseerde Zambiaanse bedrijfsleven speelt een adviserende rol. Nederland coördineert de hulp van gelijkgezinde donoren (Noorwegen, Zweden, Finland en het VK) met een gezamenlijke waarde van ongeveer van EUR 10 miljoen. Hiervan neemt ons land ongeveer EUR 2,5 miljoen voor zijn rekening. De door Nederland gecoördineerde bijdrage bevat twee clusters.

Het eerste cluster betreft verbetering van het ondernemersklimaat: steun aan de overheid en het bedrijfsleven om gezamenlijk te werken aan hervorming van de regelgeving, zoals liberalisering van het telefoonverkeer, verduidelijking van de arbeidswet, harmonisering van licenties in de toerismesector, verbetering van douanefaciliteiten en een *one-stop shop* voor het bedrijfsleven. Andere donoren, zoals de Wereldbank, Europese Commissie, Verenigde Staten en Japan doen niet mee met de *basket*, maar stemmen hun projecten wel af in de donorgroep.

Het tweede cluster betreft versterking van publiek-private dienstverlening aan het bedrijfsleven. De dienstverlening omvat onder meer landbouwkundig onderzoek, vakonderwijs (onder andere bloemensector), fytosanitaire inspecties voor export en lokale graanopkoop bij kleine boeren. Een bijdrage aan publiek-private financiële diensten is in ontwikkeling.

Daarnaast zijn er in Zambia Nederlandse bedrijfslevenprogramma's zoals het Programma Samenwerking Opkomende Markten (PSOM), de Financierings-Maatschappij voor Ontwikkelingslanden (FMO) en het Centrum ter Bevordering van Importen uit ontwikkelingslanden (CBI). PSOM-financiering gaat op dit moment naar joint ventures op het gebied van Aloe Vera, Protea bloemen en gedroogde groenten. FMO participeert in bedrijven en financiert infrastructuur. Het CBI geeft trainingen aan exporteurs van snijbloemen (met name rozen).

mate aandacht voor de samenwerking tussen de private sector in Nederland en in ontwikkelingslanden. In veertien partnerlanden is sprake van een breder programma en in elf partnerlanden worden één of enkele projecten op dit gebied uitgevoerd. Activiteiten zijn diverse en omvatten thema's als wet- en regelgeving, marktontwikkeling, ontwikkeling van de financiële sector en bedrijfs- en organisatieontwikkeling (zie 6.3 en box 3).

Voedselveiligheids-, milieu- en kwaliteitseisen die aan producten worden gesteld, spelen een steeds belangrijker rol in de internationale handel. De Nederlandse hulp op het gebied van productstandaarden is in de afgelopen jaren dan ook zowel bilateraal als multilateraal in belang toegenomen. Nederland is actief betrokken geweest bij de oprichting van de *Standards and Trade Development Fund* en stort jaarlijks in dit fonds. Verder is een financiële bijdrage geleverd aan het *Codex Trust Fund* (voor grotere deelname van ontwikkelingslanden aan Codex Alimentarius bijeenkomsten), aan de *Consultative Task Force on Environmental Requirements and Market Access for Developing Countries* (UNCTAD) en aan het *Technical Expertise Fund* van het Adviescentrum voor WTO-recht (Advisory Centre on WTO Law; ACWL). Het Centrum ter Bevordering van Importen uit ontwikkelingslanden (CBI; een agentschap van Buitenlandse Zaken) geeft in een groeiend aantal partnerlanden aan exporteurs trainingen over voedselveiligheid-, milieu-, en kwaliteitseisen op de Europese markt. In samenwerking met het bedrijfsleven en het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Voedselkwaliteit (LNV) worden in Vietnam, Indonesië, Zambia, Tanzania, Uganda en Kenia ook bilaterale activiteiten gefinancierd die betrekking hebben op dergelijke EU-eisen en op maatschappelijk verantwoord ondernemen (bijvoorbeeld verantwoorde palmolieproductie). Tenslotte wordt er samen met het bedrijfsleven een proefproject uitgevoerd in Senegal en Kenia waarbij kleine boeren worden getraind en gecertificeerd om te kunnen blijven leveren aan Europese supermarkten (*EUREPGAP for Smallholders*).

2.3 Schulden

2.3.1 Stand van zaken en trends

Veel ontwikkelingslanden zijn door hun zeer hoge schulden niet of nauwelijks in staat om de MDG's te verwezenlijken. Eén van de targets onder MDG-8 stelt dan ook dat uitvoerig aandacht besteed moet worden aan de schuldenproblematiek teneinde de schulden van ontwikkelingslanden op lange termijn houdbaar te maken. De Nederlandse inzet op schuldkwijtschelding is ook de afgelopen jaren substantieel geweest (tabel 5).

Tabel 5: Schulden

Indicatoren	1990	1995	2000	2002	2004
• Schuldkwijtschelding als percentage van netto ODA	4.6	5.4	3.2	8.9	5.1
• Schuldkwijtschelding aan HIPC-landen als percentage van netto ODA *	-	-	-	7.6	2.8

* Nieuwe indicator welke volgens OECD/DAC relevanter is dan de oorspronkelijke indicator 'Percentage ODA aan HIPC-landen'.

Bron: OESO

Naast het *Heavily Indebted Poor Countries* (HIPC) initiatief springen twee aanvullende initiatieven in het oog, die op verschillende manieren een bijdrage willen leveren aan de aanpak van de schuldenproblematiek. Eén initiatief betreft een schuldenregeling voor Nigeria door de Club van Parijs. Het andere betreft het zogenaamde *Multilateral Debt Relief Initiative* (MDRI).

Schuldenregeling Nigeria in de Club van Parijs

De Club van Parijs is het belangrijkste forum voor het bespreken van de bilaterale schuldenproblematiek. In oktober 2005 werd er, op initiatief van de G8, een akkoord bereikt over een allesomvattende schuldenregeling voor Nigeria. In dit akkoord werd geregeld dat Nigeria enerzijds zijn achterstanden en een deel van de uitstaande schuld aan de crediteurenlanden van de Club van Parijs zou voldoen, maar dat het land anderzijds 67% van de dan nog resterende schuld aan dat forum kwijtgescholden zou krijgen. Na de uitvoering van dit akkoord in de eerste helft van 2006 had Nigeria geen schulden meer bij de Club van Parijs. In totaal kreeg het land van de circa USD 30 miljard aan schulden circa USD 18 miljard kwijtgescholden.

Nederland heeft met het akkoord in de Club van Parijs kunnen instemmen omdat het IMF-programma voor Nigeria voldoende waarborgen biedt dat de vrijvallende middelen ook daadwerkelijk aan armoedebestrijding zullen worden besteed.¹⁸ Daarnaast biedt het IMF-programma voldoende zekerheid dat er tegelijkertijd belangrijke economische en bestuurlijke hervormingen zullen worden doorgevoerd en dat de corruptiebestrijding wordt opgevoerd. De schuldenregeling voor Nigeria, in combinatie met het IMF-programma voor dat land, geven volgens Nederland een belangrijke impuls aan de armoedebestrijding in dit, qua inwoneraantal, grootste land van Afrika, en draagt in belangrijke mate bij aan het behalen van de MDG's in Afrika.

Multilateral Debt Relief Initiative

Het andere initiatief had betrekking op het HIPC-initiatief. Het plan betreft volledige schuldenkwijtschelding voor HIPC-landen die het zogenaamde HIPC-eindpunt¹⁹ hebben bereikt. Het heeft betrekking op de schulden van deze landen aan het IMF, IDA (Wereldbank) en het *African Development Fund* (AfDF, onderdeel van de Afrikaanse Ontwikkelingsbank).²⁰ De G8 en andere donoren hebben toegezegd IDA en AfDF volledig te zullen compenseren voor het wegvallen van terugbetalingen van rente en aflossingen aan deze instellingen, zodat de financiële soliditeit van deze instellingen niet in gevaar komt. Het IMF betaalt de kwijtschelding uit eigen middelen.

Een akkoord werd bereikt in september 2005, tijdens de jaarvergadering van de Wereldbank en het IMF. Nederland sprak zich tijdens de jaarvergadering positief uit over het plan, na financiële toezeggingen door de G8-landen en het bereiken van resultaten op de overige Nederlandse prioriteiten (gelijke behandeling van deelnemende landen, toepassing van het 'schuldhoudbaarheidsraamwerk' en helderheid over de voorwaarden voor deelname aan het initiatief). De implementatie van het plan, inmiddels omgedoopt tot het *Multilateral Debt Relief Initiative* (MDRI), is op 1 januari 2006 van start gegaan voor wat betreft het IMF; en medio 2006 voor wat betreft IDA en AfDF.

2.3.2 Beleidsomgeving/nationale voorbeelden

Beide bovengenoemde initiatieven hebben, zoals gezegd, vooral betrekking op de verlichting van substantiële schuldenlasten. Nederland meent echter dat nog meer gedaan kan worden om in de toekomst te voorkomen dat ontwikkelingslanden nieuwe onbeheersbare schulden opbouwen. Het heeft daarom ook de ontwikkeling van het schuldhoudbaarheidsraamwerk

gesteund, waarover inmiddels in Wereldbank- en IMF-kader een akkoord is bereikt. Doel van dit raamwerk is om op basis van objectieve criteria de (toekomstige) houdbaarheid van de schuld van een land te beoordelen. De criteria zijn tot stand gekomen op basis van empirisch onderzoek, waaruit blijkt dat schuldhoudbaarheid in het bijzonder samenhangt met de omvang van de schuld, de kwaliteit van de instituties en het beleid van een land en de kwetsbaarheid van een land voor het optreden van externe schokken.

Belangrijker nog dan de bereikte overeenstemming over het schuldhoudbaarheidsraamwerk is het daadwerkelijk gebruik van de op grond van het raamwerk te realiseren *Debt Sustainability Analyses* (DSA's). Omdat een DSA toegesneden is op een specifiek land en ook kijkt naar mogelijke toekomstige ontwikkelingen, is zo'n analyse nuttig voor het beleid van zowel debiteur- als crediteurlanden en voor de multilaterale instellingen. Een DSA ondersteunt donoren bij het maken van keuzes met betrekking tot het al dan niet voortzetten van het verstrekken van leningen en/of het verstrekken van exportkredietverzekeringen, dan wel over te gaan op giften of een combinatie van leningen en giften.

Behalve het raamwerk kan ook een beter schuldenbeheer het ontstaan van nieuwe, onhoudbare schulden helpen voorkomen, dan wel bijdragen aan het verminderen van bestaande schulden. Nederland blijft dan ook steun verlenen aan twee initiatieven op dit terrein. Het betreft hier het *Debt Management and Financial Analysis* (DMFAS) programma van de UNCTAD ten behoeve van ontwikkelingslanden en het schuldenbeheerprogramma van het *Macroeconomic & Financial Management Institute of Eastern and Southern Africa* (MEFMI).

2.4 Duurzame leefomgeving

2.4.1 Stand van zaken en trends

Eén van de targets onder MDG-7 is het integreren van de grondbeginselen van duurzame ontwikkeling in nationaal beleid en nationale programma's en het keren van het verlies van natuurlijke hulpbronnen. De bijbehorende indicatoren ontwikkelen zich voor Nederland in het algemeen langzaam in de goede richting (tabel 6). Uitzondering is de kooldioxide-uitstoot die in absolute termen blijft stijgen en per hoofd van de bevolking niet wil afnemen (zie Kyoto-verplichtingen onder *Broeikasgassen*).

Nederland heeft een actief beleid ten aanzien van mondiale milieu- en duurzaamheidskwesties. Dit kwam reeds naar voren in het vierde Nationaal Milieubeleidsplan uit 2002 en komt ook terug in de nieuwe Toekomstagenda Milieu. In deze toekomstagenda wordt, naast verbetering van het instrumentarium, ook het voorkomen van afwenteling benadrukt. Nederland heeft zich in EU-verband, onder meer tijdens zijn EU-voorzitterschap, sterk gemaakt voor de relatie tussen milieu en het bereiken van de MDG's. In het verlengde hiervan heeft ons land via de EU gepleit voor versterking van de milieupijler in het VN-systeem. Op de VN-top van september 2005 is dit belang onderkend en is een proces gestart om milieu op meer efficiënte wijze in de activiteiten van de VN-instellingen te incorporeren.

Broeikasgassen

Nederland zet zich in voor het voorkomen van klimaatverandering en is vanaf het begin één van de voorvechters geweest van het Kyoto-protocol. De Kyoto-doelstelling is om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen, waarbij 1990 als basisjaar wordt genomen. De Nederlandse regering is verheugd dat het protocol (en daarmee de mechanismen en akkoorden) in februari

Tabel 6: Milieu

Indicatoren	1990	1995	2000	2002	2003	2004	2005
• Percentage land dat bedekt is met bos	9,11	9,51	10,57	10,59	10,60	10,61	-
• Land dat bedekt is met bos (km ²)	3.098	3.233	3.593	3.600	3.604	3.607	-
• Percentage gebied dat beschermd wordt voor het behoud van biodiversiteit	-	-	-	-	5,2	-	5,5
• Energieverbruik (per equivalent van een kilo olie) per USD 1.000 (2000 PPP) BNP	202	202	174	173	180	-	-
• Kooldioxide (CO ₂) uitstoot (ton per hoofd)	10,6	11,0	11,0	10,8	10,9	11,0	-
• Kooldioxide (CO ₂) uitstoot (x miljoen ton)	158	169	168	173	176	179	-

Bronnen:

Indicator 1 en 2: CBS (1989, 1996) en Probos, Wageningen (2000, 2002, 2003, 2004 schatting)

Indicator 3: UNEP-WCMC protected areas database (IUCN cat. 1-5)

Indicator 4: UNSTAT MDG database (1990-2002), IEA Energy Statistics (2003)

Indicator 5 en 6: UNFCC (1990-2003) en CBS/Milieu en Natuur Compendium (2004 schatting); excl. landgebruik, bosbouw.

2005 in werking is getreden, nadat Rusland het eind 2004 ratificeerde. Ons land is er in het afgelopen decennium in geslaagd de historische relatie tussen economische groei en CO₂-uitstoot te doorbreken, met name door de energie-intensiteit van de nationale economie te verminderen. De per capita CO₂-uitstoot ligt nog boven het niveau van 1990, maar Nederland heeft tot 2012 om de Kyoto-doelstelling te realiseren. De groei van het verkeer in ons land blijft een probleem. Daarom heeft de overheid recent een extra stap gezet en een percentage bio-brandstof in brandstoffen voor motorvoertuigen verplicht gesteld (in lijn met het EU-beleid).

Eén van mechanismen onder het Kyoto-protocol is het *Clean Development Mechanism* (CDM). Dit stelt industrielanden in staat emissiebeperkende projecten in ontwikkelingslanden te financieren waarvan zij de resultaten mogen meetellen voor hun nationale reductiedoelstelling. Nederland wil 50% van zijn Kyoto-verplichtingen, dat wil zeggen 67 miljoen ton aan CO₂-equivalente emissies, realiseren op basis van het CDM. Eind 2005 was deze doelstelling geheel gedekt door raamovereenkomsten met intermediaire organisaties en voor bijna 40% vastgelegd in projectcontracten. Deze projecten stellen ontvangende landen in staat zich op meer duurzame wijze te ontwikkelen.

Momenteel richt de discussie zich binnen de EU en internationaal vooral op de doelstellingen en mogelijkheden na 2012, wanneer de huidige Kyoto-doelstellingen bereikt moeten zijn. Hierbij spelen de kosten van het Kyoto-beleid een rol. De Europese lidstaten en de Europese Commissie trekken samen op om ontwikkelingslanden te betrekken bij een nieuwe fase in het klimaatbeleid. De kosteneffectiviteit van maatregelen vormt een prioriteit in het Nederlandse

beleid. Ons land organiseert in 2006 een internationale conferentie over verdergaande mogelijkheden van marktwerking voor het bereiken van de klimaatdoelstellingen. Nederland is voorstander van de voortzetting (in gepaste vorm) van emissiehandel.

Biodiversiteit

Biologische diversiteit (of biodiversiteit) omvat de variatie aan genen, soorten, ecosystemen en landschappen. In 1992 hebben wereldleiders in Rio de Janeiro een internationale overeenkomst gesloten over biodiversiteit, de *Convention on Biological Diversity* (CBD), welke in 1994 van kracht werd. In 2005 heeft Nederland tevens de *International Treaty on Plant Genetic Resources in Food and Agriculture* (een agro-biodiversiteitsverdrag in FAO-kader) geratificeerd. Deze biodiversiteitsverdragen hebben drie hoofddoelstellingen: behoud van biodiversiteit, duurzaam gebruik van biodiversiteit, en een rechtvaardige verdeling van de opbrengsten voortvloeiende uit het gebruik van genetische bronnen. Nederland is actief in het kader van deze en andere internationale verdragen ter behoud, duurzaam gebruik en bescherming van natuur en (agro-) biodiversiteit.

In ons dichtbevolkte, geïndustrialiseerde land staat de biodiversiteit onder druk. Dit laat de nationale rapportage 2005 in het kader van de CBD²¹ duidelijk zien. Zo is de *Natural Capital Index* (NCI), een indicator voor biodiversiteit, teruggelopen van 30% in 1950 naar 18% in 2000. Ook is bijvoorbeeld het aantal soorten vlinders tussen 1992 en 2002 met meer dan 50% afgenomen. Er zijn echter ook positieve ontwikkelingen. De stikstofoverbemesting is afgenomen, en daarmee de verzuring en eutrofiëring²² van het milieu. Het gebied dat beschermd wordt voor het behoud van biodiversiteit neemt langzaam toe (tabel 6). De Nederlandse overheid streeft ernaar om, door de aanleg van een ecologische hoofdstructuur (EHS), de oppervlakte (semi)natuurgebied uit te breiden van 450.000 ha in 1990 naar 750.000 ha in 2018. In 2005 was er 66.000 ha extra gebied gerealiseerd. De EHS is een erkende ruimtelijke strategie voor het duurzaam behoud van biodiversiteit. Halverwege de uitvoering van het in 1990 gestarte project is veel gerealiseerd. Tegelijkertijd constateert het Milieu- en Natuurplanbureau (MNP) dat de ruimtelijke samenhang en milieu- en watercondities nog onvoldoende zijn om de internationaal gemaakte afspraken over het behoud van biodiversiteit waar te maken.²³

De EU heeft zich tot doel gesteld in 2010 de achteruitgang van de biodiversiteit te stoppen. Teneinde deze doelstelling nieuw leven in te blazen heeft de Europese Commissie in mei 2006 een plan van aanpak gepresenteerd. De Europese Vogel- en Habitatrichtlijnen verplicht om de biodiversiteit te waarborgen door het in stand houden van soorten en habitattypen. Deze gebieden vormen het Natura 2000 netwerk. Nederland draagt met 161 gebieden bij aan dit netwerk met een totale omvang van circa 1 miljoen hectare en ligt op schema met de implementatie van Natura 2000. In Europees verband is het streven gericht op het realiseren van een Pan Europees Netwerk, waarin het Natura 2000 netwerk en ons nationale beleid is ingebed.

In internationaal en multilateraal verband wordt gestreefd naar een structurele ombuiging van het wereldwijde verlies aan biodiversiteit, naar behoud en ontwikkeling van het werelderfgoed en de diversiteit van cultuurlandschappen. Nederland ondersteunt ontwikkelingslanden bij de uitwerking en implementatie van de biodiversiteitsafspraken. De wisselwerking tussen biodiversiteit en armoede vermindering speelt daarbij een cruciale rol. Ondersteuning wordt bijvoorbeeld gegeven bij het opzetten van regionale ecologische netwerken, het ontwikkelen van nationale en regionale plannen voor duurzaam bosbeheer en de integratie van biodiversiteitsaspecten in sectoraal beleid. In samenwerking met het bedrijfsleven en maatschappelijk organisaties wordt door het programma Transitie Biodiversiteit onder andere verduurzaming van het lokale beheer van natuurlijke hulpbronnen voor internationale markten bevorderd.

In internationale onderhandelingen met betrekking tot de CBD maakt Nederland zich sterk voor het tot stand komen van een *International regime on access and benefit sharing* voor genetische bronnen (onder meer COP-8; maart 2006). Het specifieke doel van dit regime moet volgens Nederland zijn dat ontwikkelingslanden op rechtvaardige wijze meedelen in voordelen die voortkomen uit het gebruik van hun genetische bronnen. Het regime kan dan een rechtvaardige basis bieden voor commerciële afspraken tussen aanbieders (overheden, lokale gemeenschappen) en gebruikers (internationale bedrijven) van genetische bronnen. Nederland is voorstander van een juridisch bindend regime.

World Summit on Sustainable Development

Het Implementatieplan van de 2002 *World Summit on Sustainable Development* (WSSD) bevat een aantal milieudoelstellingen in combinatie met MDG-7. Eén ervan luidt dat chemicaliën in 2020 zodanig geproduceerd en gebruikt dienen te worden dat de schadelijke effecten voor mens en milieu tot een minimum beperkt worden. Op dit terrein is recent enige voortgang geboekt. Op internationaal niveau werden eind december 2005 de onderhandelingen over een *Strategic Approach for International Chemicals Management* (SAICM) afgerond. Hierbij werd tevens overeenstemming bereikt over een *Quick Start Programme*, inclusief het creëren van een fonds om landen te helpen bij het implementeren van verdragen als het Verdrag van Rotterdam, het Verdrag van Stockholm en het Protocol van Montreal.²⁴ Op EU-niveau zijn verdere stappen gezet bij het formuleren van nieuwe wetgeving inzake de registratie, evaluatie en goedkeuring van chemicaliën (REACH). De discussies over REACH zullen in 2006 worden afgerond in een laatste afstemmingsronde met het Europese Parlement. Overigens wordt ook voor individuele gevaarlijke stoffen, zoals kwik, gestreefd naar het in internationaal verband promoten van EU-regelgeving. Dit ter voorkoming van afwenteling.

Een andere MDG7-gerelateerde doelstelling van de WSSD is dat vóór 2015 overeenstemming dient te zijn bereikt over maatregelen voor het herstel van uitgeputte visbestanden en voor een duurzaam visserijbeleid. Voor Nederland is hierbij het gemeenschappelijk visserijbeleid van de EU van belang. De raadsconclusies van juli 2004 over visserij-partnerschapovereenkomsten vormen het kader voor duurzame visserijovereenkomsten met derde landen.²⁵ Afgesproken is dat deze overeenkomsten gebaseerd dienen te zijn op de beste beschikbare wetenschappelijke gegevens over de omvang van de visbestanden en op de vraag of er een surplus is. Ook dient rekening gehouden te worden met de belangen van de lokale visserijsector. Oude visserijovereenkomsten worden nu, wanneer ze aflopen, één voor één vervangen door een visserij-partnerschapovereenkomst. Nederland streeft ernaar dat de raadsconclusies van juli 2004 ook daadwerkelijk worden geïmplementeerd. Om dat te bewerkstelligen zet Nederland zich met een aantal gelijkgezinde lidstaten in om de onderhandelingen tussen de Europese Commissie en het derde land volgens transparante procedures te laten verlopen. Wanneer procedures transparant zijn kan worden nagegaan of wetenschappelijke adviezen worden geëerbiedigd en of rekening wordt gehouden met de belangen van de lokale visserijsector. Ook directe betrokkenheid bij een aantal van de onderhandelingstrajecten helpt hierbij. In Mauritanië, het omvangrijkste akkoord dat de EU met een derde land heeft getekend, heeft Nederland ondersteuning verleend aan het bestandonderzoek van koppotigen (zoals octopus). Er bestond al lange tijd het vermoeden dat er overbevissing van koppotigen plaatsvond. De resultaten van het onderzoek hebben daar bewijs voor geleverd en ertoe bijgedragen dat het aantal licenties is verminderd tijdens de tussentijdse herziening van de overeenkomst in 2005. De resultaten van het onderzoek worden ook gebruikt bij de huidige onderhandelingen over een nieuwe visserijovereenkomst.

Bali Strategic Plan

Er is internationaal consensus dat door capaciteitsopbouw in ontwikkelingslanden nog veel te winnen valt op het gebied van mondiale duurzame ontwikkeling. De beheersraad van UNEP (UN Environment Programme) heeft eind 2004 het *Bali Strategic Plan on Technology Transfer and Capacity Building* aangenomen. Het Bali-plan kan een raamwerk bieden voor gecoördineerde capaciteitsopbouw, startend vanuit een systematische inventarisatie van bestaande activiteiten en inschatting van de behoeften in een land of regio. Ook Nederland heeft het plan verwelkomd en aangegeven dat hiervoor binnen de vaste UNEP-begroting ruimte gemaakt zou moeten worden.

2.4.2 Beleidsomgeving/nationale voorbeelden

Nederland streeft ernaar 0,1% van het BNI uit te geven aan internationaal natuur- en milieubeleid. Het merendeel gaat via bilaterale kanalen. In dertien partnerlanden wordt samengewerkt in de milieusector, meestal in de vorm van projecten met één of meerdere ministeries en niet-gouvernementele organisaties. In 2004 was de financiële inzet EUR 71 miljoen. De resultatenrapportage van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking uit november 2005 laat zien dat de voortgang in elf van de dertien partnerlanden bevredigend is.²⁶ Positieve uitschieter is Kaapverdië. Reden hiervoor is sterk leiderschap van de overheid op milieugebied en goede integratie van milieu in andere sectoren en beleidsvelden. Een ander voorbeeld is Colombia, dat beschikt over een goed sectorbeleid en een zeer groot en sterk betrokken maatschappelijk middenveld. In de twee minder goed presenterende landen (Ghana en Senegal) bleek dat vooruitgang in de sector onder meer belemmerd wordt door gebrek aan capaciteit bij de overheid om het milieubeleid uit te voeren.

Water

Eén van de targets onder MDG-7 is het halveren van het aantal mensen zonder toegang tot veilig drinkwater (tussen 1990 en 2015). Water is ook één van de prioritaire thema's in het WSSD Implementatieplan. Nederland werkt in zeven partnerlanden samen in de watersector en heeft daarnaast wateractiviteiten in zestien andere partnerlanden (binnen de sector milieu of het thema economische ontwikkeling). In 2004 was het total budget voor water EUR 31 miljoen. In de eerder genoemde resultatenrapportage is gekeken naar de zeven landen met een sectoraal waterprogramma. In het merendeel van de deze landen is goede voortgang geboekt. Benin, Egypte en Vietnam hebben een goed overheidsbeleid in de watersector en is tevens sprake van een effectieve, geharmoniseerde betrokkenheid vanuit de donorgemeenschap. In 2004 werden in Benin 1.000 nieuwe waterputten gerealiseerd en 203 waterputten gerehabiliteerd, waardoor ruim 300.000 mensen toegang kregen tot drinkwater. Ook in Jemen en Mozambique zijn de resultaten bevredigend. In Mozambique wordt al enige jaren sectorale begrotingssteun ingezet en kregen in 2004 350.000 mensen toegang tot veilig drinkwater. In Jemen lag dit aantal voor 2004 op 300.000 mensen in rurale gebieden. Alleen in Bangladesh en Indonesië was de voortgang in de watersector onbevredigend. In beide landen is een belangrijke oorzaak het gebrek aan overheids capaciteit voor beleidsontwikkeling en uitvoering, waarbij in Indonesië ook problemen bij de uitvoering van gedecentraliseerd beleid een rol spelen.

Tijdens de 13de sessie van VN Commissie voor Duurzame Ontwikkeling (*UN Commission on Sustainable Development, CSD*) in april 2005 is afgesproken de gezamenlijke inspanningen op het terrein van drinkwater en sanitatie op te voeren om de MDG-7 targets te kunnen halen. De minister voor Ontwikkelingssamenwerking heeft daarop de doelstelling geformuleerd dat tussen 2006 en 2015 met Nederlandse steun 50 miljoen mensen die thans verstoken zijn van veilig drinkwater en deugdelijke sanitaire voorzieningen duurzaam toegang krijgen tot dergelijke voorzieningen.

Energy for all

De G8 heeft tijdens haar top in Gleneagles in 2005 de Wereldbank gevraagd ten bate van ontwikkelingslanden een investeringsraamwerk voor schone energie en ontwikkeling op te stellen. Nederland ondersteunt dit van harte, maar vindt ook dat meer aandacht nodig is voor toegang tot moderne energie voor met name de arme bevolkingsgroepen in ontwikkelingslanden. Ons land heeft daarom het 'Energy for All' initiatief gelanceerd. De Wereldbank wordt hierin gevraagd om aan het *Investment Framework for Clean Energy and Development* specifiek toegang tot moderne energiediensten voor de armen toe te voegen.

Energy for All is gericht op de 1,6 miljard mensen, waarvan 0,5 miljard in Afrika, die geen toegang tot moderne energie hebben. Het initiatief focust op toegang van mensen tot verbeterde kooktoestellen en het elektriciteitsnet, energievoorziening voor sociale instituties (scholen, ziekenhuizen, gemeenschapscentra, etc.) en energievoorziening voor economische activiteiten. Het initiatief zal de extra kosten in kaart brengen die nodig zijn om mensen toegang tot energie te verschaffen, een analyse maken van bestaande instrumenten om de benodigde investeringen te verrichten en de belangrijkste partners benoemen die aan het initiatief uitvoering zouden moeten geven.

WSSD partnerschappen

Het WSSD Implementatieplan heeft in het begin van 2003 geleid tot het Nederlandse actieprogramma Duurzame Daadkracht. Jaarlijks wordt over de voortgang gerapporteerd aan de Tweede Kamer. De voortgangsrapportage 2005²⁷ biedt een overzicht van de publiek-private

partnerschappen (PPP's) die de kern vormen van de uitvoering van het internationale deel van Duurzame Daadkracht. Nederland draagt onder meer bij aan zeven PPP's op het gebied van water, energie, gezondheid, landbouw en biodiversiteit, de prioritaire thema's van de WSSD. Ook zijn er twaalf PPP's in uitvoering naar aanleiding van een oproep van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking aan bedrijven in 2004 om ideeën in te dienen voor partnerschappen. Het gaat hierbij om PPP's voor duurzame ontwikkeling die additionele investeringen en additionele resultaten opleveren op het gebied van armoedebestrijding (zie ook 3.2.2).

2.5 Productief werk voor jongeren en fatsoenlijk werk voor iedereen

Eén van de targets onder MDG-8 stelt dat ontwikkelde en ontwikkelingslanden gezamenlijk strategieën moeten ontwikkelen en implementeren voor fatsoenlijk en productief werk voor jongeren. Tijdens de VN-top van september 2005 is daar 'decent work for all' als overkoepelende doelstelling voor het realiseren van de MDG's aan toegevoegd (zie box 4). Werkloosheid, en in het bijzonder jeugdwerkloosheid, blijft wereldwijd een probleem. Door de mondiale recessie, die de ontwikkelingslanden het zwaarst heeft getroffen, is de werkloosheid de laatste jaren alleen maar groter geworden. Daarnaast is het verontrustend dat economische groei niet altijd gepaard gaat met werkgelegenheidsgroei.

Box 4: Decent Work

Nederland maakt zich sterk voor decent work. In de strijd tegen armoede gaat het niet alleen om het scheppen van werk, maar ook om werk van een acceptabele kwaliteit (fatsoenlijk werk). De ILO heeft in 1999 een start gemaakt met het actieprogramma 'Decent Work' en omschrijft daarbij decent work als volgt: *'Decent work' betekent productief werk, waarbij de rechten van de werknemer zijn beschermd. Werk dat in vrijheid gekozen is en waarbij rechten als onderhandelingsvrijheid en recht van vereniging zijn gegarandeerd. Werk dat een adequaat inkomen en adequate sociale bescherming geeft. Werk dat ertoe leidt dat iedereen, man en vrouw, jong en oud, gelijkwaardig deel uit kan maken van de samenleving.*

Door het slotdocument van de de VN-top van september 2005 heeft decent work een hoger profiel gekregen in het kader van de MDG's. Paragraaf 47 stelt onder meer:

We strongly support fair globalization and resolve to make the goals of full and productive employment and decent work for all, including for women and young people, a central objective of our relevant national and international policies as well as national development strategies, including poverty reduction strategies, as part of our efforts to achieve the Millennium Development Goals.

In de *decent work* agenda heeft de ILO de volgende vier strategische doelstellingen geformuleerd:

1. het bevorderen en realiseren van fundamentele normen en principes in verband met arbeid (fundamentele arbeidsnormen);
2. het creëren van grotere mogelijkheden voor vrouwen en mannen om passend werk en inkomen te verwerven (werkgelegenheid);
3. het vergroten van de dekking en effectiviteit van sociale bescherming voor iedereen (sociale bescherming);
4. het versterken van tripartisme en sociale dialoog (sociale dialoog).

De participatie van jongeren (15-24 jaar) aan het arbeidsproces is tussen 1993 en 2003 wereldwijd gedaald. Cijfers van de ILO laten zien dat de werkloosheid onder jongeren in de wereld is gestegen van 11,7% in 1993 naar een historisch hoog niveau van 14,4% (88 miljoen) in 2003. In dat jaar was de jeugdwerkloosheid het hoogste in West-Azië en Noord-Afrika (26%) en Sub-Sahara Afrika (21%) en het laagste in Oost-Azië (7%) en de geïndustrialiseerde economieën (13%).

Terwijl het aantal jongeren dat deelneemt aan secundair en tertiair onderwijs is gestegen, zijn de arbeidsmarkten in veel landen niet in staat werk te genereren voor deze grote groep geschoolde jonge mensen. In ontwikkelingsregio's hebben jongeren drie maal zoveel kans werkloos te zijn als volwassenen. Kansen geven aan jonge mensen en het benutten van hun potentieel zijn een essentiële voorwaarde om de MDG's te bereiken.

De Nederlandse inzet op dit terrein loopt met name via de ILO. Zo steunt Nederland het *Youth Employment Network* (YEN), een gezamenlijk initiatief van de VN, Wereldbank en ILO dat is opgezet in het kader van de VN Millenniumverklaring. De ILO is leidend bij de implementatie. YEN brengt beleidsmakers en vertegenwoordigers van het bedrijfsleven, jeugd en het maatschappelijk middenveld bij elkaar om met oplossingen te komen voor de grote jeugdwerkloosheid in arme landen. Vier mondiale prioriteiten zijn geïdentificeerd: het creëren van werkgelegenheid als onderdeel van macro-economische beleid, het vergroten van de inzetbaarheid op de arbeidsmarkt door investeren in onderwijs en beroepsopleidingen voor jongeren, het creëren van dezelfde kansen voor jonge vrouwen als er zijn voor jonge mannen, en het makkelijker maken voor jongeren om een eigen onderneming te starten.

De ILO implementeert ook de *Global Employment Agenda* (GEA) met jeugdwerkgelegenheid als één van de prioriteiten. De ILO assisteert daartoe regeringen en sociale partners bij het analyseren van de oorzaken van jeugdwerkloosheid en bij het ontwikkelen en implementeren van een samenhangend beleid, inclusief loopbaanbegeleiding en beroepsopleidingen. Daarnaast documenteert de ILO innovatieve manieren om jongeren te weerhouden van het vroegtijdig verlaten van school. Via het partnerschapprogramma van Nederland met de ILO wordt een bijdrage geleverd aan het creëren van jeugdwerkgelegenheid in Indonesië, Sri Lanka, Vietnam, Kyrgyzstan, Kazachstan en de Kaukasus.

2.6 Betaalbare noodzakelijke geneesmiddelen

Het verschaffen van toegang tot betaalbare noodzakelijke geneesmiddelen in ontwikkelingslanden is één van de targets onder MDG-8. Een belangrijk element in de toegang tot medicijnen vormt de prijs. Veel medicijnen zijn duur door de wijze waarop farmaceutische bedrijven omgaan met de octrooien die erop rusten. Er zijn op dit vlak de afgelopen jaren echter enkele belangrijke stappen gezet. De meeste ontwikkelingslanden zijn aangewezen op de import van farmaceutische producten. Als eerste stap werd op 30 augustus 2003 in de WTO overeenstemming bereikt over een systeem dat WTO-lidstaten met onvoldoende of geen productiecapaciteit voor generieke geneesmiddelen in de gelegenheid stelt deze geneesmiddelen te importeren met een dwanglicentie. Nederland heeft vervolgens in december 2004 als eerste lidstaat van de Europese Unie dit besluit geïmplementeerd door de nationale regelgeving aan te passen. Daarna is in de EU in november 2005 overeenstemming bereikt over de EU-verordening Dwanglicenties. In de EU-verordening is een aantal belangrijke punten uit de Nederlandse aanpak overgenomen. De verordening staat export toe naar ontwikkelingslanden, ook als ze geen WTO-lid zijn. De verordening geeft ruimte aan aankoop van medicijnen door middel van openbare aanbesteding, zoals in veel ontwikkelingslanden gebruikelijk is. Daarnaast is het ook

voor NGO's mogelijk een aanvraag voor medicijnen te doen, met goedkeuring van de bevoegde autoriteiten in het importerende land.

Kort voor de ministeriële conferentie in Hongkong (december 2005) is het besluit van de WTO uit 2003 omgezet in een amendement van het TRIPs-verdrag. Daarmee lijkt het juridische kader voldoende aangepast. Het is nu aan ontwikkelingslanden die zelf geen generieke medicijnen kunnen produceren om gebruik te maken van de mogelijkheid om met een dwanglicentie goedkopere generieke medicijnen te importeren. Het systeem is tamelijk ingewikkeld en over de werkbaarheid ervan bestaat bij sommige partijen twijfels. Tot dusver heeft echter nog geen ontwikkelingsland gebruik gemaakt van de nieuwe mogelijkheden. Er zal enige ervaring opgedaan moeten worden met het systeem om, indien nodig, tot zinvolle verbeteringen te kunnen komen.

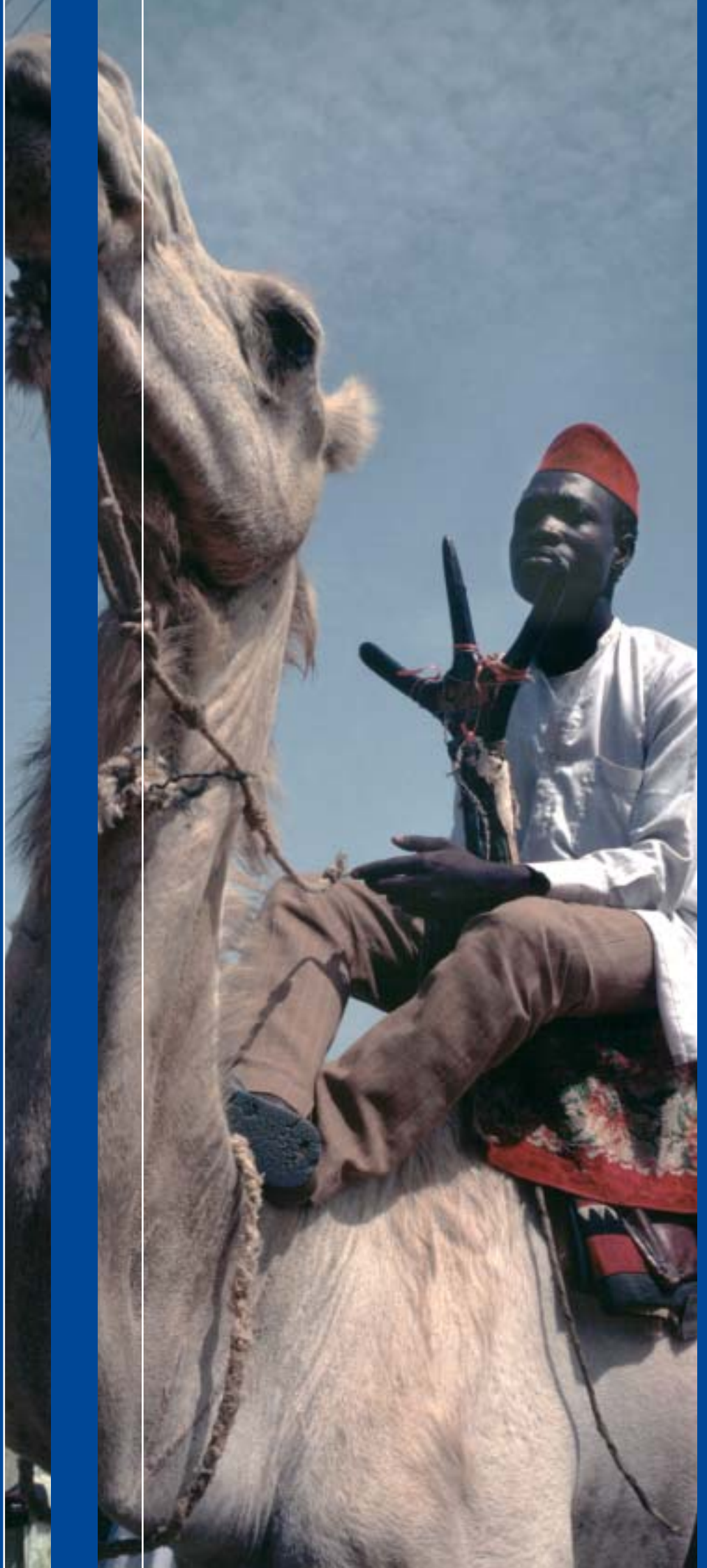
Ook onderzoek naar en ontwikkeling van nieuwe medicijnen specifiek voor ontwikkelingslanden is van belang. Nederland steunt al enige jaren internationale initiatieven op dit vlak.²⁸ Daarnaast worden internationale programma's voor de bestrijding van specifieke ziekten gesteund.²⁹ Voor Nederland is het voorkomen en behandelen van hiv/aids één van de prioritaire thema's. Zo wordt het bevorderen van de verspreiding en gebruik van condooms en andere voorbehoedsmiddelen ondersteund.³⁰ Nederland zet zich ook in voor toegang van kinderen tot anti-retrovirale middelen. In 2005 overleden 570.000 kinderen als gevolg van aidsgerelateerde ziektes. Er zijn naar schatting 2,3 miljoen hiv-geïnfecteerde kinderen op de wereld, waarvan 660.000 urgent behandeld moeten worden met anti-retrovirale middelen. Echter, slechts 5% van hen ontvangt ook daadwerkelijk deze behandeling.³¹ Bestaande behandelmethodes zijn vaak duur, kindonvriendelijk en inadequaat. Daarnaast zijn *fixed-dose combinations* niet beschikbaar voor kinderen. Nederland zal dit aspect dan ook opnemen in het beleid ten aanzien van betaalbare, noodzakelijke geneesmiddelen.

2.7 Nieuwe technologieën

Nederland vindt dat wetenschap en technologie, inclusief informatie- en communicatietechnologie, een belangrijke rol spelen bij het behalen van de MDG's. Er is internationale steun nodig om ontwikkelingslanden in staat te stellen te profiteren van technologische vooruitgang. Daarom ondersteunt Nederland innovatief onderzoek op het gebied van gezondheid, milieu, energie, landbouw en andere terreinen, ten behoeve van ontwikkeling. Ontwikkelingslanden moeten door de internationale gemeenschap geholpen worden bij het ontwikkelen van nationale strategieën voor wetenschap en technologie en het opbouwen van eigen capaciteit op dit punt.

Tijdens de *World Summit on the Information Society (WSIS)* is onderschreven dat Informatie en Communicatie Technologie (ICT) een belangrijk middel is om de MDG's te bereiken. De WSIS had plaats in twee delen, in 2003 in Genève en in 2005 in Tunis. In de *Tunis Agenda for the Information Society* is de oprichting van een vrijwillig Digitaal Solidariteits Fonds verwelkomd, zijn afspraken gemaakt over de implementatie van acties op lokaal, nationaal, regionaal en mondiaal niveau en is overeenstemming bereikt over de oprichting van een *Internet Governance Forum (IGF)*. Nederland heeft een actieve bijdrage geleverd aan het bereiken van overeenstemming en zal nauw betrokken blijven bij de verdere uitwerking en vormgeving van de diverse afspraken. Aan het IGF heeft Nederland inmiddels financieel bijgedragen. Via vrijwillige bijdragen aan de International Telecommunications Union (ITU) heeft Nederland een aantal concrete ontwikkelingsprojecten gesteund. Tevens heeft Nederland een *ICT Trust Fund* bij de Wereldbank via welke een groot aantal ontwikkelingsprojecten is en wordt uitgevoerd.

3

Overige officiële en niet-officiële kapitaalstromen

3.1 Overmakingen door migranten

3.1.1 Stand van zaken en trends

Overmakingen door migranten vormen een belangrijke financiële ondersteuning voor de achterblijvende bevolking in arme landen. Het totaal van deze overmakingen aan ontwikkelingslanden bedroeg in 2004 USD 126 miljard; een toename ten opzichte van 2003 van 8%.³² Van de overmakingen aan ontwikkelingslanden kwam in 2004 34% ten goede aan de minst ontwikkelde landen. In de top-10 van ontwikkelingslanden waarnaar het meeste werd overgemaakt bevonden zich vier Nederlandse partnerlanden (Pakistan, Bangladesh, Colombia en Vietnam).³³ Voor een aanzienlijk deel van de bevolking in deze landen vormen de overmakingen een stabiele bron van inkomsten waarvan is aangetoond dat ze een positieve bijdrage leveren aan de reductie van armoede. Ook is er een positieve relatie tussen overmakingen en verbeteringen op het gebied van scholing, gezondheidszorg en huisvesting.³⁴ De totale waarde van de overmakingen door migranten uit Nederland fluctueerde in de afgelopen jaren, met een stijgende trend op de langere termijn (tabel 7).³⁵

Brain circulation

Migranten leveren niet alleen een bijdrage aan kapitaalstromen naar hun land van herkomst, maar beïnvloeden ook de ontwikkelings- en moderniseringsprocessen door het overbrengen van waarden, kennis en ervaring. Wanneer ze terugkeren naar hun geboorteland kunnen ze een belangrijke rol spelen bij duurzame ontwikkeling van lokale capaciteit. Onvoldoende capaciteit van mensen, organisaties en instituties in ontwikkelingslanden bemoeilijkt immers het behalen van de MDG's. Permanente arbeidsmigratie van goed opgeleide mensen uit kwetsbare sectoren in ontwikkelingslanden (zoals gezondheidszorg en onderwijs) leidt tot *brain drain* (zie ook 4.2). Tijdelijke arbeidsmigratie daarentegen kan leiden tot *brain circulation*. Het Nederlandse beleid ten aanzien van ontwikkeling en migratie richt zich onder meer op het stimuleren van *brain circulation* en het tegengaan van *brain drain*.

Tabel 7: Overige officiële en niet-officiële kapitaalstromen naar ontwikkelingslanden

Indicatoren	1990	1995	2000	2002	2003	2004	2005
• Overmakingen door migranten, in waarde (x miljoen EUR)	249	308	568	648	581	615	675
• Overige officiële kapitaalstromen naar ontwikkelingslanden, in waarde (x miljoen USD)	50	90	38	229	899	151	-
• Directe buitenlandse investeringen in ontwikkelingslanden, in waarde (x miljoen USD)	1.183	3.322	2.937	2.085	1.191	-	-
• Directe buitenlandse investeringen in ontwikkelingslanden, als percentage van het Bruto Nationaal Inkomen	0,45	0,88	0,76	0,48	0,40	-	-
• Bijdragen van maatschappelijke organisaties, in waarde (x miljoen USD)	240	355	306	257	379	412	-
• Bijdragen van maatschappelijke organisaties, als percentage van het Bruto Nationaal Inkomen	0,09	0,09	0,08	0,06	0,05	0,07	-

Voetnoot: data voor indicator 3 en 4 zijn driejaarlijkse gemiddelden (89-91, 94-96, 99-01, 01-03, 02-04).

Bronnen: Indicator 1: De Nederlandsche Bank; Indicator 2-6: OESO.

3.1.2 Beleidsomgeving/nationale voorbeelden

Gezien het verloop van de bevolkingsgroei in de EU zullen er toenemende tekorten ontstaan in bepaalde segmenten van de arbeidsmarkt. Tijdelijke arbeidsmigratie kan ook bijdragen aan het oplossen van deze tekorten. De Europese Commissie is bezig met het ontwikkelen van beleidsvoorstellen op dit terrein, onder meer middels het Beleidsplan Legale Migratie³⁶ en de Mededeling Migratie en Ontwikkeling³⁷. Op nationaal niveau heeft Nederland inmiddels een voorstel voor een nieuw, modern migratiebeleid aangenomen zodat snel en slagvaardig kan worden ingespeeld op de behoeften van maatschappij en arbeidsmarkt. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen vijf groepen: seizoensarbeid/tijdelijke arbeid voor maximaal één jaar, studie en reguliere arbeid waarvoor een arbeidsmarkttoets nodig is, hoogwaardige kennis- en arbeidsmigranten, migranten die in het kader van gezinshereniging of gezinsvorming komen en migranten die om humanitaire redenen toegelaten worden.

In het kader van de GATS (algemene overeenkomst inzake de handel in diensten) wordt onder meer onderhandeld over tijdelijke arbeidsmigratie voor het leveren van diensten (aangeduid als 'mode 4'). Deze onderhandelingen hebben in de afgelopen jaren echter weinig voortgang te zien gegeven. In vergelijking met andere partijen heeft de EU relatief ruime markttoegang geboden voor een aantal categorieën hoog opgeleide dienstverleners, maar dit aanbod staat nog ver af van de wensen van ontwikkelingslanden. Om meer voortgang te kunnen boeken is tijdens de WTO ministeriële conferentie in Hongkong besloten tot de mogelijkheid van plurilaterale onderhandelingen. In dit kader heeft een aantal meer ontwikkelde ontwikkelingslanden aan onder andere de EU het verzoek gedaan tot verdere verruiming van de markttoegang voor hoger opgeleiden³⁸. De minst ontwikkelde landen hebben medio 2005 een eigen gezamenlijk verzoek ingediend dat met name ruimere markttoegang zoekt voor niet of lager geschoolde dienstverleners. De EU heeft aangegeven bereid te zijn tot constructieve onderhandelingen over mode 4. Het is echter de vraag in hoeverre kan worden tegemoet gekomen aan de verlangens van de ontwikkelingslanden, niet in de laatste plaats omdat ook binnen de EU nog restricties voor arbeidsmobiliteit bestaan. De angst voor verstoring van de arbeidsmarkt en oncontroleerbare migratie is groot. De VS hebben overigens aangegeven in het geheel niet over mode 4 te willen onderhandelen.

3.2 Overige officiële kapitaalstromen en directe buitenlandse investeringen

3.2.1 Stand van zaken en trends

De zogenaamde ‘overige kapitaalstromen’ naar ontwikkelingslanden bestaan uit een officieel en een niet-officieel deel. Het officiële deel betreft ten dele rentesubsidies, die afnemen omdat Nederland in het kader van ontwikkelingssamenwerking geen leningen meer verstrekt. Verder betreft het aanzuivering van de fondsen die door FMO worden beheerd en gericht zijn op het ondersteunen van de private sector in ontwikkelingslanden met leningen, participaties, waarborgfondsen en andere investeringsbevorderende activiteiten (zie ook 2.1.1. en 5.3).³⁹

Het niet-officiële deel van de overige kapitaalstromen naar ontwikkelingslanden bestaat voornamelijk uit Directe Buitenlandse Investerings (DBI). Om de MDG's te financieren is het voor ontwikkelingslanden van groot belang lokale financieringsbronnen te mobiliseren, aangevuld met externe financiering zoals DBI en ontwikkelingshulp. Tijdens de *Financing for Development* conferentie in Monterrey in 2002 is dit onderschreven.⁴⁰ Donorlanden hebben zich hierbij voorgenomen de synergie tussen ontwikkelingshulp en DBI te vergroten, onder meer middels capaciteitsopbouw (onderdeel van de ‘Monterrey Consensus’).

Het verloop van Nederlandse DBI in ontwikkelingslanden laat een wisselend beeld zien (tabel 7). In de eerste jaren van deze eeuw lag het niveau aanzienlijk lager dan in de laatste jaren van de vorige eeuw, hetgeen overeen komt met mondiale trends. Oorzaken waren onder meer de economische laagconjunctuur, consolidatie van eerdere investeringen en het op z'n einde lopen van de privatisering golf van publieke diensten in ontwikkelingslanden.⁴¹ Het tij lijkt echter te keren. Het *World Investment Report 2005* van UNCTAD laat zien dat in 2004 voor het eerst weer een mondiale groei van de DBI heeft opgetreden, en wel van 2%. Terwijl de DBI in ontwikkelde landen nog afnam, groeide deze in ontwikkelingslanden, Zuid-Oost Europa en de Gemeenbest van Onafhankelijke Staten (GOS). China was de op twee na grootste ontvanger van DBI, na de VS en het VK. In Afrika bleef de instroom van DBI op het relatief hoge niveau van USD 18 miljard dat was bereikt in 2003. Buitenlandse investeringen in Afrikaanse landen werden aangemoedigd door hoge wereldmarktprijzen voor olie, koper, diamanten, goud en platina. Nederland was één van de top-5 investeerders in Afrika. Afrika's aandeel in de mondiale stroom DBI bleef echter relatief laag, namelijk 3%. China ontving in 2004 met USD 61 miljard meer dan drie keer zo veel DBI als heel het Afrikaanse continent.⁴²

3.2.2 Beleidsomgeving/nationale voorbeelden

In lijn met de Monterrey Consensus is het Nederlands ontwikkelingsbeleid in toenemende mate gericht op het betrekken van het bedrijfsleven bij ontwikkelingssamenwerking. Naast bestaande middelen zoals het stimuleren van gezamenlijke investeringen door Nederlandse en lokale bedrijven in ontwikkelingslanden⁴³, het garant te staan voor exportkredieten, en de door FMO beheerde fondsen gaat het de laatste paar jaar ook om het stimuleren van publiek-private partnerschappen. Sinds 2004 is ontwikkelingssamenwerking actief in 41 publiek-private partnerschappen, verspreid over 22 ontwikkelingslanden waarvan het merendeel in Oost, West en zuidelijk Afrika (box 5 bevat een voorbeeld). Deze partnerschappen beogen allen een concreet en duurzaam resultaat te behalen ten aanzien van specifieke MDG's (bijvoorbeeld MDG-1, -6 of -7). De partnerschappen zijn van recente datum. Het is een uitdaging ze te laten uitgroeien tot partnerschappen die ook op langere termijn sterk, flexibel en slagvaardig zijn en daarmee een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het behalen van de MDG's.

Als onderdeel van het ontwikkelingsbeleid stimuleert de Nederlandse overheid ook maatschappelijk verantwoord ondernemen en het naleven van de OESO-richtlijnen voor multinationale ondernemingen. Zo wordt OESO-Watch gesteund, een internationaal netwerk van NGO's in ontwikkelde en ontwikkelingslanden dat de invulling en effectiviteit van de OESO-richtlijnen onderzoekt. Ook worden allerlei NGO's gesteund die 'eerlijke' productie en producten promoten. Voorbeelden zijn Stichting Max Havelaar voor promotie van de Max Havelaar producten, Stichting Utz Kapeh voor het stimuleren van verantwoord geproduceerde koffie, Solidaridad voor de productie van eerlijke spijkerbroeken (Kuyichi) en eerlijke kinderkleding (Imps en Elfs), de Fair Wear Foundation voor het stimuleren van verantwoorde kledingproductie en de Schone Kleren Campagne voor campagnes gericht op betere sociale arbeidsomstandigheden in de kledingindustrie.

Box 5:

Publiek-private partnerschap 'Duurzame Ghanese tonijn voor de Europese markt'

De visserijsector is in veel ontwikkelingslanden een belangrijke bron van economische bedrijvigheid die zorgt voor economische groei, armoedevermindering, exportinkomsten en essentiële eiwitten voor de lokale bevolking. Maar de sector wordt bedreigd door onverantwoorde exploitatie, overbevissing en handelsbarrières. Het publiek-private partnerschap (PPP) 'Sustainable development of fisheries in Ghana' is, na een grondige voorbereiding, in april 2006 van start gegaan. Het PPP richt zich op de verduurzaming van de internationale handelsketen en het bevorderen van de Europese markttoegang voor verse tonijn uit Ghana.

Tonijn is de belangrijkste commerciële vissoort in Ghanese wateren. Maar de huidige tonijnvisserij is verre van duurzaam. Het strategische doel van het PPP is meerledig: (i) verhoging van de levensstandaard van traditionele visserijgemeenschappen in Ghana, (ii) verduurzaming van de tonijnvisserij in Ghana volgens internationaal erkende criteria, (iii) bijdragen aan het Ghanese visserijbeleid, (iv) waardetoevoeging aan de Ghanese economie, en (v) commerciële winst die evenredig is verdeeld over de diverse schakels in de internationale handelsketen.

Het specifieke doel van het PPP is om op kleine schaal aan te tonen dat dit strategische doel kan worden gerealiseerd. Het PPP brengt daartoe de diverse schakels in de keten bij elkaar - van de Ghanese visser aan de aanbodzijde tot de Europese importeur/groothandel aan de vraagzijde. Tevens worden de Ghanese beleidsmakers betrokken. Partners zijn een aantal Nederlandse investeerders (vishandel), Filippijnse investeerders (visserij en bootwerf), het Koninklijk Instituut voor de Tropen (KIT), het Ghanese ministerie van Visserij, twee associaties van traditionele Ghanese vissers en de Nederlandse overheid (ministerie van Buitenlandse Zaken, DGIS). Gezamenlijk ondernemen ze een aantal activiteiten, waaronder het opzetten van een bootwerf voor glasfiberboten (ter vervanging van traditionele houten boten), het introduceren van duurzame vismethoden (lijnvisserij), de voorbewerking en export van duurzaam gevangen verse tonijn ten behoeve van de Europese markt (met naleving van de vereiste sanitaire normen), en beleidsontwikkeling met het oog op de implementatie van de *FAO Code of Conduct for Sustainable Fisheries*.

3.3 Bijdragen van maatschappelijke organisaties

3.3.1 Stand van zaken en trends

Er is in Nederland een grote maatschappelijke betrokkenheid bij ontwikkelingssamenwerking. Een groeiend aantal maatschappelijke organisaties is actief op dit terrein. In 2002 telde het Centraal Bureau Fondsenwerving (CBF) 136 geregistreerde organisaties die zich met ontwikkelingswerk bezighielden en in 2004 193; een toename van 42%. De totale besteding van middelen verkregen uit eigen fondswerving groeide ook substantieel, van USD 257 miljoen in 2002 naar USD 412 miljoen in 2004 (tabel 7). De bijdrage als percentage van het Bruto Nationaal Inkomen bleef ongeveer gelijk. De betreffende organisaties ontvingen in 2004 in aanvulling op eigen fondswerving EUR 525 miljoen aan subsidies uit het ontwikkelingshulpbudget.⁴⁴

De Nederlandse overheid erkent de meerwaarde van de particuliere organisaties die met hun specifieke waardeoriëntaties, netwerken en interventies de pluriforme samenleving in ontwikkelingslanden weten te bereiken en te versterken. Vanwege deze meerwaarde besteedt de Nederlandse overheid jaarlijks tussen de 11 en 15% van de officiële ontwikkelingshulp aan subsidies voor deze organisaties. De subsidies worden gedeeltelijk verstrekt aan zes zogenaamde medefinancieringsorganisaties via het Medefinancieringsprogramma (MFP). Het betreft Novib, Cordaid, ICCO, HIVOS, Plan Nederland en Terre des Hommes. Een ander deel van de subsidies wordt via zogenaamde Thematische Medefinanciering (TMF) verstrekt aan een tachtigtal Nederlandse en buitenlandse NGO's werkzaam op het gebied van de Nederlandse prioritaire thema's. Ook is er het Vakbondsmedefinancieringsprogramma (zie 5.4) en worden in sommige ontwikkelingslanden lokale NGO's gesteund via Nederlandse ambassades ter plekke. Tenslotte financiert de overheid de activiteiten van de Stichting Nederlandse Vrijwilligers (SNV).

3.3.2 Beleidsomgeving/nationale voorbeelden

In de beleidsnotitie *Aan Elkaar Verplicht* uit 2003 werd geconstateerd dat er geen inhoudelijke redenen meer waren om MFP en TMF gescheiden te houden. Na een brede beleidsdialoog in 2004 met het maatschappelijk middenveld is een nieuw medefinancieringsstelsel (MFS) ontwikkeld. Dit stelsel zal vanaf 2007 operationeel zijn met een budget van EUR 2.250 miljoen voor vier jaar (verminderd met een aantal nog doorlopende verplichtingen). Het nieuwe stelsel wil de erkende bijdrage van Nederlandse particuliere organisaties aan ontwikkelingssamenwerking faciliteren, en transparante en consistente randvoorwaarden creëren voor rolverdeling en samenwerking tussen bilaterale ontwikkelingssamenwerking en particuliere organisaties. Hierbij zijn kwaliteit, resultaatgerichtheid, innovatie en complementariteit van de inspanningen van alle actoren noodzakelijk om optimale resultaten te behalen bij het uitvoeren van de gezamenlijke ontwikkelingsagenda. Om eenzijdige afhankelijkheid van overheidssubsidies op het gebied van ontwikkelingssamenwerking te voorkomen worden er op termijn ook eisen gesteld aan de minimale inkomsten uit andere bronnen.⁴⁵

Het MFS staat alleen open voor subsidieverstrekking aan in Nederland gevestigde particuliere organisaties op het terrein van duurzame armoedebestrijding. Ten behoeve van internationale NGO's is het Programma Strategische Allianties met Internationale NGO's (SALIN) opgezet voor de periode 2006-2010. Hiervoor zijn 20 internationale organisaties geselecteerd en is jaarlijks maximaal EUR 20 miljoen beschikbaar. Het financieren van landenspecifieke activiteiten via NGO's behoort ook nog tot de mogelijkheden. De financiering is open voor zowel lokale als Nederlandse NGO's, mits deze nog geen financiering ontvangen via het MFS, en verloopt via de

ambassades. Een apart beleidskader ten behoeve van particuliere organisaties uit ontwikkelingslanden is in voorbereiding. Het Vakbondsmedefinancieringsprogramma zal blijven bestaan, en het verstrekken van humanitaire hulp via NGO's buiten het MFS blijft eveneens mogelijk. In de komende jaren zullen de nieuwe medefinancieringsstructuren zich moeten bewijzen. De Nederlandse overheid heeft er alle vertrouwen in dat, met inzet van alle betrokken partijen, effectieve en innovatieve samenwerking in ontwikkelingssamenwerking wordt gecreëerd.

4

Andere inspanningen ten behoeve van ontwikkelingslanden

4.1 Effectiviteit van de hulp

Om de effectiviteit van de hulp te vergroten heeft Nederland in 1998 en 2003 het aantal partnerlanden verminderd (thans 36 landen, zie 2.1.1). Tevens heeft in 2003 een concentratie plaatsgevonden op een beperkt aantal sectoren per partnerland. Dit is vervolgens in 2004 en 2005 vastgelegd in landenspecifieke meerjarenstrategieën.

Nederland is ook actief in diverse internationale fora die zich richten op vergroting van de effectiviteit van de hulp. De implementatie van de Rome-verklaring, resultante van het eerste *High Level Forum on Harmonisation* in 2003, werd ter hand genomen in samenwerking met Denemarken, Finland, Ierland, Noorwegen, Zweden en het Verenigd Koninkrijk (de zogenaamde Nordic+). Tijdens het Nederlandse voorzitterschap van de EU werd gewerkt aan de versterking van de harmonisatie- en effectiviteitsagenda in de *Ad Hoc Working Party on Harmonisation*. De Parijs-verklaring⁴⁶, aangenomen in maart 2005, kan gezien worden als een internationaal hoogtepunt waarbij verregaande committeringen door de internationale gemeenschap zijn vertaald in concrete indicatoren en doelen. Overheden van donorlanden en van partnerlanden zijn beide verantwoordelijk voor het bereiken van resultaten.

Nederland neemt deze verplichting serieus en heeft de implementatie van de Parijs-verklaring in diverse partnerlanden als prioriteit in zijn meerjarenplanning opgenomen. Hierbij zijn specifieke aandachtspunten:

- het gezamenlijk uitvoeren van analytisch werk;
- het komen tot gezamenlijke meerjarenplannen;
- het realiseren van een andere werkverdeling tussen donoren;
- het aangaan van *silent partnerships*⁴⁷;
- het verhogen van (sectorale) begrotingssteun;
- het komen tot een uniforme aanpak voor technische assistentie;
- het afbouwen van projectimplementatie-eenheden, parallelle organisaties die naast de overheidsstructuur werkzaam zijn.

Nederland is zich bewust van de consequenties die dat kan hebben voor de eigen zichtbaarheid maar is ervan overtuigd dat een verbeterde effectiviteit de realisatie van de MDG's dichterbij kan brengen.

Alignment

Aansluiten bij beleid en structuren van de ontvangende overheid, *alignment* genoemd, kan beschouwd worden als de meest efficiënte vorm van hulpverlening. Immers, transactiekosten zijn op die manier minimaal en de rol van de ontvangende overheid als eigenaar van het beleid wordt zo maximaal gerespecteerd. Het is niet in alle gevallen mogelijk om te komen tot *alignment*. Soms zijn de systemen van de ontvangende overheden nog niet sterk genoeg, en soms is het voor donoren door hun wetgeving moeilijk om conditionaliteiten (leveringsvoorwaarden) los te laten.

Een eerste vorm van *alignment* - in de Parijs-verklaring beleidsalignment genoemd - impliceert dat de hulp aansluit bij de armoedevermindingsstrategieën (*Poverty Reduction Strategies* - PRS) van de partnerlanden. Voor 23 van de 36 partnerlanden die Nederland ondersteunt, geldt dat de PRS van voldoende kwaliteit is om onze hulp beleidsmatig op af te stemmen of om daar in de komende jaren naar toe te werken.⁴⁸ Dit is vastgesteld door middel van een Track Record Analyse, een intern instrument van het ministerie van Buitenlandse Zaken.

Dezelfde analyse geeft aan dat in 16 landen volledige *alignment* met de systemen van het partnerland mogelijk is (zie box 6). In deze landen zijn het armoedebeleid, macro-economisch beleid en de overheidsfinanciën van voldoende kwaliteit en vindt tevens een constructieve beleidsdialoog tussen donoren en het ontvangende land plaats. In acht landen heeft dit geresulteerd in algemene of sectorale steun aan de begroting. Nederland behoort tot de voorhoede van donoren die gekozen hebben voor het volledige afstemmen van hulp op systemen van partnerlanden. Op basis van een risicoanalyse worden eventuele flankerende maatregelen getroffen om instituties zoals de Algemene Rekenkamer of een sectorministerie verder te versterken. Hierbij zijn ervaringen in kopgroeplanden als Zambia, Tanzania en Mozambique, waar gezamenlijke hulpstrategieën worden opgezet, van groot belang. Al doende kunnen ervaringen worden uitgewisseld en kan worden geleerd van mogelijke knelpunten in de samenwerking tussen donoren en samenwerking met het ontvangende land.

Box 6:

Volledige afstemming van de hulp

De 16 partnerlanden waar in 2006 (verder) wordt gewerkt aan volledige afstemming van de hulp op de systemen van het land:

• Benin	• Ghana*	• Nicaragua*	• Oeganda #
• Bolivia	• Kaapverdië*	• Rwanda #	• Vietnam
• Burkina-Faso*	• Mali*	• Senegal*	• Zambia
• Colombia	• Mozambique*	• Tanzania*	• Zuid-Afrika

* algemene of sectorale steun aan de begroting gepland in 2006.

na politieke besluitvorming in verband met moties van het Parlement.

4.2 Coherentie

Rijke landen kunnen en moeten niet alleen op het gebied van hulp maar ook op vele andere beleidsterreinen (handel, landbouw, migratie, vrede & veiligheid, etc.) een bijdrage leveren aan het bereiken van de MDG's. Het gaat hierbij om zowel het voorkomen van incoherenties tussen verschillende soorten beleid als het streven naar synergie tussen beleidsterreinen vanuit een ontwikkelingsperspectief. We noemen dit OS-beleidscoherentie. Nederland is ambitieus op dit vlak, en boekt bescheiden resultaten. In een recente brief aan de Tweede Kamer heeft de minister voor Ontwikkelingssamenwerking hierover uitgebreid gerapporteerd.⁴⁹ Elementen van de Nederlandse aanpak van OS-beleidscoherentie worden onder meer door de OESO als voorbeeld gesteld.⁵⁰ Nederland staat ook in de top-3 van de onafhankelijke 'coherentie-index' van het Centre for Global Development. Deze index vergelijkt jaarlijks de prestaties van 21 rijke landen op het gebied van zeven beleidsterreinen die van invloed zijn op ontwikkeling en armoedebestrijding.

EU

De grootste uitdaging ten aanzien van het Nederlandse streven naar OS-beleidscoherentie ligt zonder twijfel op het EU-niveau: hoe krijgen we het voor elkaar om 'coherente' Nederlandse posities vaker in de uiteindelijke besluitvorming op EU-niveau te realiseren? Veel bevoegdheden op belangrijke beleidsterreinen waar coherentie een rol speelt, zijn immers overgedragen aan de Europese Gemeenschap. Artikel 178 van het EG-verdrag biedt een stevige juridische verankering en geeft de duidelijke opdracht om rekening te houden met effecten van al het EG-beleid op ontwikkelingslanden.⁵¹ Mede door de inzet van Nederland, is hier in de laatste jaren een meer expliciete invulling aan gegeven binnen een groeiende groep van gelijkgezinde lidstaten en de Europese Commissie (DG Ontwikkeling).

Ter voorbereiding van de VN-top van september 2005 hebben de Europese Lidstaten en Commissie zich gecommitteerd aan een twaalfal 'Policy Coherence for Development (PCD) Commitments'.⁵² Deze twaalf toezeggingen dekken in feite alle (potentiële) coherentietheema's: handel, milieu, klimaatverandering, veiligheid (inclusief wapenhandel), landbouw, visserij, globalisering, migratie, onderzoek & innovatie, informatiemaatschappij, transport en energie. De Commissie zal, samen met de lidstaten, iedere twee jaar een voortgangsrapport opstellen over de invulling van de PCD-toezeggingen, te beginnen in 2007. Lidstaten en Commissie besloten in het voorjaar van 2006 gezamenlijk een praktisch PCD-werkprogramma voor 2006-2007 op te stellen.⁵³ De uitdaging ligt nu in het voortvarend uitwerken en implementeren van dit werkprogramma.

OESO

Ook in de OESO heeft OS-beleidscoherentie, mede door de inhoudelijke en financiële bijdragen van Nederland, in de afgelopen jaren een plek veroverd. Een voorbeeld is het reguliere DAC-examen voor donoren, waarbij 'coherentie van beleid' nu één van de zes hoofdthema's is. Zowel het beleid als de organisatie van beleidscoherentie worden onder de loep genomen. Ook in de OESO-comités over landbouw, visserij, investeringen, migratie, milieu en handel is het thema actief opgepakt.

Onder de paraplu van het OESO Development Centre analyseren teams van Afrikaanse en OESO-onderzoekers (in)coherenties in het beleid van OESO-landen ten opzichte van Afrikaanse landen. In november 2005 werden de eerste resultaten bediscussieerd tijdens een bijeenkomst van Afrikaanse en OESO-onderzoekers en -beleidsmakers (zie bijlage 3). De nadruk lag op (in)coherenties tussen het handels- en ontwikkelingsbeleid en tussen het migratie- en

ontwikkelingsbeleid. Op het eerste terrein werden als notoire incoherenties onder meer genoemd het voormalig Multivezelakkoord en de handelsversturende subsidies op katoen. Onderzoek in Mozambique liet zien dat ook regels van oorsprong, sanitaire en fytosanitaire (SPS) maatregelen en vrijwaringsmaatregelen problematisch kunnen zijn (zie ook 2.2.1). Ontwikkelingshulp kan gedeeltelijk bijdragen aan oplossingen, bijvoorbeeld door technische assistentie voor (fyto)sanitaire testlaboratoria.

Het onderzoek naar coherentie tussen migratie en ontwikkelingsbeleid laat zien dat actief recruterende van goed opgeleide mensen in ontwikkelingslanden capaciteitsopbouw in die landen kan frustreren. Als voorbeeld werden verpleegsters uit Ghana genoemd. Het actief recruterende onder beroepsgroepen die schaars zijn is volgens de onderzoekers alleen verantwoord als daar meer dan voldoende lokale opleiding van nieuwe mensen tegenover staat. Volgens hen zou ontwikkelingshulp hiervoor ingezet kunnen worden, om zo incoherent beleid om te zetten in coherent beleid.

5

De MDG's in de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking

5.1 De MDG's en de Nederlandse officiële ontwikkelingssamenwerking

De Millenniumontwikkelingsdoelen dienen voor de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking als belangrijk raamwerk voor het formuleren van beleid en het rapporteren van voortgang. De Nederlandse prioritaire beleidsthema's hebben een sterke verwantschap met de MDG's. In sectie 2.4.2 zijn milieu en water al aan de orde gekomen. Hieronder wordt ingegaan op seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (srgr), onderwijs en hiv/aids. Figuur 3 geeft een overzicht van de relatie tussen Nederlandse bilaterale ODA en de MDG's.

Seksuele en reproductieve gezondheid en rechten

Het Nederlandse voorzitterschap van de EU in de tweede helft van 2004 is benut om voorbereidingen te treffen voor de EU-bijdrage aan de VN-top in september 2005, inclusief het op de agenda zetten van srgr. In het slotdocument van de VN-top is de basis gelegd voor universele toegang tot reproductieve gezondheid als extra operationele doelstelling (target) binnen het MDG-raamwerk. Deze wordt naar verwachting geformaliseerd in het rapport van de secretaris-generaal van de VN over de implementatie van de Millenniumverklaring aan de 61e Algemene Vergadering in 2006.

De inzet op srgr heeft direct betrekking op de MDG's 5 (verbeteren gezondheid moeders) en 6 (bestrijding hiv/aids), maar ook op de MDG's 3 (bevorderen gelijkheid mannen en vrouwen) en 4 (terugdringen kindersterfte). Bilateraal steunt Nederland in dertien partnerlanden specifiek srgr. In acht van deze landen is de moedersterfte tussen 1990 en 2000 gedaald (hoewel het problematisch is hierover betrouwbare cijfers te verkrijgen).⁵⁴ Bij de huidige voortgang is de kans heel klein dat alle landen MDG-5, vermindering van de moedersterfte met 75% tussen 1990 en 2015, zullen halen. Tijdens het Nederlandse voorzitterschap heeft de EU aandacht gevraagd voor het acute tekort aan seksuele en reproductieve producten zoals voorbehoedmiddelen, kraampakketten en medicijnen om geslachtsziekten te behandelen. Daarop is internationaal een bedrag van USD 80,6 miljoen bijeengebracht voor een speciaal fonds bij het UNFPA ter financiering van deze producten. Nederland zet zijn voortrekkersrol op dit thema voort door het vice-voorzitterschap van de *Reproductive Health Supplies Coalition*. Hierin wordt met gelijkgestemde donoren, de VN en private stichtingen gewerkt aan structurele oplossingen door bijvoorbeeld integratie van srgr in nationale ontwikkelingsplannen en begrotingen. Ook is Nederland als voorzitter nauw betrokken bij het VN-onderzoeksprogramma voor srgr, waarin kwaliteit en duurzaamheid van nieuwe voorbehoedmiddelen, alsook gedrag in relatie tot srgr en hiv/aids, wordt onderzocht.

Bilateraal wordt srgr steeds systematischer ingebracht in het sectorale werk, zoals in de gezondheids- en onderwijssector, en is het doel ook srgr meer systematisch te integreren in de mensenrechtendialoog. Ook wordt er naar gestreefd gericht te investeren in srgr voor jongeren, inclusief informatie, educatie, seksuele voorlichting en toegang tot voorbehoedsmiddelen. Uiteraard is srgr onlosmakelijk verbonden met activiteiten op het gebied van empowerment van vrouwen. Door grotere kennis, zeggenschap en mondigheid kunnen vrouwen beter opkomen voor eigen wensen en hun keuzes realiseren. Ook de bestrijding van geweld tegen vrouwen en besnijdenis van vrouwen zijn hiervan sprekende voorbeelden.

Mede door de snel groeiende wereldbevolking, de stijgende vraag naar voorbehoedsmiddelen en de hiv/aids epidemie ontstaat een snelgroeiende gat tussen de mondiale behoefte en de financiële middelen die beschikbaar zijn voor srgr. Daarbij komt een toenemende internationale politieke druk op de Caïro agenda⁵⁵, inclusief family planning. Het aantal donoren dat srgr hoog op de agenda heeft staan is beperkt, en de financiering van srgr houdt geen gelijke tred met de - op zich terecht en benodigde - toename in de financiering van de bestrijding van hiv/aids. Gegeven de onlosmakelijke verbondenheid van srgr en hiv/aids dient een betere balans nagestreefd te worden in de financiering van beide agenda's evenals betere integratie van de aanpak, vooral op het gebied van preventie. Nederland spant zich hiervoor in.

Uitvoering van de Caïro-agenda kan niet zonder NGO's. Niet alleen verzorgen zij ruim de helft van de dienstverlening, ook pakken zij de voor overheden soms moeilijker zaken aan als seksuele voorlichting aan jongeren en abortus. Internationale NGO's hebben een enorme expertise en een groot bereik. Het Nederlandse beleid op gebied van srgr verloopt daarom gedeeltelijk via hen.

Onderwijs

Het Education for All (EFA)⁵⁶ initiatief en de MDG's 2 (basis onderwijs voor alle kinderen) en 3 (bevorderen gelijkheid mannen en vrouwen) staan hoog op de Nederlandse ontwikkelingsagenda. Op verzoek van het parlement streeft Nederland ernaar vanaf 2007 15% van de officiële ontwikkelingshulp te besteden aan basisonderwijs (tabel 8). De Nederlandse inzet vindt met name plaats via het bilaterale kanaal, maar ook via de VN en maatschappelijke organisaties. Bilateraal wordt de onderwijssector in 15 partnerlanden ondersteund. De resultaten zijn bemoedigend: in alle partnerlanden waar de netto scholingsgraad in 1990 minder dan 60% was, is sindsdien het aantal kinderen dat naar school gaat sterk gestegen.⁵⁷ Ook hebben steeds meer meisjes toegang tot onderwijs.

Tabel 8: Ontwikkelingshulpbudget voor basisonderwijs 1992-2007 (miljoen EUR)

	1992	1997	2000	2003	2005	2006	2007
OS-budget voor basisonderwijs	12	53	156	198	376	497*	657**

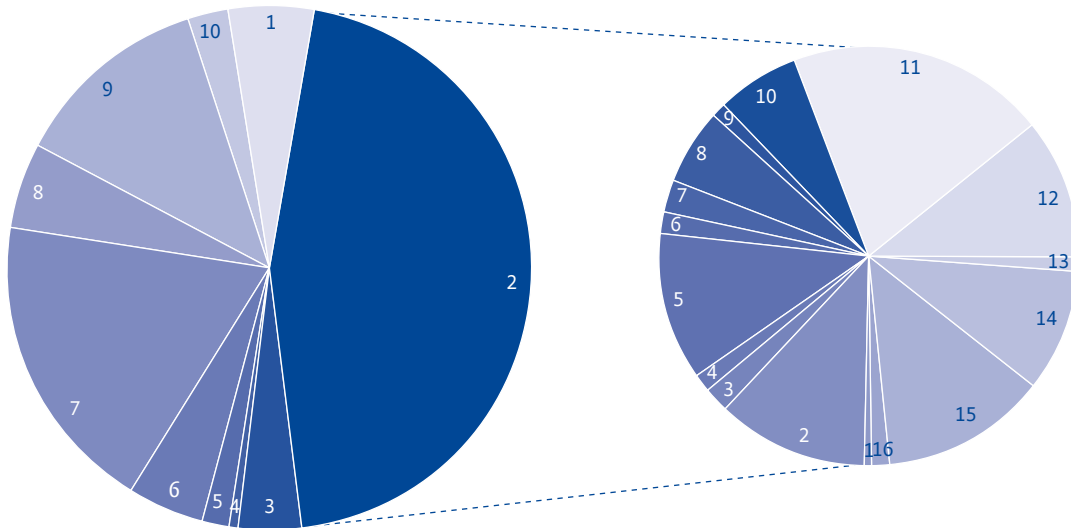
* Schatting

** Planning; 15% van ODA.

Bron: ministerie van Buitenlandse Zaken.

Figuur 3: Relatie tussen ODA en de Millenniumontwikkelingsdoelen. Gemiddelde jaarlijkste bilaterale ODA commiteringen door Nederland in 2003-2004

Alle ODA richt zich direct of indirect op armoedebestrijding (MDG 1). Zo'n 45% richt zich op andere MDG's, zoals gespecificeerd in het tweede diagram. Totaal USD 2.625 miljoen.

1 Apparaatkosten & Overigen; USD 138 miljoen; 5,3% 2 ODA gericht op andere MDG's, in aanvulling op MDG 1; USD 1.191 miljoen; 45,4% 3 Landbouw (non-food) en bosbouw; USD 100 miljoen; 3,8% 4 Industrie; USD 21 miljoen; 0,8% 5 Energie; USD 44 miljoen; 1,7% 6 Financiële diensten en algemene bedrijfs-ondersteuning; USD 123 miljoen; 4,7% 7 Bestuur en andere overheidsdiensten; USD 488 miljoen; 18,6% 8 Algemene programma's en begrotingssteun; USD 139 miljoen; 5,3% 9 Noodhulp; USD 317 miljoen; 12,1% 10 Niet-gouvernementele organisaties; USD 64 miljoen; 2,4%	1 MDG1 D2. Honger: Voedselgewassen, visvangst & structurele; voedselhulp; USD 9 miljoen; 0,3% 2 MDG2 D3. Basisonderwijs; USD 139 miljoen; 5,3% 3 MDG3 D4. Gender gelijkheid; USD 25 miljoen; 0,9% 4 MDG8 D16. Jeugdwerkgelegenheid; USD 17 miljoen; 0,6% 5 D3.D4.D16. Ander onderwijs inclusief secundair en tertiair; USD 135 miljoen; 5,2% 6 MDG4 D5. Kindersterfte; USD 21 miljoen; 0,8% 7 MDG5 D6. Gezondheid van moeders; USD 28 miljoen; 1,1% 8 MDG6 D7. hiv/aids; USD 67 miljoen; 2,6% 9 MDG6 D8. Malaria en andere ziektes; USD 15 miljoen; 0,6% 10 D5-D8. D17. Overig gezondheid; USD 76 miljoen; 2,9% 11 MDG7 Dg. Duurzame leefomgeving; USD 236 miljoen; 9,0% 12 MDG7 D10. D11. Water en Sanitatie; USD 129 miljoen; 4,9% 13 MDG7 D11. Huisvesting en Krottenwijken; USD 17 miljoen; 0,6% 14 MDG8 D12. D13. Handelsgerelateerde capaciteitsopbouw; USD 109 miljoen; 4,2% 15 MDG8 D15. Schuldverlichting; USD 153 miljoen; 5,8% 16 MDG8 D18. Communicatie

Bron: OECD - Creditor Reporting System, June 2006

Voetnoot: Door ondermeer financiering van themaspecifieke NGO's kunnen over 2003-2004 meer commiteringen toegeschreven worden aan MDG 2-8. Commiteringen zijn aan sterke schommelingen onderhevig. Dit verklaart het teruggelopen volume aan commiteringen ten opzichte van 2001-2002.

Toch zullen bij de huidige vooruitgang de meeste landen niet in staat zijn de MDG's 2 en 3 te halen, mede door de bevolkingstoename en de voortdurende genderongelijkheid. Nederland is zich hiervan bewust en zal specifiek aandacht besteden aan kwetsbare groepen in de samenleving. In een toenemend aantal landen worden *silent partnerships* aangegaan (zie ook 4.1). Deze worden gezien als een effectieve manier om landen te ondersteunen zonder extra administratieve kosten. Nederland speelt ook een belangrijke rol in het *Fast Track Initiative* (FTI). Ons land neemt actief deel aan de werkgroepen die het initiatief ondersteunen en draagt bij aan het *Catalytic Fund* dat is opgezet om landen waar weinig donoren actief zijn financieel te ondersteunen in het uitvoeren van hun onderwijsplannen. In het voorjaar van 2006 had Nederland in totaal al USD 94 miljoen in het fonds gestort, op een totale fondsomvang van USD 165 miljoen.⁵⁸ Nederland wil ervoor zorgen dat nieuwe landen toegang krijgen tot het FTI en dat meer donoren participeren in het initiatief. Via het FTI, maar ook via de VN en NGO's, zullen onder meer onderwijsactiviteiten in post-conflictlanden worden ondersteund.

Hiv/aids vormt voor het behalen van de onderwijsdoelen een ernstige bedreiging. Onderwijs kan ook een belangrijke rol spelen bij preventie, door systematischer aandacht te besteden aan seksuele voorlichting en genderongelijkheid in het onderwijscurriculum. Dat zal dan ook de komende jaren extra aandacht krijgen in de Nederlandse onderwijsgerelateerde hulp. Ook is het belangrijk in landen waar steeds meer kinderen naar school gaan, aandacht te besteden aan de kwaliteit en relevantie van het onderwijs.

Hiv/aids

MDG 6 (bestrijden hiv/aids, malaria en andere ziekten) krijgt veel aandacht in de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking. Hoewel er voortgang is op het gebied van de behandeling van hiv/aids en tuberculose zijn er nog geen indicaties dat de aidsepidemie tot staan wordt gebracht. Er zijn wel enkele lichtpuntjes. Binnen sommige groepen, bijvoorbeeld jongeren in Zimbabwe, lijkt het aantal hivinfecties niet verder te stijgen; dit zou door verandering in seksueel gedrag komen. Gegeven de ernst van de hiv/aids problematiek in de partnerlanden heeft de strijd hiertegen een hoge prioriteit in de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking. De inzet gaat hand in hand met de inzet op srg en vermindering van genderongelijkheid. Nederland zal meer middelen beschikbaar stellen en ligt op koers in het streven naar een verdubbeling van de uitgaven voor hiv/aids, tuberculose en malaria: van EUR 135 miljoen in 2002 naar EUR 270 miljoen in 2007. Deze financiële inzet loopt voornamelijk via de VN. Ook worden dertien partnerlanden direct ondersteund in de strijd tegen hiv/aids, tuberculose en malaria.

Nederland concentreert zich op: Commitment, Coördinatie en Capaciteit. Nu meer middelen beschikbaar komen voor de bestrijding van hiv/aids blijkt de uitvoerende capaciteit in vooral de gezondheidssector steeds meer een struikelblok. De bestaande steun aan de gezondheidssector op landenniveau wordt door Nederland gehandhaafd en waar mogelijk geïntensiveerd. Daarbij zal speciale aandacht gegeven worden aan de personeelscrisis in de gezondheidszorg (zie ook 6.4). Effectieve bestrijding van hiv/aids vraagt om bundeling van krachten. Er wordt inmiddels samengewerkt met overheden, maatschappelijke organisaties, bedrijfsleven en anderen in de partnerlanden. Goede coördinatie is hierbij van groot belang. Nederland gaat uit van het '3 ones' principe: één nationaal beleidskader, één nationale coördinerende organisatie en één systeem voor monitoring en evaluatie. Door de oprichting van een Nationale Aids Raad (NAC) is in dit opzicht in de meeste partnerlanden voortgang geboekt. Wel moet in toenemende mate rekening gehouden worden met nieuwe, voor het land externe initiatieven, zoals PEPFAR⁵⁹ en GFATM⁶⁰. Deze moeten goed sporen met de nationale coördinatie, begroting, planning en uitvoering.

Hiv/aids is ook steeds duidelijker een integraal onderdeel van het Nederlandse buitenlands beleid. Ons land speelt een voortrekkersrol in de discussies rondom de relatie tussen hiv/aids, veiligheid en goed bestuur. Tijdens het Nederlandse EU-voorzitterschap in de tweede helft van 2004 is hiv/aids op de agenda gezet van diverse politieke fora in Afrika en Azië. Ook het bedrijfsleven wordt steeds meer bij activiteiten betrokken. Zo zijn er in Ghana en Zambia diverse samenwerkingsprojecten op het gebied van hiv/aids met het (lokale) bedrijfsleven gestart, en worden soortgelijke plannen uitgewerkt in Rwanda en Mozambique. Samenwerking met bedrijven biedt interessante mogelijkheden om de schaarse capaciteit effectiever te benutten.

5.2 De MDG's en de Nederlandse maatschappelijke organisaties

(Bijdrage gecoördineerd door Partos, Nederlandse branchevereniging voor particuliere internationale samenwerking)

Voor tal van Nederlandse maatschappelijke organisaties op het gebied van internationale samenwerking zijn de Millenniumontwikkelingsdoelen leidraad van het handelen geworden. Hoewel de MDG's vooral een opdracht betekenen aan overheden in ontwikkelde en ontwikkelingslanden, levert een aantal Nederlandse maatschappelijke organisaties zelf ook een concrete bijdrage aan het bereiken van de MDG's, zowel door het uitvoeren van 'eigen projecten' als het financieel en organisatorisch ondersteunen van partnerorganisaties in ontwikkelingslanden. De eigen projecten richten zich met name op de beleidsbeïnvloeding van de nationale en internationale ontwikkelingsagenda. Maatschappelijke organisaties hebben een belangrijke taak in het opvoeren van de druk op regeringen van rijke landen opdat zij de toegezegde inspanningen nakomen (MDG-8). De financiële middelen voor de bijdrage van de Nederlandse maatschappelijke organisaties aan het bereiken van de MDG's zijn afkomstig uit bijdragen van de Nederlandse en Europese overheden en verworven via eigen fondsenwerving bij particulieren en bedrijven (zie 3.3).

In aanloop naar de VN-top van september 2005 verenigden zo'n 45 Nederlandse organisaties zich in het Nederlands Platform Millenniumontwikkelingsdoelen (NPM). Dit platform sloot zich vervolgens aan bij de *Global Call for Action Against Poverty* (GCAP). Het NPM werd met name opgericht om de kennis van en de steun onder de Nederlandse bevolking voor de MDG's te vergroten, en om Nederlandse politici en beleidsmakers te beïnvloeden. De gezamenlijke publiekscampagne van het Platform kreeg de slogan: 'Maak het waar. Armoede de wereld uit'. Net als in de internationale campagne was de witte band het symbool van de nationale campagne. Belangrijk onderdeel van de publiekscampagne was een handtekeningactie om minister-president Balkenende op te roepen om zich maximaal in te spannen voor de MDG's tijdens de VN-top in New York. Er zijn 297.013 handtekeningen aan hem overhandigd. Ook organiseerde het Platform op de internationale 'White Band Days' evenementen die brede media-aandacht kregen. Het doel om de bekendheid van de bevolking met de MDG's te verhogen is gehaald. Uit onderzoek van het NCDO blijkt dat 50% van de Nederlandse bevolking bekend is met de MDG's, terwijl dat percentage in 2003 nog maar 10% was.

Naast deze publiekscampagne heeft het Platform ook een lobbycampagne gevoerd om Nederlandse politici en beleidsmakers ertoe aan te zetten zich actief in te zetten voor het behalen van de MDG's. De inhoudelijke basis van deze lobbycampagne werd gevormd door een lobbydocument⁶¹. Het Platform heeft bovendien analyses van en kritiek op het voorlopige slotdocument van de VN-top onder de aandacht gebracht van de Nederlandse regering.

Op het terrein van seksuele en reproductieve gezondheid en rechten was er grote overeenstemming tussen de inzet van de regering en die van het Platform. Via een wereldwijd netwerk van organisaties, waaronder de World Population Foundation, werd gepleit voor het opnemen van een additionele target op het terrein van reproductieve gezondheid onder MDG-5. Nederland was voortrekker op dit terrein, en had te maken met tegendruk van enkele invloedrijke landen. Het Platform heeft de Nederlandse inzet waar mogelijk ondersteund. In het slotdocument van de VN-top is een goede verwijzing opgenomen naar de wezenlijke relatie tussen reproductieve gezondheid en het behalen van MDG-5, als ook van de MDG's 1, 2, 4 en 6.

Het internationale handelssysteem (MDG-8) is aandachtspunt voor veel Nederlandse organisaties. Zij zien eerlijkere regelgeving binnen internationale handel als een belangrijke factor in de bestrijding van structurele armoede. Het pleiten voor en het op de markt zetten van *fair trade* producten is een belangrijk onderdeel van deze strategie. Zo heeft de Koffiecoalitie, een samenwerkingsverband van een tiental maatschappelijke organisaties, eraan bijgedragen dat koffiemultinational Douwe Egberts (marktleider in Nederland) 10% van de koffie inkoopt op basis van *fair trade* criteria.

In de aanloop naar de de WTO-top in Hongkong werkte het NPM samen met de Coalitie voor Eerlijke Handel. Bij die top was de grote politieke vraag of de WTO-onderhandelingen zouden leiden tot betere kansen voor ontwikkeling. De politieke bereidheid vanuit Nederland om een stapje extra te doen en ook andere regeringen daartoe aan te zetten, bleek groot. Het werk van het Platform was er in de praktijk dan ook op gericht om het bestaande draagvlak onder politici en beleidsmakers te verstevigen en om hen inhoudelijk en strategisch van ondersteunende argumenten te voorzien.

Nederlandse natuur- en milieuorganisaties hebben zich voornamelijk gericht op de integratie van het 'duurzaamheidsdenken' in het debat over de MDG's. In hun gezamenlijke campagnes leggen zij de nadruk op het belang van ecosystemen voor het behalen van alle MDG's. Ook bij de implementatie van actieplannen voor MDG-8 hebben zij het als hun rol opgevat om het belang van ecosystemen voor duurzame ontwikkeling duidelijk te maken. Deze inbreng heeft ook plaats gehad in de Coalitie voor Eerlijke Handel, waar de milieuorganisaties deel van uitmaken.

De Natuur en Armoede Alliantie, een samenwerkingsverband van Wereld Natuur Fonds, Milieudefensie en IUCN Nederland, heeft zich gericht op het ondersteunen van organisaties in ontwikkelingslanden bij het zelf in kaart brengen van de relatie tussen natuur en armoede, en bij het ontwikkelen van interventiestrategieën die bijdragen aan welzijn op economisch en ecologisch vlak.

Milieu, natuurlijke hulpbronnen en middelen van bestaan zijn nauw met elkaar verbonden. Dit vraagt om meer aandacht voor het opbouwen van relaties tussen kleine lokale producenten en het (grotere) bedrijfsleven, met name in het ontwikkelingslanden zelf. Nederlandse organisaties als Cordaid, Both ENDS en ProFound hebben lokale initiatieven ondersteund - vooral op gebied van capaciteitsopbouw - die deze relaties kunnen verbeteren.

De Nationale Commissie voor internationale samenwerking en Duurzame Ontwikkeling (NCDO) heeft van de Nederlandse overheid de taak gekregen om initiatieven van het Nederlandse publiek op het gebied van internationale samenwerking te stimuleren. NCDO heeft de afgelopen jaren ook diverse campagnes gevoerd en ondersteund om de Nederlandse bevolking bekend te maken met de Millenniumontwikkelingsdoelen. NCDO spoort burgers en particuliere organisaties die subsidies bij hen aanvragen aan om projecten in het teken te stellen van de MDG's.

De brancheorganisatie Partos heeft in 2005/2006 een onderzoek gehouden onder de 80 aangesloten ontwikkelingsorganisaties over de mate waarin de MDG's een rol spelen in hun dagelijkse werk. Van de 44 organisaties die een enquêteformulier terugstuurden, gaven 32 aan zich specifiek met (één of meer van de) MDG's bezig te houden. Uit het onderzoek blijkt ook dat MDG-1, het uitbannen van extreme armoede en honger, de meeste aandacht krijgt en ook op het gebied van uitgaven het hoogste scoort. Daarnaast ontvangt MDG-8 relatief veel aandacht en budget van de Partosleden.

Een aantal organisaties heeft in haar jaarlijkse verslaglegging de financiering van projecten van partnerorganisaties gerubriceerd aan de hand van de acht MDG's. Een exacte toeschrijving van de bedragen aan de diverse MDG's is niet altijd te geven, vooral omdat de speerpunten waar ontwikkelingsorganisaties zich (vaak al langere tijd) op focussen zelden volledig overlappen met de diverse MDG's. Ook uit deze financiële jaarverslagen blijkt dat MDG-1 relatief veel aandacht krijgt. De medefinancieringsorganisatie ICCO bijvoorbeeld, berekende dat in 2005 34% van de door de overheid aan ICCO ter beschikking gestelde middelen (totaal EUR 103 miljoen) besteed werd aan MDG-1. Het betreft dan bijvoorbeeld projecten om de voedselzekerheid te vergroten. Een andere medefinancieringsorganisatie, Hivos, besteedde in datzelfde jaar 20% van de totale middelen (EUR 74 miljoen) aan MDG-1. Een belangrijk aandachtspunt van Nederlandse organisaties is het vergroten van de productiekracht en het vermogen tot het verwerven van een eigen inkomen van de bevolking in landen in ontwikkeling. Bijvoorbeeld door een meer coöperatieve manier van werken te stimuleren, door de gelegenheid te bieden eigen bedrijfjes te starten en door toegang tot markten te vergroten.

Ook MDG-3, bevorderen gelijkheid tussen mannen en vrouwen en vergroten zeggenschap vrouwen, krijgt relatief veel aandacht. Dat uit zich bijvoorbeeld in projecten die erop gericht zijn vrouwen in staat te stellen een eigen inkomen te verwerven. De aandacht voor gendervraagstukken uit zich ook in het beleid van Nederlandse organisaties. Gender is door steeds meer organisaties *gemainstreamd*. Voor ICCO bijvoorbeeld is gelijkheid tussen man en vrouw bij partnerorganisaties een voorwaarde voor financiering. Organisaties als Both ENDS, Oxfam Novib en de Gender and Water Alliance bepleiten meer aandacht voor de rol van gender bijvoorbeeld bij het beheer van natuurlijke hulpbronnen en bij besluitvorming over grote infrastructurele projecten.

5.3 De MDG's en het Nederlandse bedrijfsleven

(Bijdrage gecoördineerd door de werkgeversorganisatie VNO-NCW)

Ontwikkelingssamenwerking door de overheid en het maatschappelijk middenveld draagt op allerlei manieren voorwaardenscheppend bij aan het ontwikkelingsproces. Maar voor echt duurzame ontwikkeling is nodig dat in ontwikkelingslanden de particuliere bedrijfssector de toegevoegde waarde creëert die de economie in beweging zet en houdt. Maar bedrijven ontmoeten in ontwikkelingslanden juist veel problemen die hun functioneren extra compliceren. Om de MDG's te bereiken is daarom een beter ondernemingsklimaat nodig. Het ontwikkelingsbeleid moet dit concreet en specifiek bevorderen.

Ondertussen staat het bedrijfsleven echter niet stil. Het wordt vaak voorgesteld alsof bedrijven ontwikkelingslanden links laten liggen, de handelskansen niet zien, de investeringsmogelijkheden onbenut laten, de vraag naar maatschappelijk verantwoord ondernemen onbeantwoord laten. Maar dat is niet juist. Er zijn talloze voorbeelden van bedrijven die een bijdrage leveren aan de aanpak van het ontwikkelingsvraagstuk. Veelal gebeurt dat simpelweg in het kader van hun dagelijkse commerciële functioneren. Productie en handel zetten zaken in beweging, creëren werkgelegenheid. Buitenlandse investeringen, bijvoorbeeld in de energie- of dienstensector, maken grote groepen lokale werknemers vertrouwd met moderne technologie en werkwijzen. Daarnaast worden bedrijven vanwege hun expertise en producten betrokken bij de uitvoering van ontwikkelingsprojecten. En tot slot is er een rijkdom aan initiatieven die we gemakshalve maar onder de kop maatschappelijk verantwoord ondernemen onderbrengen.

Een aantal voorbeelden van die bedrijfsactiviteiten komt hier nader aan de orde. Maar eerst staan we even stil bij het georganiseerde bedrijfsleven. Niet alleen individuele bedrijven, maar ook bijvoorbeeld de werkgeversorganisatie VNO-NCW houdt zich met het ontwikkelingsvraagstuk bezig. VNO-NCW ondersteunt al 25 jaar financieel en organisatorisch het PUM-programma, het Project Uitzending Managers. Dat zendt gepensioneerde experts uit Nederlandse bedrijven als vrijwilliger uit naar bedrijven in ontwikkelingslanden, om daar problemen van welke aard dan ook op te lossen. Zo worden bedrijven gereorganiseerd, nieuwe technieken en producten geïntroduceerd, managementproblemen opgelost, markten verkend. Vele duizenden bedrijven zijn zo op weg geholpen.

Daarnaast heeft VNO-NCW in december 2005 een overeenkomst met DGIS gesloten om een steunprogramma voor werkgeversorganisaties in ontwikkelingslanden (koepels en brancheorganisaties) op te zetten, het *Dutch Employers Cooperation Programme* (DECP). Doel van dit nieuwe programma is het verbeteren van het lokale ondernemingsklimaat. DECP zal zich op

basis van vragen uit de 36 Nederlandse partnerlanden richten op advisering op locatie, trainingen en cursussen in Nederland, en medefinanciering van activiteiten.

Op uitnodiging van premier Balkenende en minister Van Ardenne wisselde een groep bedrijven in 2005 van gedachten over de bijdrage van ondernemingen aan het bereiken van de MDG's. Dat leidde ertoe dat deze ondernemingen de MDG's vanaf 2005 meenemen in hun jaarverslaggeving. Ook besloten ABN AMRO, Shell, TNT en Unilever het initiatief te nemen tot de oprichting van een Nederlandse afdeling van het UN *Global Compact*, om de samenwerking tussen bedrijven met het oog op duurzame ontwikkeling te versterken.

De financiële sector biedt een aantal goede voorbeelden van hulp door het bedrijfsleven bij het behalen van de MDG's. Allerlei activiteiten die het bereiken van de MDG's bevorderen vergen immers eerst financiering. Vanuit deze gedachte heeft een aantal Nederlandse banken (ABN Amro, FMO, Fortis, ING, Triodos Bank en Rabobank) en de Nederlandse overheid in 2005 de *Netherlands Financial Sector Development Exchange* (NFX) opgericht. De leden van dit samenwerkingsplatform dragen met hun expertise en middelen bij aan de ontwikkeling van de financiële sector in ontwikkelingslanden. Zij bevorderen een brede toegang tot een breed aanbod van financiële diensten. Zo was NFX in het afgelopen jaar via training en advisering betrokken bij zes banken in Tanzania en Uganda die hun producten en interne organisatie willen afstemmen op de behoeften van het midden- en kleinbedrijf. Dat is immers steeds vaker de motor voor economische ontwikkeling. In Armenië discussieerde NFX met de overheid over de hervorming van het pensioensysteem. Voor het lopende jaar staan aanzienlijk meer projecten op het programma, met name in Oost-Europa en Afrika.

Ook individueel laten banken zich niet onbetuigd. ING biedt in tal van landen bijvoorbeeld producten aan die de strijd tegen armoede kunnen ondersteunen. Spaargeld, pensioenen, verzekeringen en dergelijke beschermen mensen in moeilijke tijden. Verder adviseert ING banken en overheden over de opzet van de financiële sector. Daarnaast heeft het bedrijf twee medewerkersprojecten die bijdragen aan de MDG's. Het project *ING Chances for Children*, in samenwerking met UNICEF, is speciaal gericht op de tweede MDG (basisonderwijs voor alle kinderen). ING heeft zich gecommitteerd om minimaal 50.000 kinderen toegang tot scholing te geven in India, Ethiopië en Brazilië. Medewerkers van ING verlenen financiële expertise aan UNICEF, en in vele landen worden vrijwilligersprojecten opgezet in samenwerking met lokale partners. Zo helpen vrijwilligers om het financiële bewustzijn van leerlingen te verhogen, wordt er voorgelezen op scholen en worden jongeren gecoacht. In het tweede medewerkersproject van ING, *Microfinance Support*, worden medewerkers van het bedrijf in partnerschappen met Oikocredit en de UNCDF ingezet als adviseur om microfinancieringsinstellingen wereldwijd te ondersteunen.

ABN AMRO op zijn beurt heeft microfinancieringsprojecten opgezet in Brazilië en India. In India werden 160.000 microleningen verschaft, alle aan arme vrouwen. Dit gebeurde via microfinancieringsinstellingen die daartoe ook training ontvingen. De doelstelling is om in 2009 één miljoen leningen te verschaffen op commerciële basis. Aldus wordt een brede laag van micro-ondernemers bereikt.

Weer andere activiteiten liggen meer op het terrein van financiering van bedrijven. FMO is de 'Nederlandse Wereldbank', die financieel participeert in ontwikkelingsrelevante bedrijven in ontwikkelingslanden. FMO faciliteerde bijvoorbeeld de uitgifte van een obligatielening van Celtel Kenya, het grootste mobiele telecombedrijf in Afrika, aan de beurs in Nairobi. Door

uitbreiding van het mobiele netwerk krijgt de economische ontwikkeling meer kansen, en kunnen met name nieuwe klanten in rurale gebieden bereikt worden. FMO investeerde ook in het *Aspire East Africa Fund*, dat bedrijven die bij de financiële dienstverlening tussen de wal en het schip vallen, van financiering voorziet zodat ze zich verder kunnen ontwikkelen. Zo wordt in Cambodja de kredietverschaffing aan rurale micro-ondernemers en MKB uitgebreid door participatie in de ACLEDA-bank.

Een andere sector waar Nederlandse bedrijven veel expertise hebben, en waar veel projecten in ontwikkelingslanden worden opgezet, is water en riolering (MDG-7). Ballast Nedam zette bijvoorbeeld samen met de lokale overheden een project op om in Ghana, bij Cape Coast, de bestaande drinkwaterzuivering te renoveren en uit te breiden. Aldus kan de drinkwatervoorziening tot 2020 gegarandeerd worden. De tijden dat in de droge periode de scholen en de universiteit gesloten moesten worden, behoren daarmee tot het verleden. Van den Herik zette een project op in Mali om de afvalwaterlozing op de rivier de Niger stop te zetten. Met een rioolstelsel en een zuivering-sinstallatie wordt voorkomen dat ongezuiverd afvalwater nog langer in de rivier terecht komt en een bedreiging vormt voor de wasplaatsen en voor de tuinbouw en visserij. En FMO financierde het bedrijf *Roundabout Pumps*, dat de drinkwatervoorziening verbetert door waterpompen te leveren die aan een draaimolen gekoppeld zijn. Hoe harder de kinderen rondrennen en -draaien op de molen, hoe meer water er in de reservetanks vloeit. Op de tanks is ruimte voor commerciële reclame, terwijl de helft van de advertentieruimte benut wordt voor gezondheidsgerelateerde reclame, bijvoorbeeld over aids of het belang van handenwassen.

MDG-4, het terugdringen van kindersterfte van kinderen onder de vijf, is het onderwerp van een samenwerkingsakkoord van Unilever met UNICEF. Meetbare effecten staan hierbij voorop. Speciale aandachtsvelden zijn hygiëne, toegang tot veilig drinkwater en voeding. In Afrika richt het akkoord zich in de eerste plaats op overschakeling van consumenten op jodiumhoudend zout. In Ghana heeft dankzij dit project reeds meer dan 50% van de huishoudens de overstap gemaakt. In India werd het *Partnership for Child Nutrition (PCN)* opgezet: 25 tot 30 topvertegenwoordigers van overheid, bedrijfsleven en NGO's zoeken naar holistische oplossingen voor het probleem van kindervoeding. Het doel van PCN is om de ondervoeding van kinderen onder de drie jaar in 2015 met 25% terug te dringen. In Latijns-Amerika is het samenwerkingsakkoord gericht op de verbetering van versterkte complementaire voeding voor zuigelingen en kleuters. Van 2002 tot 2005 co-sponsorde Unilever voorts de *VN Millennium Taskforce on Hunger*. Doel is onder andere om één miljoen ondervoede schoolkinderen één voedzame maaltijd per dag te geven en tegelijkertijd de lokale economie te stimuleren door het voedsel voor de maaltijden van lokale producenten te betrekken. Ook TNT zet in een partnerschap met het *VN World Food Programme* ('Moving the World'), zijn middelen en kennis in ten behoeve van de strijd tegen honger.

Op het terrein van gezondheid zijn allerlei bedrijven, zoals bijvoorbeeld Shell, actief bij de bestrijding van hiv/aids door voorlichting en zorg voor geïnfekteerden en hun families (MDG-6).

Tot slot noemen we Yara, een mondiaal opererend kunstmestbedrijf met een fabriek in Sluiskil en vestigingen in Afrika. Dit heeft zich aangesloten bij het Millennium Project van de VN om in Afrika de groene revolutie te introduceren die in de zestiger en zeventiger jaren in Azië de hongersnood heeft uitgebannen. Het zette onder andere een project op om de gezondheidssituatie, het onderwijs en de landbouwproductiviteit te verbeteren in Bar Sauri Millennium Dorp in Kenia. De eerste oogst (2005) sinds de start van het project is verdubbeld ten opzichte van de oogst van het jaar daarvoor. Daarnaast zijn er ook op gezondheids- en onderwijsvlak successen

geboekt. Voorts werd het *Smallholders Farmers Project* opgezet, waarbij een businessmodel wordt ontwikkeld om minerale meststoffen te leveren aan de kleine boeren, die gestimuleerd worden om de stap te maken van zelfvoorzieningslandbouw naar commerciële landbouw.

Het bovenstaande is slechts een willekeurige greep uit een enorme lijst van activiteiten die bedrijven ontplooiën, en die het behalen van de MDG's naderbij brengen. Het moge duidelijk zijn dat het bedrijfsleven een onmisbare partner is op de weg naar 2015.

5.4 De MDG's en de Nederlandse vakbeweging

(Bijdrage van FNV Mondiaal en CNV Internationaal)

De belangrijkste focus van de Millenniumontwikkelingsdoelen is het uitbannen van armoede. Veel facetten van armoede hebben te maken met werk en inkomen. Mensen zijn arm omdat ze geen toegang hebben tot middelen waarmee ze zichzelf uit de armoede kunnen trekken. Het ontbreekt hen aan stabiele, voorspelbare, toereikende inkomens, veilige en gezonde werk-omstandigheden, toegang tot middelen als land, krediet en training in vaardigheden om hun kansen op het genereren van inkomsten en productiviteit te verbeteren. Ze lijden onder discriminatie en sociale uitsluiting, en worden rechten ontzegd om zich te organiseren, hun onderhandelingsmacht te verbeteren en sociale zekerheid en bescherming op de arbeidsmarkt te verwerven. Het ontbreekt hen aan middelen om hun gezin te voorzien van essentiële diensten als gezondheid en onderwijs. Kinderen moeten werken om een gezinsinkomen aan te vullen dat onder de armoedegrens ligt. Dit leidt tot een cyclus van armoede die generaties voortduurt, en een sterke link heeft met de wereld van werk en inkomen.

Fatsoenlijk werk met een fatsoenlijk inkomen is voor de vakbeweging zowel een doel op zichzelf, als een middel om armoede te verminderen. Fatsoenlijk werk met een armoede over-

stijgend inkomen, met respect voor fundamentele arbeidsrechten, voldoende sociale bescherming, veilige en gezonde werkomstandigheden en gelijkheid voor mannen en vrouwen. Om dat te bereiken is sociale dialoog op bedrijfsniveau en op nationaal niveau van groot belang. De internationaal erkende fundamentele arbeidsnormen van de ILO (vastgelegd in de *ILO Declaration of Fundamental Principles and Rights at Work*) geven werkenden de rechten om te onderhandelen over fatsoenlijk werk en de gelegenheid om hun kinderen naar school te laten gaan in plaats van deze te laten werken. Belangrijkste focus van de inzet van vakbonden is gericht op erkenning en naleving van deze internationaal erkende arbeidsrechten.

De raakvlakken met de MDG's zijn divers. In de mondiale strijd tegen armoede draagt de internationale agenda van de vakbeweging bij aan alle acht MDG's. MDG-1 (halvering armoede), MDG-7 (duurzame ontwikkeling) en MDG-8 (partnerschap voor ontwikkeling) kunnen alleen bereikt worden als er fatsoenlijk werk voor iedereen gerealiseerd is. Gelijke beloning en gelijke toegang tot werkgelegenheid voor vrouwen draagt bij aan de realisatie van MDG's 1 en 3 (gendergelijkheid). Fatsoenlijk werk voor ouders en de eliminatie van kinderarbeid tot de leeftijd dat kinderen volgens de wet mogen werken, draagt bij aan MDG's 1 en 2 (basisonderwijs). Sociale bescherming draagt direct bij aan de MDG's die een relatie met gezondheid hebben (MDG's 4, 5 en 6). Respect voor fundamentele rechten op het werk draagt bij aan armoedevermindering terwijl de democratie versterkt wordt. Vrijheid van organisatie en de eliminatie van dwangarbeid, kinderarbeid en discriminatie stellen mensen in staat om zichzelf te bevrijden van armoede. Effectieve dialoog tussen overheid, werkgevers en werknemers organisatie is onderdeel van goed bestuur en zorgt voor sociale stabiliteit, voorwaarden voor het bereiken van alle MDG's.

De inzet van de vakbeweging heeft door de aard van haar werkterrein, arbeid en inkomen, dus veel raakvlakken met de MDG's. De Nederlandse vakbeweging steunt met bijdragen uit het Vakbondsmedefinancieringsprogramma (gefinancierd door de overheid) en solidariteitsfondsen van eigen bonden (deels via cao-solidariteitsbijdragen) projecten van vakbonden in Afrika, Azië, Latijns-Amerika en Oost-Europa. Het doel van deze projecten is de verbetering van arbeids- en leefomstandigheden van werkenden, zowel in de formele als informele economie. Op internationaal niveau zet de vakbeweging zich via lobby en beleidsbeïnvloeding richting de WTO en Internationale Financiële Instellingen sterk in voor een op duurzame ontwikkeling gerichte coherentie van beleid, waarbij zowel de aandacht uitgaat naar de link tussen internationale handelsregels en arbeidsrechten als naar mogelijkheden voor een duurzaam nationaal ontwikkelingsbeleid.

Hieronder wordt met een aantal voorbeelden uit de praktijk van CNV Internationaal en FNV Mondiaal geïllustreerd wat de rol van de vakbeweging kan zijn bij een aantal specifieke MDG's.

Vele vakbonden zijn actief voor werkenden in de informele economie, landbouw en vrijhandelszones. Werkenden die vaak te maken hebben met onvoldoende bescherming van hun rechten, zekerheid en een onvoldoende duurzaam inkomen (MDG-1). De landarbeidersvakbond APVVU boekte in 2005, met steun van FNV Mondiaal, een groot succes waar zij vijftien jaar voor heeft geknokt. In Andra Pradesh, India, werd een nieuwe wet ingesteld (de *Employment Guarantee Act*). Landarbeiders krijgen daardoor recht op 150 dagen werk voor het minimumloon (iets meer dan EUR 1 per dag). Dit heeft er al toe geleid dat de migratie naar de steden met 40% is afgenomen.

De internationale vakbeweging streeft een bredere *Education for All* agenda na dan verwoord in MDG-2, zijnde onderwijs van goede kwaliteit (primair en secundair) tot de leeftijd dat kinderen

mogen toetreden tot de arbeidsmarkt (volgens ILO-conventie nr. 138). Uitbannen van kinderarbeid is onderdeel van deze agenda. Sinds november 2002 voert Education International, met steun van FNV Mondiaal, het programma *Education for All* uit, in onder andere India, Peru en Uganda. De betrokken onderwijsbonden voeren onder andere lobbyactiviteiten, gericht op het bereiken van een geïnstitutionaliseerd overleg met de overheid over onderwijsbeleid. Ook hebben de bonden actief campagne gevoerd in de strijd tegen kinderarbeid door zich te keren tegen het vroegtijdig schoolverlaten (*drop out*). FNV en Aob nemen ook deel in de Nederlandse campagne 'Stop kinderarbeid, school de beste werkplaats'.

De vakbeweging besteedt specifieke aandacht aan vrouwen. Vrouwen maken nog altijd een disproportioneel deel uit van mensen die te maken hebben met armoede, en worden meer geraakt door de negatieve gevolgen van globalisering (MDG's 1 en 3). Globalisering is alleen eerlijk wanneer het kansen creëert voor meer en beter werk. Handel kan alleen bijdragen aan reductie van armoede wanneer het vergezeld gaat van sociaal beleid dat gericht is op gelijkheid en duurzaamheid (MDG-8). FNV Mondiaal steunt het vrouwenproject van de Internationale Kleding- en Textiel Vakbond (ITGLWF) dat zich richt op de gevolgen van de uitfasering van het Multivezelakkoord voor de ongeveer 1,2 miljoen werknemers in deze sector (waarvan 60 tot 70% vrouwen). Velen worden ontslagen omdat bedrijven, door het verlies van de handelsvoordelen, zich in andere landen vestigen met nog lagere lonen. Door dit project is een *Labour Forum* opgericht, een tripartiet overleg tussen verschillende samenwerkende bonden, werkgevers en de overheid. Daarin wordt gepraat over hoe de sector het best gereorganiseerd kan worden. Bij bedrijven die vertrekken moet over goede ontslagregelingen, opleiding en nieuwe banen worden onderhandeld. Voor de relatief oudere vrouwen, die geen nieuwe baan meer kunnen krijgen, worden *livelihood*-trainingen opgezet. Zij leren kleine ondernemingen opzetten en krijgen leningen met lage rente. Zij organiseren zich in coöperaties.

CNV Internationaal heeft in 2005 een plan gesteund van de vakcentrale NWC in Sri Lanka. Dit plan was onder andere gericht op het gendermainstreamen van de inhoud van cao's en het trainen van vrouwen op het gebied van onderhandelen (MDG-3). Om je als vakbeweging goed te richten op gender equality en belangen van zowel vrouwen als mannen te behartigen, is het ook belangrijk dat zowel mannen als vrouwen optreden als cao-onderhandelaar. Gedurende 2005 heeft de NWC, met middelen van CNV Internationaal, in Sri Lanka verschillende opeenvolgende trainingen verzorgd voor vrouwelijke vakbondsleiders. In totaal werden in dat jaar 90 vrouwen getraind. Inmiddels hebben al vijf vrouwelijke onderhandelaars succesvol onderhandeld over betaling van overwerk, werktijden en zwangerschapsverlof.

De strijd tegen hiv/aids (MDG-6) heeft een belangrijke relatie met werk en inkomen. Vanaf 2002 participeren wereldwijde sectorvakbonden (GUF's⁶²) met steun van FNV in de *Global Campaign for hiv/aids*. Onder meer worden bonden getraind om aidsbeleid onderdeel te maken van cao-onderhandelingen. De internationale mijnbouwbond ICEM heeft drie target-bedrijven gekozen die in zuidelijk Afrika actief zijn. Bij één van de drie is aidsbeleid nu onderdeel van de onderhandelingen. De onderhandelingen moeten bereiken dat personeel getest kan worden op hiv, dat mensen die seropositief blijken niet worden ontslagen en dat bedrijven medicijnen beschikbaar stellen (ook voor familie). Nog een stap verder is dat bedrijven klinieken opzetten voor aidsgetroffenen.

Het CNV heeft een campagne opgezet om de Nederlandse overheid zover te krijgen Nederlandse Eurobiljetten voortaan van eerlijke katoen te maken. De campagne richt de aandacht op de misstanden in de wereldkatoenproductie en op de handelsversturende katoen-

subsidies (MDG-8). De regeringen van rijke landen geven hun katoenboeren veel geld in de vorm van subsidies. Daardoor kunnen zij goedkoop veel katoen produceren. Het gevolg is, dat er enorme overschotten goedkope katoen op de markt terechtkomen. Daar valt niet tegenop te concurreren door arme landen. Zij krijgen geen subsidies, hebben dus hoge kosten en zijn daardoor kansloos op de wereldmarkt. Als de katoensubsidies worden afgeschaft, wordt de eerlijke concurrentie hersteld en krijgen arme katoenboeren een eerlijke kans om een goed bestaan op te bouwen. De campagne bestond uit het verkopen van 'eerlijke euro's' op jongerenevenementen en via internet⁶³. Er werd ook een lessenspakket en voorlichtings-dvd ontwikkeld en er was media-aandacht. De weddenschap met de minister van Financiën, met als inzet eerlijke katoen voor de Nederlandse Euro's, was om 10.000 Euro's te verkopen. De weddenschap is gewonnen; er zijn in totaal 13.000 Euro's aan jongeren verkocht. Met de Nederlandse overheid en de Nederlandsche Bank is vervolgens de principeafpraak gemaakt dat de Nederlandsche Bank in 2006 en 2007 als proef 40 ton eerlijke katoen koopt. Dit biedt de aanbieders van eerlijke katoen de kans hun productie te vergroten en het product aan te passen aan de (technische) eisen. Is deze proef succesvol, dan zal de Nederlandsche Bank de aankoop van eerlijke katoen na 2007 opvoeren. Via de campagne zijn jongeren breed geïnformeerd over (on)eerlijke wereldkatoenhandel en is het bewustzijn vergroot.

5.5 De MDG's en de Nederlandse kennisinstellingen

(Bijdrage gecoördineerd door Netherlands Development Policy Review Network, DPRN⁶⁴)

De Nederlandse kennis- en onderzoekswereld heeft in termen van beschikbare capaciteit en expertise vooral veel te bieden in relatie tot vier Millenniumontwikkelingsdoelen. Allereerst MDG-1, het uitroeien van extreme armoede en honger, door onderzoek dat bijdraagt aan de verhoging van de landbouwproductie, voedselzekerheid en voeding. Daarnaast door onderzoek naar de dynamiek van de armoede, waaronder stedelijke armoede, microfinanciering, rampenstudies en armoede in relatie tot bestuur en conflict. Vervolgens MDG-6, het halt toeroepen aan hiv/aids, malaria en andere ziekten, door onderzoek naar aspecten van armoedegerelateerde ziektes als malaria, tuberculose en hiv/aids, gezondheidssystemen en reproductieve gezondheid. Het onderzoek richt zich, behalve op klinische interventies, onder meer op aids-voorlichting, de demografische gevolgen van aids, de invloed van aids op landbouw & rurale *livelihoods*, culturele aspecten en mensenrechten, vectoren van infectieziekten en voeding in relatie tot hiv/aids en infectieziekten. Vervolgens MDG-7, waarborgen van een duurzame leefomgeving, door onderzoek naar het beheer van natuurlijke hulpbronnen, water en drinkwater, bossen, biodiversiteit, energie, klimaatverandering en stedelijke habitat. En tenslotte MDG-8, het ontwikkelen van een mondiaal partnerschap, door onderzoek naar Noord-Zuid verhoudingen op het gebied van handel, hulp en financiering en naar de positie en rol van het maatschappelijk middenveld in ontwikkelingslanden, (jeugd-)werkgelegenheid, kinderarbeid, kleinschalige bedrijven en arbeidsomstandigheden.

De onderzoekscapaciteit op deze gebieden heeft betrekking op een breed scala aan disciplines, inclusief de natuur-, levens-, technische, milieu- en sociale wetenschappen. Deze diversiteit aan expertise is een groot goed, hoewel daarin ook het gevaar schuilt van versnippering van kritische massa en financiële middelen. Het Nederlandse, ontwikkelingsgerichte onderzoek heeft relatief minder te bieden op het terrein van onderwijs (MDG-2), gender (MDG-3), jeugdgezondheid (MDG-4), gezondheid van moeders en veilig moederschap (MDG-5) en sommige targets gerelateerd aan het globale partnerschap voor ontwikkeling (MDG-8). Bij deze conclusies kan een aantal opmerkingen gemaakt worden. Een deel van het ontwikkelingsgerichte onderzoek is niet direct gerelateerd aan MDG's, maar is wel relevant voor de zogenaamde MDG-plus agenda waarin sociale, economische en duurzame ontwikkeling wordt gerelateerd aan governance kwesties, bescherming en identiteit. Nederland heeft veel te bieden op het terrein van governance-gerelateerde onderwerpen als recht, mensenrechten, democratisering en publiek bestuur. Daarnaast op de terreinen van conflictstudies, migratie, globalisering en culturele identiteit. De Nederlandse onderzoekswereld heeft ook een aanzienlijke expertise in partnerschappen voor de versterking en opbouw van onderzoekscapaciteit in een breed scala van landen. Dit geldt voor alle Millenniumontwikkelingsdoelen. Tenslotte, MDG-3 focust sterk op gelijkheid tussen mannen en vrouwen in het basisonderwijs en verwaarloost de positie van vrouwen in het voortgezet onderwijs en op andere terreinen. Op het bredere terrein van gender en empowerment heeft de Nederlandse onderzoekswereld veel te bieden.

Hieronder volgen enkele voorbeelden van MDG-gerelateerd onderzoek in Nederland.

De onderzoeksgroepen moleculaire biologie en medische parasitologie van de Radboud Universiteit in Nijmegen vervullen een internationale voortrekkersrol in de strijd tegen de malariaparasiet (MDG-6). Dankzij de allernieuwste technieken slaagden zij er onlangs als eersten in belangrijke informatie af te leiden uit het DNA van het beestje. Dit levert goede

aanknopingspunten op voor het ontwikkelen van de nodige geneesmiddelen en vaccins tegen malaria. Het Nijmeegs Centrum voor Klinische Malaria Studies doet al jarenlang onderzoek naar de ontwikkeling van geneesmiddelen en vaccins tegen malaria. Met Oxford is dit centrum de enige plek in Europa dat dergelijke vaccintesten kan uitvoeren. Ook andere Nederlandse kennisinstellingen, zoals de Universiteit van Leiden, houden zich bezig met malariaonderzoek.

De Universiteit van Wageningen heeft een onderzoek afgerond naar de impact van allerlei ontwikkelingsactiviteiten in onaantrekkelijke gebieden (*least favoured areas*) en naar de betekenis van belemmeringen voor ontwikkeling in deze gebieden die het gevolg zijn van relatief isolement en van slechte en verslechterende natuurlijke omstandigheden (MDG's 1 en 7). Dit onderzoek, waarbij veel promovendi uit ontwikkelingslanden betrokken waren, is uitgevoerd in samenwerking met het International Food Policy Research Institute (IFPRI) in Washington.

De Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) geeft leiding aan het *European and Developing Countries Clinical Trials Partnership* (EDCTP). Dit is een samenwerkingsverband tussen vijftien Europese en aan aantal Afrikaanse landen om te komen tot een effectievere bestrijding van een aantal ziektes (MDG-6). De samenwerking is gericht op het versneld beschikbaar maken van nieuwe medicijnen tegen hiv/aids, tuberculose en malaria door het faciliteren en financieren van grootschalige tests (*clinical trials*) in ontwikkelingslanden. Een ander doel is de test- en onderzoekscapaciteit van de betreffende ontwikkelingslanden te vergroten. Daarom staan training en capaciteitsopbouw hoog op de agenda. Het werk richt zich vooral op onderzoeken die naar verwachting de meest duurzame voordelen voor de lokale bevolking opleveren. Onderzoeken die geen industriële belangen dragen hebben de voorkeur.

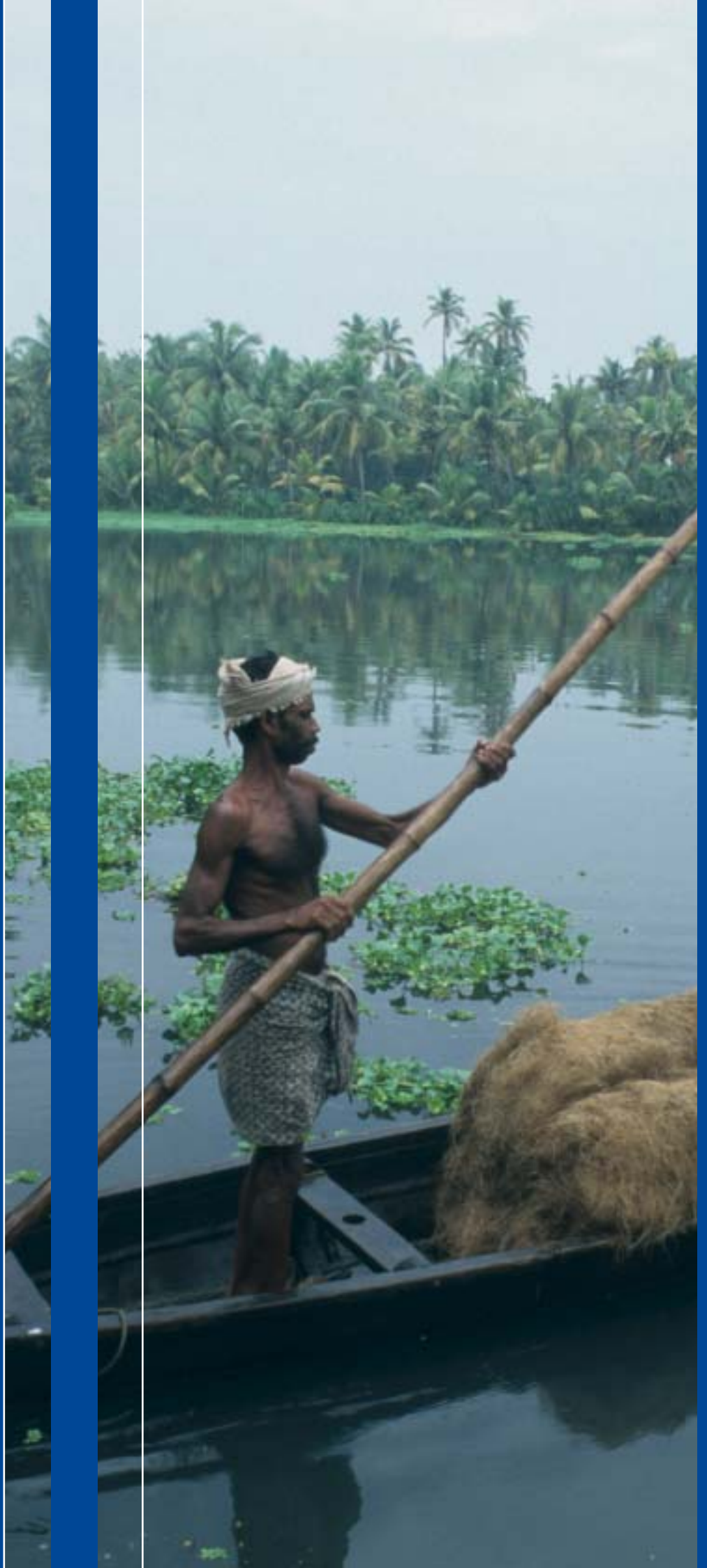
In het kader van het onderzoeksprogramma van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek in de Tropen (WOTRO) heeft het Nederlands Instituut voor Onderzoek van de Gezondheidszorg onderzoek gedaan naar de toegankelijkheid en het gebruik van voorzieningen op het gebied van gezondheidszorg in Ghana (MDG's 4, 5 en 6). Het doel was de belangrijkste determinanten vast te stellen van het gebruik van een laag inkomensland, waarvan de economische situatie vergelijkbaar is met die van Nederland in het begin van de 20e eeuw. Zowel de economische als de gezondheidssituatie in Ghana is de afgelopen tien jaar sterk verbeterd. Ghanese beleidsmakers buigen zich over de opbouw van een stelsel van publieke voorzieningen en het introduceren van private en publieke verzekeringen. Samen met de Kwame Nkrumah Universiteit zijn de condities onderzocht voor de invoering van verzekeringen en het slechten van barrières op het platteland en in de stad die een betere toegankelijkheid van de gezondheidszorg in de weg staan.

De onderzoeksschool Ceres (Resource Studies for Development) heeft een samenvattende studie gedaan van recent (promotie)onderzoek in Nederland naar de relaties tussen ontwikkeling, armoede en mondialisering, met daarbij aandacht voor de bevindingen van het *livelihoods*-onderzoek, en van onderzoek naar identiteit, governance en transnationalisme (MDG's 1 en 8). Tevens was daarbij aandacht voor de manier waarop kennisverwerving in zijn werk gaat en invloed heeft op maatschappelijke innovaties.

Het Nederlandse Institute of Social Studies rondt in 2006 een onderzoek af naar de vraag of recente stedelijke hervormingen (decentralisering) in India hebben geleid tot nieuwe bestuursvormen, toegenomen lokale autonomie, participatie en transparantie (onderdeel van de MDG-plus agenda). Het onderzoek, uitgevoerd in megasteden als Mumbai, New Delhi en Chennai,

richt zich op de bestuurlijke en politieke verantwoordelijkheid en capaciteit, de wijze waarop nieuwe lokale instellingen de aan hen gedelegeerde taken uitvoeren en de mate van institutionalisering van nieuwe regelgeving. Belangrijk hierbij zijn de veranderingen in de formele en informele contacten tussen burgers en stedelijke autoriteiten. Onderzocht wordt ook of de nieuwe bestuurlijke lichamen voldoende overheidsmiddelen gedelegeerd krijgen om hun taken te vervullen. Het onderzoek maakt gebruik van participatieve methoden waarbij netwerken van onderzoekers, NGO's en beleidsmakers de doelen formuleren, het werk uitvoeren en monitoren en de belangrijkste resultaten te analyseren.

6

Actuele beleidsdiscussies

6.1 Introductie

Het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking is in Nederland zeer hoog. Al jaren vindt meer dan 80% van de bevolking dat de uitgaven voor ontwikkelingssamenwerking niet mogen verminderen. Het aantal mensen dat vindt dat de uitgaven verder omhoog moeten, is gestegen van 20% in 1998 naar 26% in 2002 en 34% in 2004.⁶⁵ Tegelijkertijd is er veel discussie over de besteding van de gelden en de richting van het ontwikkelingsbeleid. De Nederlandse overheid stimuleert deze discussie ook, onder meer via de NCDO.

In dit hoofdstuk wordt iets van deze discussie weergegeven, waarbij de visies van de verschillende, bij internationale samenwerking betrokken, Nederlandse partners naast elkaar worden gezet. Het zijn dezelfde partners die in hoofdstuk 5 al aan het woord zijn geweest over hun bijdrage aan de MDG's: de maatschappelijke organisaties ('het maatschappelijk middenveld'), het bedrijfsleven, de vakbeweging en de kennisinstellingen. Partos, VNO-NCV, FNV-Mondiaal/CNV-Internationaal en DPRN hebben de visies namens hun achterbannen verwoord. Elke partner heeft één of meer beleidsthema's aangedragen in relatie tot het behalen van de MDG's, de zogenaamde beleidsuitdagingen. Degene die de uitdaging heeft aangedragen doet ook de aftrap, waarop één of meer andere partners, inclusief de overheid, hun visie daar tegenover zetten. Aldus wordt een idee gegeven van de huidige lopende beleidsdiscussies, zonder in dit rapport tot een herijking van het beleid te komen. Van oudsher is het ontwikkelingsbeleid een beleid in ontwikkeling en dat zal de komende jaren niet anders zijn. De hier gepresenteerde beleidsuitdagingen zullen hierbij een rol spelen.

6.2 Het maatschappelijk middenveld: coherentie van beleid en géén uitverkoop

Beleidsuitdaging volgens het maatschappelijk middenveld

Zolang ontwikkelingshulp niet ondersteund wordt door maatregelen op andere beleidsterreinen zoals schuldverlichting, handel en defensie, kan van een coherent ontwikkelingsbeleid geen sprake zijn. De inspanningen om armoede in ontwikkelingslanden te bestrijden worden momenteel deels teniet gedaan door beleid op andere terreinen - zoals handel, landbouw en defensie - dat hier haaks op staat. Coherentie van beleid is essentieel om echte voortgang te maken in het bereiken van de MDG's. Beleidscoherentie dient daarom hoger op de agenda te

komen in Nederland en Europa, en op dat van internationale instellingen als de Wereldbank en het IMF. Armoedebestrijding en ontwikkelingskansen voor arme landen dienen, waar mogelijk, onderdeel te zijn van het beleid op alle terreinen. Ook in Nederland is op dit terrein nog veel te winnen.

Op het kruispunt van bijvoorbeeld mensenrechten, veiligheid en ontwikkeling, zouden Nederland en Europa een veel ambitieuzere rol kunnen (en moeten) spelen vanuit een expliciet *human security* perspectief. Europa kan hier een alternatief bieden voor de - puur op veiligheid gebaseerde - Amerikaanse aanpak.

Nederland moet zich inzetten voor een definitie van schuldhoudbaarheid waarin de financiering van de MDG's voorop staat. Ook het macro-economische beleid van het IMF moet getoetst worden op de sociale consequenties. De ambassades moeten de sociale ministeries hierbij ondersteunen, om hun positie ten overstaan van het ministerie van Financiën te versterken en een debat over de relatie tussen armoedebestrijding en macro-economisch beleid mogelijk te maken.

Inspanningen op het gebied van coherentie mogen er in geen geval toe leiden dat uitgaven van andere departementen op het gebied van internationale samenwerking ten koste gaan van het MDG-beleid en het bijbehorende budget van ontwikkelingssamenwerking. Evenmin zou Nederland kwijtschelding van exportkrediet-schulden moeten financieren uit het ontwikkelingsbudget.

Reactie overheid

Beleidscoherentie is een belangrijk onderdeel van het Nederlandse buitenlandbeleid. Zo is één van de na te streven resultaten van het ministerie van Buitenlandse Zaken in 2006 het vergroten van de samenhang tussen Europese beleidsinspanningen in het externe beleid, in het bijzonder op de gebieden migratie en werkgelegenheid, vrede en veiligheid, energie, landbouw, handel, ontwikkelingssamenwerking en milieu⁶⁶ (zie ook 4.2).

In het slotdocument van de VN-top van september 2005 is de onlosmakelijke samenhang tussen vrede, veiligheid, ontwikkeling en mensenrechten vastgelegd. In vergelijking met veel andere donoren speelt Nederland een ambitieuze rol op het grensvlak van vrede, veiligheid en ontwikkeling. Via onder meer het Stabiliteitsfonds worden activiteiten ondersteund die vanuit het *human security* perspectief bijdragen aan de stabiliteit die in veel landen nog ontbreekt. Stabiliteit is essentieel voor het op gang brengen van ontwikkelingsprocessen en het behalen van de MDG's. De activiteiten vinden plaats met geld uit ontwikkelingssamenwerking waar mogelijk (binnen de regels van de OESO/DAC) en met overige, niet-ODA middelen waar nodig. Het betreft bijvoorbeeld de opbouw van de veiligheidssector in een (post)-conflict land (zie ook 2.1.2). Binnen de OESO/DAC stimuleert Nederland ook samenwerking tussen politieke, militaire en OS-disciplines en coherentie van het gerelateerde beleid. Ter voorbereiding van de toetsingsconferentie over het VN Actieprogramma Kleine Wapens (juni/juli 2006) heeft de Algemene Vergadering van de VN in december 2005 op Nederlands initiatief een resolutie aangenomen op het grensvlak van ontwapening en ontwikkeling. Doel van de resolutie is het integreren van strategieën voor de vermindering van geweld in armoedeverminderingprogramma's (PRSP's) en het structureel incorporeren van de kleine-wapensproblematiek in vredesopbouw.

Onhoudbare schulden kunnen het verwezenlijken van de MDG's in de weg staan. De Nederlandse overheid is dan ook van mening dat na de implementatie van de schuldkwijtscheldingsinitiatieven HIPC en MDRI (zie 2.3.1) vooral ingezet moet worden op preventie van de

opbouw van nieuwe onhoudbare schulden. Daartoe dringt Nederland onder meer aan op een brede en consistente toepassing van het schuldhoudbaarheidsraamwerk van IMF en Wereldbank (zie 2.3.2). De op basis van dit raamwerk verstrekte leningen of schenkingen, dan wel een combinatie van beide, kunnen bijdragen aan een verantwoorde financiering van uitgaven gerelateerd aan de MDG's.

Een goed macro-economisch beleid is op de lange termijn een randvoorwaarde voor een structurele reductie van de armoede. Zowel de betreffende overheden zelf als de internationale donorgemeenschap, en niet zozeer het IMF, zijn verantwoordelijk voor het verschaffen van voldoende financiële middelen voor armoedebestrijding. Veel donoren komen echter hun beloftes om betrouwbare en voorspelbare lange termijn financiële hulp te leveren niet na en bemoeilijken zo de begrotingsplanning en uitvoering.⁶⁷ Ook reserveren de betreffende overheden zelf vaak niet voldoende middelen voor sociale sectoren. IMF-programma's zijn vaak gericht op het beter prioriteren van de overheidsuitgaven en dragen op deze manier juist bij aan het bereiken van de MDG's. Zo is bijvoorbeeld op initiatief van het IMF in de begrotingen van Zambia voor 2005 en 2006 ruimte opgenomen voor het aannemen van respectievelijk 4.000 en 2.000 onderwijzers.

Exportkredieten kunnen bijdragen aan de ontwikkeling van arme landen. In internationaal (OESO/DAC) verband is afgesproken dat kwijtschelding van exportkredietschulden als officiële ontwikkelingshulp mag worden gerapporteerd. Nederland sluit zich aan bij deze internationale richtlijnen en rekest daarom vanaf 1996 de kwijtschelding van exportkredietschulden tot het ODA-budget. In dezelfde periode werd door de Nederlandse overheid tevens afgesproken om het budget voor ontwikkelingssamenwerking vanaf 1997 vast te stellen op 0,8% van het Bruto Nationaal Inkomen (zie ook 2.1.1). Hiermee ligt Nederland ruim boven de internationaal afgesproken 0,7%.

6.3 Het bedrijfsleven: meer ruimte scheppen voor particuliere ondernemingen in ontwikkelingslanden

Beleidsuitdaging volgens het bedrijfsleven

Het meest kenmerkende element van de ontwikkelingsproblematiek is wellicht de complexiteit ervan. De problematiek is niet in een bepaalde hoek geconcentreerd, maar betreft de samenleving in zijn geheel: materiële voorzieningen, opleidingsniveau, organisatiestructuren, instituties, overheid, particuliere sector. Daarom moet bij de oplossing van het probleem ook een beroep worden gedaan op een breed scala aan capaciteiten en vaardigheden. Sommige daarvan zijn traditioneel in de publieke sector te vinden, voor andere moet een beroep gedaan worden op maatschappelijke actoren, en weer andere vragen om een samenwerking tussen diverse betrokkenen. Er is ook een categorie vaardigheden die typisch te vinden is in de particuliere bedrijfsmatige sector.

Ontwikkelingssamenwerking door de overheid en het middenveld draagt op allerlei manieren (bevordering van goed bestuur, kennisoverdracht, training en opleiding, terbeschikkingstelling van hardware) voorwaardenscheppend bij aan het ontwikkelingsproces. Toch zal van echt duurzame ontwikkeling pas sprake zijn als de vonk overslaat op de landen zelf, en zij zelf het economische vliegwiel in beweging zetten. Dan pas wordt de toegevoegde waarde gecreëerd die landen in staat stelt de economische ladder te beklimmen. Uiteindelijk is het alleen de particuliere bedrijfssector die de economie in beweging zet en houdt.

Maar bedrijven ontmoeten in ontwikkelingslanden juist een veelheid van problemen die hun functioneren extra compliceert. Om de MDG's te bereiken moet daarom een beter ondernemingsklimaat geschapen worden. Dat vraagt om een brede mix van beleid. Elementen ervan moeten zijn: opbouw van instituties (transparant belastingstelsel, kamers van koophandel, kadaster, douane, werkgeversorganisaties, financiële toezichthouders, etc.), een goed functionerende rechtspraak, transportinfrastructuur, handelsbeleid en marktopening, ontwikkeling van de lokale landbouwmarkten en distributiesystemen, onderwijs en beroepsopleidingen.

Veel van deze elementen maken al in een of andere vorm deel uit van het ontwikkelingshulpbeleid. Maar meer dan nu het geval is, zou het beleid concreet en specifiek de ontplooiing van het particuliere bedrijfsleven moeten bevorderen. Daarbij moet ook het westerse bedrijfsleven in staat worden gesteld een bijdrage aan het proces te leveren, zowel in partnerschap met overheden, als via activiteiten op commerciële basis.

Reactie vakbeweging

Een goede sociale infrastructuur is een essentieel onderdeel van een gunstig klimaat voor ondernemers in ontwikkelingslanden.⁶⁸ Een ondernemingsklimaat kan alleen gunstig zijn en bijdragen aan ontwikkeling en het behalen van de MDG's als er ook een goede sociale infrastructuur bestaat, waarbij de arbeidsmarkt goed werkt, er voorzieningen bestaan voor arbeidsbemiddeling, scholing en sociale vangnetten en internationaal erkende fundamentele arbeidsrechten nageleefd worden (vastgelegd in de *ILO Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work*⁶⁹). Effectief sociaal overleg en collectieve onderhandelingen dragen bij aan stabiliteit, minder loondiscriminatie en ongelijkheid, geschoolde werknemers, meer productiviteit, groei en werkgelegenheid. Allemaal belangrijke factoren bij armoedebestrijding.

Het is niet zo dat economische groei automatisch leidt tot groei van het inkomen van de armen, laat staan tot een rechtvaardige verdeling van de inkomensgroei. Het Nederlandse bedrijfsleven dat in ontwikkelingslanden opereert, als ook het lokale en internationale bedrijfsleven, kan alleen een belangrijke bijdrage leveren aan armoedebestrijding en het behalen van de MDG's als het goede arbeidsverhoudingen bevordert en productief en fatsoenlijk werk creëert. Fatsoenlijk werk met een armoede overstijgend inkomen, met respect voor fundamentele arbeidsrechten, voldoende sociale bescherming en gelijkheid voor mannen en vrouwen. Daar moeten de volgende randvoorwaarden voor aanwezig zijn: sociale dialoog, sterke onafhankelijke sociale partners en naleving van fundamentele vakbondsrechten. Alleen als werknemers het recht hebben zich te organiseren en collectief te onderhandelen, kunnen werknemers een rechtvaardig inkomen, veilige en gezonde werkomstandigheden en sociale bescherming bedingen. Deze randvoorwaarden moeten bevorderd worden door zowel overheden als het bedrijfsleven.

Het Nederlandse bedrijfsleven dat in ontwikkelingslanden opereert moet voldoen aan lokale wetten. Dit is echter niet voldoende wanneer de standaarden in die wetten lager zijn dan de fundamentele ILO normen en de OESO-richtlijnen en/of als minimumlonen onder de armoedegrens liggen. De Nederlandse vakbeweging vindt het van belang dat ondernemingen de ILO- en OESO-normen onderschrijven en in de praktijk naleven. Daarnaast vindt de vakbeweging dat bedrijven verantwoordelijkheid dragen voor de medewerkers die direct in dienst zijn, maar ook voor de werknemers die indirect voor de onderneming werken in de uitbestedingsketen. Tevens is het van belang dat het bedrijfsleven bijdraagt aan de lokale economie, onder andere door het betalen van belasting.

De uitdaging aan het Nederlandse bedrijfsleven is om in commerciële en niet-commerciële activiteiten (waaronder het te ontwikkelen *Dutch Employers Cooperation Programme*, DECP; zie 5.3) te bevorderen dat productie, investeringen en handel op verantwoorde wijze plaatsvindt, met respect voor de internationaal erkende fundamentele arbeidsrechten. De uitdaging aan de Nederlandse regering is om de agenda van fatsoenlijk werk uit te dragen binnen internationale instellingen (zoals Wereldbank, ILO, OESO), als ook in relaties en onderhandelingen op economisch en politiek terrein (onder andere bilateraal, EU, WTO). Zie verder 6.5.

Reactie maatschappelijk middenveld

Bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties vinden elkaar in toenemende mate op het gebied van internationale samenwerking. Het maatschappelijk middenveld onderschrijft het belang van de particuliere businesssector in het 'in beweging zetten en houden van het economische vliegwiel'. Ook het pleidooi van de werkgevers voor het verbeteren van het ondernemingsklimaat in veel landen in ontwikkeling verdient steun. Veel maatschappelijke organisaties zijn reeds actief in het ondersteunen en opbouwen van bovenstaande sectoren. Er zijn hierbij mogelijkheden voor een versterkte samenwerking met het lokale en internationale bedrijfsleven.

Daarnaast benadrukt het maatschappelijk middenveld het belang van de overheid in ontwikkelingslanden in het stimuleren, maar ook reguleren van 'de markt'. Niet alle private investeringen en initiatieven leiden automatisch tot ontwikkeling. Sturing van de overheid is nodig om bijvoorbeeld milieuschade te voorkomen, om te zorgen dat exploitatie van grondstoffen niet leidt tot uitputting, om te zorgen dat private initiatieven passen binnen een breed gedragen visie op duurzame ontwikkeling.

Het voortdurend onder de aandacht brengen van het belang van maatschappelijk verantwoord ondernemen bij ondernemers en overheden in ontwikkelingslanden is niet alleen een taak van ontwikkelingsorganisaties en overheden. Ook het westerse bedrijfsleven kan hier een voortrekkersrol spelen.

Verdergaande samenwerking tussen particuliere ontwikkelingsorganisaties en het Nederlandse bedrijfsleven is zeker mogelijk. Zo kunnen bedrijven en ontwikkelingsorganisaties gebruik maken van elkaars expertise in het gezamenlijk inventariseren van investeringsmogelijkheden in landen in ontwikkeling. Het bedrijfsleven wordt uitgedaagd om ook concrete invulling te geven aan maatschappelijk verantwoord ondernemen en aan het verder ontwikkelen van het concept 'pro-poor growth'.

Reactie overheid

De Nederlandse overheid onderschrijft het belang van private sectorontwikkeling voor duurzame economische ontwikkeling. Ook is het evident dat het heersende ondernemingsklimaat in veel ontwikkelingslanden het functioneren van het bedrijfsleven ernstig compliceert, en daarmee de economische ontwikkeling belemmert. Daarom steunt de minister voor Ontwikkelingssamenwerking, samen met het ministerie van Economische Zaken en andere ministeries, partnerlanden bij het verbeteren van het nationale en internationale ondernemingsklimaat, en versterking van de rol van de private sector. Het doel is economische ontwikkeling waarbij doorgevoerde hervormingen en investeringen niet slechts aan een kleine groep ten goede komen, maar groei leidt tot armoedevermindering (*pro-poor growth*).

Binnen vijf beleidsthema's worden de belangrijkste knelpunten voor duurzame groei en welvaartsverbetering aangepakt. Het eerste thema is wet- en regelgeving en bijbehorende instituties die nodig zijn voor private sectorontwikkeling. Het betreft elementen als mededinging, eigendomsrechten, vakbondsrechten, bedrijfswetgeving, arbeidsrecht, douaneprocedures, etc. Het goed functioneren van markten en het vergroten van rechtszekerheid voor ondernemers en werknemers, ook in de informele sector, is daarbij het doel.

Het tweede thema betreft markttoegang en marktontwikkeling. Over de Nederlandse inzet in de Doha ronde en ten aanzien van handelsgerelateerde ODA is gerapporteerd in 2.2. Het derde thema is infrastructuur. Gebrekkige infrastructuur (wegen, energie, water, telecommunicatie) is één van de belangrijkste knelpunten in het ondernemingsklimaat. De Wereldbank, IFC, de Europese Commissie en regionale ontwikkelingsbanken hebben dan ook de laatste jaren hun investeringen hierin geïntensiveerd. De inbreng van de minister voor Ontwikkelingssamenwerking loopt onder meer via de Wereldbank, FMO (onder andere ORET) en door participatie in internationale fondsen die publiek-private investeringen in infrastructuur bevorderen (PIDG, PPIAF⁷⁰). Tevens wordt inbreng geleverd aan waterinfrastructuur en, in mindere mate, de energiesector (zie 2.4). In de komende jaren zal een meer coherent OS-infrastructuurbeleid worden ontwikkeld, waarbij de focus zal liggen op innovatieve publiek-private financieringsconstructies.

Het vierde thema is ontwikkeling van de financiële sector. Toegang tot krediet en financiële diensten is één van de belangrijkste voorwaarden voor private sectorontwikkeling en heeft de aandacht van onder meer de Internationale Financiële Instellingen en FMO. De ontwikkeling van microkrediet heeft in de laatste jaren aan belang gewonnen en kan in hoge mate bijdragen aan armoedevermindering. De uitdaging ligt in de uitbreiding van financiële dienstverlening door lokale banken aan onderbedeelde groepen zoals boeren en het micro-, midden- en

kleinbedrijf. De focus van Ontwikkelingssamenwerking zal daarom in de toekomst liggen op de ontwikkeling van lokale kapitaalmarkten, inclusief de verzekeringsmarkt (zonder marktverstoring te werken).

Het vijfde thema is bevordering van kennis en vaardigheden op het gebied van ondernemerschap. Door de Nederlandse overheid en anderen zijn voor bedrijven in de loop der jaren veel instrumenten ontwikkeld op het gebied van *Business Development Services* (BDS). De 'Developing your Business' database op de website van de Economische Voorlichtingsdienst (EVD) geeft hiervan een overzicht. Daarnaast is de ontwikkeling van producenten-, werkgevers-, branche- en belangenorganisaties onontbeerlijk voor een goed werkende private sector, evenals instituties die de private sector ondersteunen, zoals Kamers van Koophandel en inkoop- en verkooporganisaties. Een stap verder dan BDS is het werken aan het kennisniveau van werkgevers en werknemers in ontwikkelingslanden via op de markt afgestemd beroepsonderwijs, en via vraaggestuurd onderzoek en voorlichting. Tenslotte is het belangrijk aandacht te besteden aan verantwoord ondernemen en fatsoenlijk werk voor iedereen (zie 2.5, 3.2.2 en 6.5).

6.4 Het maatschappelijk middenveld: kiezen voor specifieke armoedebestrijding

Beleidsuitdaging volgens het maatschappelijk middenveld

Armoede is geen homogeen verschijnsel. Sommige bevolkingsgroepen in de samenleving lopen extra kans om met (extreme) armoede te maken te krijgen. Meer dan nu het geval is, dient bij armoedebestrijding in het kader van MDG's rekening te worden gehouden met specifieke groepen. Armoede gaat daarbij voornamelijk over uitsluiting en niet slechts over economische kwesties. Juist degenen die van hun eigen samenleving worden uitgesloten zijn echt arm.

Armoede is steeds meer aan het 'feminiseren': 70% van de allerarmsten in de wereld is vrouw. Zij hebben nauwelijks zeggenschap over hun eigen leven als zij verstoken blijven van onderwijs, gezondheidszorg, inkomsten, en invloed op besluitvorming. De gevolgen zijn onveiligheid in het dagelijks leven, incest, genitale mutilatie (besnijdenis), verkrachting, besmetting met hiv/aids, uitbuiting, mentale en fysieke onderdrukking. Investeren in vrouwen is ook om redenen van efficiëntie aan te bevelen. Immers, via steun aan vrouwen wordt het welzijn van het hele gezin bevorderd. Daarom moet het streven naar gendergelijkheid onderdeel zijn van de strategieën om de diverse MDG's te halen. Genderstrategieën en genderdoelstellingen zijn nodig voor alle MDG's.

Hetzelfde geldt voor andere dwarsdoorsnijdende thema's zoals kinderrechten, de rechten van mensen met een beperking en de positie van bejaarden. Mensen met een beperking (10% van de wereldbevolking, vooral levend in ontwikkelingslanden) zijn in geen van de 48 indicatoren van de MDG's genoemd. Wat betreft de rechten van kinderen zou de naleving van de Conventie voor de Rechten van het Kind van de Verenigde Naties (CRC) centraal moeten staan, zodat armoedevraagstukken in hun totaliteit en per sector vanuit het perspectief van het kind worden bekeken.

Er bestaat nog onvoldoende gevoel van urgentie ten aanzien van de hiv/aidsepidemie. Behalve versterking van gezondheidssystemen in de breedte moet ook gekeken worden naar de gevolgen die over de gezondheidsgrenzen heengaan. Meer aandacht is nodig voor preventie (onder

meer goede en volledige seksuele voorlichting vanaf jonge leeftijd, en toegang tot condooms), seksuele en reproductieve gezondheidszorg en behandeling van hiv/aids. Tevens is meer aandacht nodig voor seksuele en reproductieve rechten. De behoeften op dit terrein nemen sterk toe, terwijl de financiering ervan (ook vanuit Nederland) achterblijft. De grotere nadruk op behandeling dreigt bovendien de aandacht voor preventie af te leiden. Op het gebied van preventie is het zorgelijk dat programma's zich steeds vaker richten op onthouding in plaats van veilige seks.

Tegelijkertijd moet voorkomen worden dat specifieke aandacht voor ziekten, gefinancierd door internationale fondsen, een onevenredig beslag legt op toch al gebrekkig functionerende en structureel ondergefinancierde gezondheidssystemen, met onderbetaald en gedemotiveerd personeel. Versterking van het gezondheidssysteem moet een onlosmakelijk doel zijn van alle gezondheidsprogramma's. Dit betekent dat ontvangende landen een substantieel deel van zowel de bilaterale hulp als de internationale fondsen moeten kunnen besteden aan gezondheidspersoneel. Dit betekent ook dat Nederland een betrouwbare donor moet zijn en lange termijn steun dient toe te zeggen.

Steun van donoren aan grote infrastructurele projecten in ontwikkelingslanden mag alleen verleend worden onder de voorwaarde dat het milieu geen blijvende schade ondervindt en ook negatieve sociale gevolgen zoveel mogelijk worden vermeden of hersteld. Met name de armsten draaien stevast op voor de sociale en ecologische kosten van grote projecten (zoals dammen, pijpleidingen, grootschalige mijnbouw, waterwerken, etc.). Ook in urgente gevallen mogen de sociale standaarden en de normen voor duurzaamheid bij infrastructurele werken niet uit het oog verloren worden.

Reactie overheid

In het Nederlandse beleid voor ontwikkelingssamenwerking en humanitaire hulp is structureel aandacht voor de armste en meest kwetsbare bevolkingsgroepen. In het verleden kende de Nederlandse ontwikkelingssamenwerking een specifiek doelgroepenbeleid, onder meer gericht op kinderen, jongeren, gehandicapten en ouderen. Inmiddels zijn de ideeën over effectieve armoedebestrijding geëvolueerd. Van aandacht voor armen zelf heeft een verschuiving plaatsgevonden naar nationale ontwikkelingsprocessen (inclusief armoedebestrijding), vrede en veiligheid, goed bestuur, sectorbeleid en de mensenrechtenbenadering. In de bilaterale en multilaterale samenwerking komt specifieke aandacht voor vrouwen, kinderen en jongeren terug in prioritaire thema's als onderwijs, hiv/aids en seksuele en reproductieve gezondheid en rechten.

Nederland werkt samen met VN-organisaties als UNICEF, WHO en UNFPA. In programma's van deze organisaties komen ook bestrijding van geweld tegen vrouwen aan bod, zoals vrouwelijke genitale verminking en kindhuwelijken. Het is belangrijk dat armoedestrategieën (PRSP's) van ontwikkelingslanden aandacht besteden aan gelijke rechten van mannen en vrouwen. Nederlandse ambassades financieren daartoe bijvoorbeeld de inbreng van lokale vrouwen-organisaties in PRS- processen (onder meer in Bangladesh). De overheid ziet ook voor Nederlandse maatschappelijke organisaties en vakbonden een belangrijke rol weggelegd om de rechten van vrouwen en kinderen in ontwikkelingslanden te bevorderen. Bilaterale donoren geven in toenemende mate (sectorale) begrotingssteun en richten zich daarnaast uit beheersmatige overwegingen op grotere organisaties in ontwikkelingslanden. Nederlandse NGO's en vakbonden zijn bij uitstek geschikt om kleinere, activistische organisaties te identificeren en te financieren.

De bewustwording ten aanzien van hiv/aids is de laatste jaren sterk toegenomen maar laat desondanks nog te wensen over. Een uitgesproken betrokkenheid van politieke en andere maatschappelijke leiders - niet alleen in woorden maar ook in daden - is fundamenteel voor effectieve aidsbestrijding, en het bevorderen hiervan krijgt dan ook veel nadruk binnen het Nederlands aids-beleid. Het Nederlands beleid legt tevens veel nadruk op de nauwe samenhang tussen hiv/aids en seksuele en reproductieve gezondheid en rechten, en het beter benutten van de overlap tussen beide thema's, bijvoorbeeld op gebied van seksuele voorlichting, bevorderen van veilige seks en condoomgebruik, etc.

Effectieve bestrijding van hiv/aids is voor een belangrijk deel afhankelijk van een functionerend gezondheidssysteem. Nederland ondersteunt de gezondheidssector in twaalf landen en zal deze ondersteuning waar mogelijk intensiveren, met speciale aandacht voor de personeelscrisis. Langdurige en voorspelbare donorfinanciering is een noodzakelijke voorwaarde voor daadwerkelijke voortgang op dit terrein. In internationale fora bepleit Nederland een goede balans tussen meer verticale programma's voor bijvoorbeeld de bestrijding van hiv/aids en de horizontale processen voor versterking van de gezondheidssector. Internationale fondsen, zoals het *Global Fund to Fight Aids, Tuberculosis and Malaria* en de *Global Alliance for Vaccines and Immunisation* stellen overigens ook middelen beschikbaar voor de bredere gezondheidssystemen, waaronder voor gezondheidspersoneel.

Donoren, waaronder Nederland, geven steun aan grote infrastructurele werken als dammen en pijpleidingen op voorwaarde dat er een sociale en milieu-effectrapportage uitgevoerd is. Voorzienne negatieve milieuschade en negatieve sociale gevolgen moeten vermeden worden of meegenomen in de projectuitvoering. Nederlandse financiële bijdragen aan dergelijke projecten verlopen bijvoorbeeld via de Wereldbank. Een recent infrastructureel project waarbij de Wereldbank betrokken is, is de aanleg van een offshore gaspijplijn van Nigeria naar Ghana, Benin en Ivoorkust en op termijn verder over land naar Burkina Faso. Bij de oliewinning voor de kust van Nigeria wordt veel gas afgefakkeld. Met het ter beschikking te stellen van dit gas aan de bevolking in West Afrika wordt zowel een sociaal als milieudoel gediend.

6.5 De vakbeweging: fatsoenlijk werk voor iedereen

Beleidsuitdaging volgens de vakbeweging

Toegang tot fatsoenlijk werk is van essentieel belang in de strijd tegen armoede. Het hebben van een leefbaar inkomen, met respect voor arbeidsrechten, voldoende sociale bescherming, fatsoenlijke arbeidsomstandigheden en gelijkheid voor mannen en vrouwen, oftewel *decent work*, is een essentiële sleutel tot vermindering van armoede (zie ook 2.5 en 5.4). Het slotdocument van de VN-top van september 2005 erkent dit door het opnemen van paragraaf 47 over *decent work*. Nu volgt de uitdaging om *decent work* op te nemen in het MDG-gerelateerde beleid en deze uit te werken in concrete targets. Hierbij moet MDG-2 aansluiten bij ILO-conventies 138 en 182 (goed onderwijs tot de leeftijd dat kinderen mogen toetreden tot de arbeidsmarkt) en MDG-3 bij ILO-conventies 100 en 111 (gendergelijkheid). Om het belang van deze uitdaging te onderstrepen, pleit de internationale vakbeweging - naast de integratie van de *decent work* agenda in de bestaande MDG's - voor het opnemen van een nieuwe MDG: MDG-9.

De Nederlandse regering kan hier het initiatief nemen door internationaal de verdere uitwerking van *decent work* in de MDG's te bepleiten. Ook kan zij het belang van *decent work* voor armoedebestrijding onderstrepen door de *decent work* agenda expliciet op te nemen in haar beleid (inclusief operationale targets en indicatoren) en in de instrumenten en activiteiten van haar geïntegreerde buitenlandbeleid. Hieronder volgt een aantal aandachtspunten voor de integratie van de *decent work* agenda in beleid en activiteiten van de Nederlandse regering.

Het is van belang dat beleidsnotities een expliciete verwijzing bevatten naar fundamentele vakbondsrechten als basismensenrechten, naar goede sociale verhoudingen als onderdeel van goed bestuur en naar de rol van vakbonden en het functioneren van een sociale dialoog in de *enabling environment* voor het lokale ondernemingsklimaat.

De *decent work* agenda zou tevens meer prominent naar voren moeten komen in te monitoren doelstellingen en gestelde voorwaarden bij het bedrijfslevenprogramma, in beleid en programma's rond het versterken van het ondernemingsklimaat, het stimuleren van de naleving van de OESO-richtlijnen met betrekking tot maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) en in voorwaarden (conditionaliteit) van ontwikkelingssamenwerkingsprogramma's (bijvoorbeeld het opnemen van ratificatie en naleving van de fundamentele ILO-conventies als indicator voor goed bestuur). Onderwerpen betreffende arbeidsmarktbeleid, arbeidsrechten en arbeidsverhoudingen zouden opgenomen moeten worden in de beleidsdialoog met partnerlanden.

Coherentie van beleid van met name de ministeries van Buitenlandse Zaken, Sociale Zaken & Werkgelegenheid, Economische Zaken en Financiën is van groot belang. Het gaat bijvoorbeeld om het beleid en instrumentarium rond de bevordering van de naleving van de fundamentele arbeidsrechten in fora als de EU, ILO, WTO, Wereldbank, IMF en OESO, bij handelsmissies en via het bedrijfslevenprogramma. Het partnerschapsprogramma met ILO zou meer gericht kunnen worden op de voor de *decent work* agenda belangrijke elementen (arbeidsrechten, sociale dialoog).

Op Europees niveau is het belangrijk dat de Nederlandse regering zich inzet voor toepassing van de conditionaliteitsregels van het GSP+ systeem⁷¹ en zich keert tegen de verlening van handelsgunsten aan een land als Colombia, dat fundamentele vakbondsrechten ernstig schendt. Nederland zou ook moeten bepleiten dat fundamentele ILO-conventies en consultatie van de vakbeweging opgenomen worden in het beleid en de procedures van de 'European Neighbourhood Policies'.

Tenslotte daagt de vakbeweging de Nederlandse regering uit om de aanbevelingen op te volgen uit het in juni 2006 verschenen rapport van de International Confederation of Free Trade Unions (ICFTU). Het rapport bevat specifieke maatregelen en indicatoren gericht op het integreren van de *decent work* agenda in het hele internationale systeem. Zonder de systematische integratie van de *decent work* agenda in macro-economisch beleid op mondiaal en nationaal niveau zullen de MDG's niet gehaald worden. Het jaarlijkse rapport van de ICFTU over vakbondsrechtenschendingen kan door de Nederlandse regering gebruikt worden als instrument voor monitoring van goed bestuur van partnerlanden op het terrein van vakbondsrechten.

Reactie maatschappelijk middenveld

De Nederlandse maatschappelijke organisaties onderschrijven het belang van het concept *decent work*. De klemtoon van de term dient daarbij zowel te liggen op 'decent' als op 'work'. Het creëren van duurzame werkgelegenheid in ontwikkelingslanden is een noodzakelijke voorwaarde voor ontwikkeling. Maar louter het hebben van werk is nog geen garantie voor een menswaardig bestaan. Maar al te vaak worden mensen in ontwikkelende landen gedwongen tot werk dat de gezondheid aantast, is de beloning onvoldoende om van te leven, worden kinderen aan het werk gezet, of wordt arbeiders iedere mogelijkheid zich te organiseren onthouden. Uitbuiting is geen aanvaardbaar alternatief voor uitsluiting.

De maatschappelijke organisaties ondersteunen het pleidooi van de vakbeweging om het begrip *decent work* op te nemen in relevante beleidsnotities van de Nederlandse overheid, bij maatschappelijk verantwoord ondernemen en bij internationale handel. Op het gebied van *decent work* zijn bovendien vele mogelijkheden voor een intensievere samenwerking tussen vakbonden, het bedrijfsleven en maatschappelijke organisaties.

Reactie overheid

Armoedebestrijding is het hoofddoel van het Nederlandse ontwikkelingsbeleid. Nederland pleegt daarom forse inspanningen op dit terrein. Armoede is een probleem dat vele oorzaken kent. Werk is naar het oordeel van de Nederlandse regering de belangrijkste weg om structureel uit een armoedesituatie te komen. Werk impliceert veelal een arbeidsrelatie. Daarom kan de internationale vakbeweging een wezenlijke bijdrage leveren aan duurzame armoedebestrijding en het realiseren van de MDG's door middel van haar focus op (fundamentele) arbeidsrechten (waaronder vakbondsrechten). De minister voor Ontwikkelingssamenwerking ondersteunt via het Vakbondsmedefinancieringsprogramma de Nederlandse vakbonden met het doel een bijdrage te leveren aan de versterking van vakbondsorganisaties in ontwikkelingslanden en de bevordering van arbeidsrechten wereldwijd.

De Nederlandse regering acht een MDG-9 voor *decent work* niet haalbaar. Het slotdocument van de VN-top van september 2005 laat hier ook geen misverstand over bestaan; er zal geen herziening plaatsvinden van de MDG's. De Nederlandse regering vindt het thema echter wel belangrijk, en stelt dat er operationele doelstellingen (targets) en duidelijke indicatoren moeten worden verbonden aan de uitvoering van de paragraaf over *decent work* in het slotdocument.

Uitvoering van de *decent work* agenda in ontwikkelingslanden, inclusief thema's als vakbondsrechten, bestrijding van kinderarbeid, beroepsonderwijs is een prioriteit voor Nederland. Het samenwerkingsprogramma met de ILO voor de periode 2006-2010 richt zich daarom in hoofdzaak op ondersteuning van de ILO bij de concretisering van de *decent work* agenda door uitvoering van programma's op landenniveau. Onderwerpen als fundamentele arbeidsnormen,

sociale bescherming en sociale dialoog komen uitgebreid aan bod. Uitgangspunt daarbij is dat de ILO-landenprogramma's worden geformuleerd door lokale sociale partners en overheid (vraaggestuurd).

In de bedrijfslevenprogramma's van de Nederlandse overheid wordt volop aandacht geschonken aan de *decent work* agenda. Voor alle overheidsinstrumenten geldt sinds enkele jaren dat bedrijven ex-ante een verklaring moeten ondertekenen dat zij zich inspinnen om te voldoen aan de OESO-richtlijnen, zowel in hun algemene bedrijfsvoering als in de te financieren activiteit. Nederland is tot dusverre het enige land dat een dergelijke link tussen de OESO-richtlijnen en het bedrijfsleveninstrumentarium expliciet heeft gelegd. In 2005 heeft Nederland de EU verzocht deze lijn ook voor het EU-bedrijfsleveninstrumentarium in te voeren. Dit is een voorbeeld van coherentie van beleid.

Door middel van regulier interdepartementaal overleg wordt voortdurend aandacht besteed aan de verdere versterking van deze coherentie. Het ministerie van Buitenlandse Zaken zorgt vervolgens voor de coherente Nederlandse stem ten aanzien van *decent work* en het verwante dossier 'Maatschappelijk Verantwoord Ondernemen' in de diverse internationale instellingen. Nederland stimuleert tevens beleidscoherentie tussen de bij de *decent work* agenda betrokken internationale instellingen. In de High Level ECOSOC-vergadering van juli 2006 is daartoe een eerste aanzet gegeven.

In Nederland zelf zijn de fundamentele arbeidsnormen bij wet vastgelegd. In internationale gremia, de ILO voorop, maar ook bijvoorbeeld binnen de EU, VN en OESO en in bilaterale contacten draagt Nederland actief bij aan het wereldwijd bevorderen van de ratificatie en daadwerkelijke implementatie van de fundamentele arbeidsnormen. In het kader van maatschappelijk verantwoord ondernemen hecht het kabinet tevens bijzondere waarde aan het in de praktijk brengen van fundamentele arbeidsnormen door Nederlandse ondernemers. Concurrentie op deze normen is uit den boze.

6.6 Het maatschappelijk middenveld: grenzen aan het liberaliserings-model

Beleidsuitdaging volgens het maatschappelijk middenveld

Handel kan bijdragen aan armoedebestrijding, maar 'de markt' werkt niet perfect als het gaat om de zorg voor duurzaamheid, milieu en ecologie, en het garanderen van fatsoenlijke werkgelegenheid of inkomen of toegang tot onderwijs en gezondheidszorg. Meer liberalisering leidt niet automatisch tot meer groei. En te vaak heeft snelle liberalisering - bijvoorbeeld in het kader van structurele aanpassingsprogramma's van Wereldbank/ IMF - geleid tot deïndustrialisatie en toenemende armoede. Dat betekent dat de Nederlandse overheid duidelijker dan nu de beperkingen van liberalisering moet erkennen.

Tegelijk verhinderen handelsbelemmeringen en oneerlijke handelsregels die Europa opwerpt ontwikkelingslanden (met name de minst ontwikkelde landen) hun potentieel te benutten. Handelsregels moeten worden hervormd en oneerlijke handelsbelemmeringen moeten worden afgebroken. Tegelijk moet het verlies van preferenties van ontwikkelingslanden worden erkend en moet vanuit de EU hiervoor tenminste compensatie worden gegeven. Bovendien dient Nederland onomwonden te pleiten vóór handelsregels waarmee ontwikkelingslanden hun *infant industries* kunnen beschermen, en een duurzame landbouwsector kunnen realiseren.⁷²

Reactie overheid

Handel en integratie van ontwikkelingslanden in de wereldeconomie zijn noodzakelijke voorwaarden voor economische ontwikkeling en armoedevermindering. Nederland is voorstander van multilaterale handelsliberalisatie en ontwikkelingsgerichte hervorming van de handelsregels (zie 2.2.1). Handelsliberalisatie is geen doel op zichzelf en als instrument alleen onvoldoende voor armoedevermindering, zeker voor de armste ontwikkelingslanden. Vele, vooral armere, ontwikkelingslanden (met name in Afrika) zullen ook de aanbodzijde van hun economie en het ondernemingsklimaat moeten verbeteren, teneinde gebruik te kunnen maken van die handelskansen. Zij zullen daarbij ook steun nodig hebben (zie 2.2.2 en 6.3).

Speciale en gedifferentieerde behandeling (SDT) in de WTO-regels blijft nuttig en nodig voor ontwikkelingslanden. Er dient voldoende rekening te worden gehouden met verschillende ontwikkelingsniveaus, afhankelijkheid van tariefinkomsten en mate van kwetsbaarheid van sectoren en regio's maar gelijktijdig moeten hun economieën op termijn concurrerend worden gemaakt. Het verlies van preferenties voor sommige (groepen) ontwikkelingslanden is echter geen reden om verlaging van tarieven op multilaterale basis af te remmen. Over de daadwerkelijke omvang van het preferentiële voordeel verschillen de meningen. De EU-protocollen voor suiker, rijst en bananen leverden een behoorlijke financieel voordeel op. Daarom heeft de EU bij de hervorming van de marktordeningen voor die producten ook een pakket begeleidende maatregelen voor de ACS-landen vastgesteld. Aangezien de erosie van preferenties voor een aantal landen van belang is, zal een gepaste niet-handels oplossing gevonden moeten worden in het kader van bestaande aanpassingsfaciliteiten en *Aid for Trade*.

Nederland pleit tevens voor verruiming van de Zuid-Zuid handel, regionale integratie en gefaseerde liberalisatie door ontwikkelingslanden. Het *infant industry* argument als reden voor langdurige marktbescherming is achterhaald door empirisch onderzoek. Gebrek aan concurrentie doet meer kwaad dan goed. Tarieven zijn bovendien een vorm van belasting voor de consument terwijl sterk variërende tarieven voor verschillende sectoren leiden tot inefficiënte investeringsbeslissingen en een verkeerde allocatie van productiemiddelen. Er zijn betere

manieren om beginnende bedrijfstakken te ondersteunen, bijvoorbeeld met generieke maatregelen op het vlak van infrastructuur, belastingvoordeel, leningen tegen concurrerende rentetarieven, etc. Dat geldt ook voor het realiseren van een duurzame landbouwsector.

Nederland zal zich inzetten om de coherentie te vergroten tussen de conditionaliteit in het kader van IMF/Wereldbank en donorprogramma's, en de rechten en plichten die arme landen onder de WTO hebben. Dit conform de afspraak gemaakt onder besluit 38 in annex F van de Hongkong ministeriële verklaring ten gunste van de minst ontwikkelde landen.

6.7 De kennisinstellingen: het creëren van synergie

Beleidsuitdaging volgens de kennisinstellingen

Er moet meer synergie komen tussen onderzoek, beleid en ontwikkelingspraktijk. Het afgelopen decennium groeide de kloof tussen het ministerie van Buitenlandse Zaken (DGIS) en de 'ontwikkelingsgemeenschap' enerzijds en de onderzoeksgemeenschap anderzijds. Men was nauwelijks op de hoogte van elkaars activiteiten; onderzoeksresultaten werden te weinig gebruikt en toegepast in ontwikkelingsbeleid en -interventies of de debatten daarover; en vragen vanuit beleid en praktijk werden te weinig vertaald in wetenschappelijk onderzoek. Het toenmalige beleid om prioriteit te geven aan de onderzoekscapaciteit in ontwikkelingslanden heeft geleid tot afkalving van Nederlandse expertise op het gebied van ontwikkelingslanden en -processen, verzwakking van Nederlandse kennisnetwerken en aantasting van de positie van de Nederlandse kennisinstellingen in internationale samenwerkingsverbanden.

Transparant, effectief en efficiënt ontwikkelingsbeleid vraagt onder meer om betere samenwerking tussen onderzoek, praktijk en beleid. Nieuwe instituties en processen moeten zorgen voor een betere balans, samenwerking en dialoog. De IS-academie⁷³ en de regionale expertisebijeenkomsten van het Development Policy Review Network (DPRN) zijn eerste stappen in de goede richting, maar nog niet voldoende.

Vertegenwoordigers van de wetenschap hebben rond de VN-top in september 2005 en voor de nieuwe strategie van WOTRO vier kernthema's voor onderzoek op basis van de Millenniumontwikkelingsdoelen gedefinieerd. Deze kunnen de basis vormen voor samenwerking tussen Nederlandse wetenschappers en hun collegae uit ontwikkelingslanden en samenwerking tussen onderzoek, beleid en praktijk. Het betreft 'armoede en honger', 'gezondheidszorg', 'duurzaam milieu' en 'mondiale relaties'.⁷⁴ Rond deze thema's moeten meer inspanningen worden verricht om resultaten van onderzoek te vertalen naar beleid, of vragen vanuit beleid en praktijk om te zetten in ontwikkelingsrelevant wetenschappelijk onderzoek. Ook zijn gemeenschappelijke inspanningen nodig voor het behoud van expertise op het gebied van ontwikkelingssamenwerking, het tegengaan van fragmentatie in het ontwikkelingsgerichte onderzoek en versterking van de academische betrokkenheid bij het MDG-debat.

De minister voor Ontwikkelingssamenwerking zou jaarlijks 5% van haar ontwikkelingshulpbudget aan onderzoek moeten uitgeven, zijnde circa EUR 200 miljoen per jaar. Behalve aan de vergroting van de onderzoekscapaciteit in ontwikkelingslanden en de bijdrage aan internationale onderzoeksinstellingen zoals de CGIAR-instituten⁷⁵ zou een groter deel dan tot nu toe kunnen worden gebruikt voor de consolidatie en verbetering van Nederlandse expertise en onderzoek op het terrein van internationale vraagstukken en ontwikkelingssamenwerking.

De academische wereld⁷⁶ moet zich op haar beurt (opnieuw) committeren aan besteding van 5% van alle onderzoeksuitgaven aan ontwikkelingsrelevant onderzoek.

Tenslotte is het belangrijk dat initiatieven om tot een betere 'impact evaluatie' van de totale Nederlandse MDG-inspanningen te komen, worden gebundeld en gesystematiseerd. Daarbij moet meer aandacht komen voor de kwantitatieve meting van veranderingen op de lange termijn en het attributieprobleem van door Nederland ondersteunde ontwikkelingsactiviteiten.

Reactie maatschappelijk middenveld

De maatschappelijke organisaties onderschrijven de beleidsuitdaging van de kennisinstellingen voor meer synergie tussen onderzoek, beleid en ontwikkelingspraktijk. De ontwikkelingspraktijk heeft alleen maar te winnen bij het kennisnemen van nieuwe onderzoeksresultaten. Particuliere ontwikkelingsorganisaties en wetenschappelijke instellingen zouden moeten zoeken naar mogelijkheden om onderzoeksresultaten beter te ontsluiten, en onderzoek zou beter moeten aansluiten bij vragen die leven bij ontwikkelingsorganisaties.

De kennis die in Nederland beschikbaar is op het gebied van ontwikkelingssamenwerking is van relatief hoog niveau. Deze kennis dient onderhouden te worden. De maatschappelijke organisaties kunnen zich vinden in het pleidooi om minimaal 5% van de onderzoeksuitgaven van de academische wereld te besteden aan ontwikkelingsrelevant onderzoek. Daarbij zou de nadruk moeten liggen op toegepast onderzoek dat leidt tot goedkopere technologieën welke bovendien ter plaatse gerepareerd en gereproduceerd kunnen worden. Daarnaast zouden wetenschappers de R&D-capaciteit van het bedrijfsleven meer in moeten zetten voor ontwikkelingsrelevant onderzoek. Tegelijkertijd blijft het belangrijk de onderzoekscapaciteit in ontwikkelingslanden te stimuleren en te vergroten.

De maatschappelijke organisaties zien het belang van goede impactevaluaties. Het kwantificeren van het duurzame effect van ontwikkelingsinterventies, op het gebied van MDG's of daarbuiten, zou gunstige gevolgen kunnen hebben voor het draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking in ons land. Particuliere ontwikkelingsorganisaties streven naar een goede verhouding tussen de hoeveelheid tijd en kosten voor resultaatmeting en de investering in tijd en geld dat aan het ontwikkelingswerk zelf besteed kan worden. De organisaties hebben behoefte aan hulp bij het oplossen van een aantal methodologische problemen bij resultaatmeting, te weten attributie, aggregatie, de tijdsperiode waarover onderzoek nodig is om effecten te kunnen aantonen en het versterken van de betrouwbaarheid van de verkregen gegevens. Verder hebben niet alle ontwikkelingsorganisaties voldoende capaciteit om de resultaatmeting goed te begeleiden en de verkregen informatie goed te verwerken. De wetenschap zou behulpzaam kunnen zijn bij het ontwikkelen van methoden die weinig tijd kosten, relatief eenvoudig uit te voeren zijn en die leiden tot bruikbare gegevens op het gewenste meetniveau.

Reactie overheid

In de afgelopen jaren heeft de visie op de rol van kennis en onderzoek in ontwikkeling zelf de nodige ontwikkeling doorgemaakt. Mede daarom wordt de organisatie van het aan ontwikkelingssamenwerking gerelateerde onderzoeksbeleid aangepast, zoals aangekondigd in de beleidsnotitie *Onderzoek in Ontwikkeling* van september 2005.⁷⁷ Het effectief gebruiken van kennis en onderzoek voor armoedebestrijding en duurzame ontwikkeling staat centraal in het onderzoeksbeleid. Daarom wordt de relatie met de overige programma's van

ontwikkelingssamenwerking versterkt en is besloten onderzoek beter te integreren in het beleid en de bilaterale programma's (via ambassades) en in de thematische en regionale programma's (thema- en regiodirecties in Den Haag).

Ook de samenwerking tussen het ministerie van Buitenlandse Zaken en de Nederlandse academische wereld op het gebied van onderzoek en innovatie wordt nieuw leven ingeblazen. Daarmee is een begin gemaakt door het opzetten van de IS-academie, een serie partnerschappen tussen het ministerie en de onderzoekswereld, gericht op structurele kennisuitwisseling en samenwerking op belangrijke beleidsthema's die zijn gerelateerd aan de MDG's. Verder staat verbetering van de registratie van MDG-relevant onderzoek hoog op de agenda, net als informatievoorziening over beschikbare expertise en vertaling van onderzoeksresultaten naar beleid en praktijk. Workshops, discussiefora en netwerken zullen worden gebruikt om een vruchtbare 'kruisbestuiving' tussen onderzoekers en beleidsmakers te bewerkstelligen.

De wetenschap heeft hierin echter ook een eigen verantwoordelijkheid. De afgelopen periode gaven de Nederlandse universiteitsbesturen relatief meer aandacht aan onderzoek naar nieuwe uitdagingen, zoals bijvoorbeeld opkomende economieën, dan aan de ontwikkelingsagenda. Het is dan ook zeer de vraag of er enige relatie is tussen de gesignaleerde 'afkalving van Nederlandse ontwikkelingsexpertise' en de prioriteit om onderzoekscapaciteit in ontwikkelingslanden te versterken. Hoe dan ook, het is verheugend dat de academische wereld de afkalving van deze expertise ten goede willen keren, zonder daarbij het belang van armoedebestrijding en capaciteitsversterking uit het oog te verliezen. Dat is recent nog eens bevestigd door de samenwerkende universiteiten, toen zij het commitment uitspraken om bij te dragen aan de MDG's. Ook is het verheugend om te zien hoe de academische wereld zich inspant om de focus te richten op de thema's waar Nederland sterk in is: armoede en honger, gezondheidszorg, duurzaam milieu, en mondiale relaties.

Het ministerie van Buitenlandse Zaken is geen voorstander van een inputdoelstelling voor ieder beleidsterrein of -thema. Dat geldt ook voor onderzoek. Kwaliteit en effectief gebruik van kennis en onderzoek voor ontwikkeling staan voorop. Het ministerie investeert momenteel vooral in onderzoek op het terrein van gezondheidszorg (inclusief hiv/aids), voedsel/landbouw, milieu en water. De komende jaren is extra geld beschikbaar gesteld voor intensivering van de samenwerking met wetenschappelijke instellingen in het kader van de IS-academie.

In een brief aan de Tweede Kamer van november 2005⁷⁸ heeft de minister voor Ontwikkelingssamenwerking, mede namens de ministers voor Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, nogmaals benadrukt dat er ruimte is voor het benutten van het Nederlandse onderzoekspotentieel voor MDG-gerelateerd onderzoek; echter alleen daar waar dit bijdraagt aan de effectiviteit van armoedebestrijding. Door het ministerie van LNV wordt momenteel al circa 10% van de middelen voor beleidsondersteunend onderzoek ingezet in het kader van internationale samenwerking, grotendeels in relatie tot de MDG's. Met het ministerie van OCW wordt bezien in hoeverre ook de Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek (TNO) en de grote technologische instituten een rol kunnen spelen. Er vinden ook gesprekken plaats met WOTRO en NWO over het bevorderen van MDG-gerelateerd onderzoek in Nederland. In samenwerking met de ministeries van OCW en LNV zal worden nagegaan op welke terreinen het mogelijk is partnerschappen te stimuleren. Dit alles om onderzoek in te zetten ten behoeve van ontwikkeling.

Afkortingen

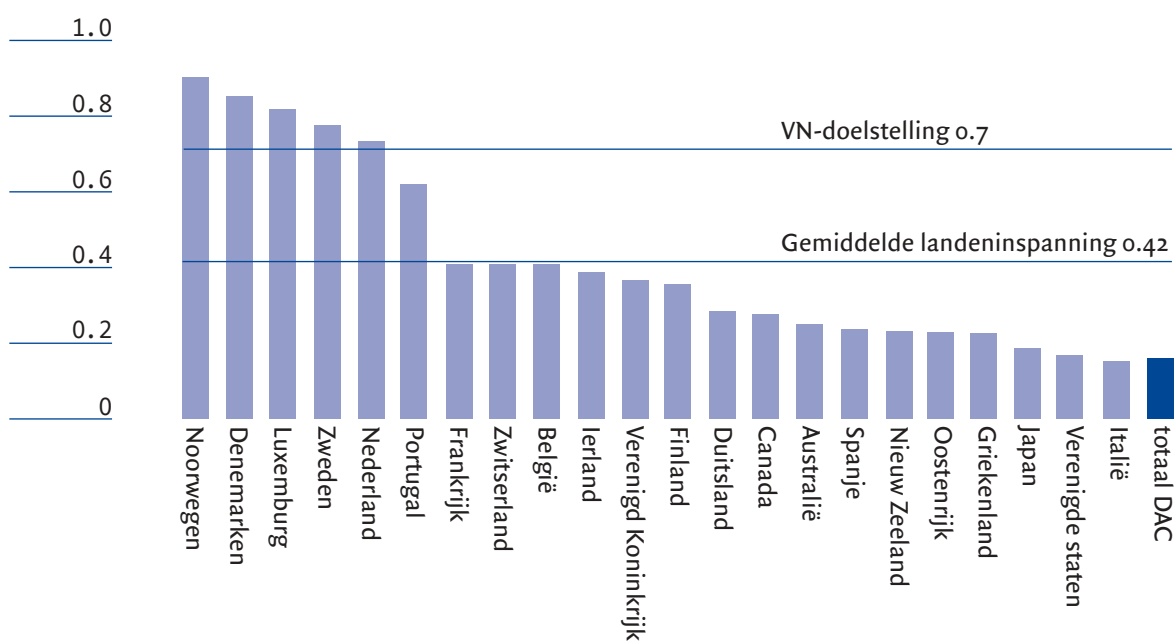
ACS	Afrika, Caribisch gebied & Stille oceaan
aids	acquired immuno deficiency syndrome
BNI	Bruto Nationaal Inkomen
BNP	Bruto Nationaal Product
cao	collectieve arbeidsovereenkomst
CBD	Convention on Biological Diversity
CBI	Centrum tot Bevordering van de Import uit ontwikkelingslanden
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CDM	Clean Development Mechanism
COP	Conference of the Parties to the CBD
DBI	Directe Buitenlandse Investerings
DGIS	Directoraat-Generaal Internationale Samenwerking
EBA	Everything But Arms (EU)
EC	Europese Commissie
ECOSOC	Economic and Social Council
EG	Europese Gemeenschap
EU	Europese Unie
EUR	Euro
FAO	Food and Agriculture Organisation of the UN
FMO	Financierings-Maatschappij voor Ontwikkelingslanden
FTI	Fast Track Initiative
HIPC	Highly Indebted Poor Countries
hiv	Human Immunodeficiency Virus
HS	Harmonised System
IDA	International Development Association
ILO	International Labour Organisation
IMF	Internationaal Monetair Fonds
IUCN	World Conservation Union (voorheen: International Union for the Conservation of Nature)
MDG	Millennium Development Goal (Millenniumontwikkelingsdoel)

MFN	Most Favoured Nation
MOL	Minst Ontwikkeld Land
NGO	Niet-Gouvernementele Organisatie
NPM	Nederlands Platform Millenniumdoelstellingen
ODA	Official Development Assistance
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking & Ontwikkeling
OESO/DAC	Development Assistance Committee
OIE	World organisation for animal health
OS	Ontwikkelings Samenwerking
PCD	Policy Coherence for Development
PPP	Publiek-Private Partnerschap
PRS	Poverty Reduction Strategy
PRSP	Poverty Reduction Strategy Paper
R&D	Research & Development
srg	seksuele en reproductieve gezondheid en rechten
TRIPS	Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights
UNCDF	United Nations Capital Development Fund
UNCTAD	United Nations Conference on Trade and Development
UNDP	United Nations Development Programme
UNEP	United Nations Environment Programme
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
UNFPA	United Nations Fund for Population Activities
UNICEF	United Nations Children's Fund
USD	US Dollar
VK	Verenigd Koninkrijk
VN	Verenigde Naties
VS	Verenigde Staten
WHO	World Health Organisation (Wereld Gezondheidsorganisatie)
WSSD	World Summit on Sustainable Development
WTO	World Trade Organisation (Wereld Handelsorganisatie)

Bijlagen

Bijlage 1.

Netto ODA als percentage van BNI voor OESO/DAC landen in 2004

Bron: Development Cooperation Report 2005, OESO

Bijlage 2.

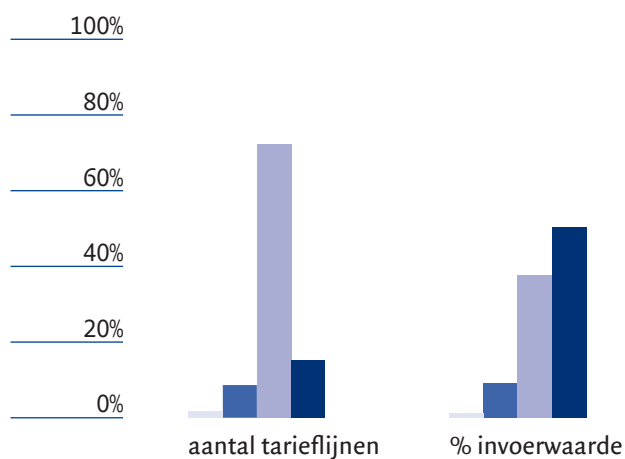
Tariefstructuren voor landbouw- en industrieproducten van Brazilië, EG, India, Japan, VS (Ad Valorem Equivalenten)

De tabellen en grafieken zijn gemaakt op basis van WTO-data.

Brazilië tariefstructuur landbouwproducten

Brazilië landbouw	Aantal tarieflijnen	Gemiddelde tarief binnen de band	Gemiddelde invoerwaarde (1999-2001) in USD miljoen	% van totale invoerwaarde
Tariefbanden				
t = 0	18	0,0	39	1,0%
0 < t ≤ 20	85	13,4	314	8,2%
20 < t ≤ 50	694	33,3	1.472	38,7%
50 < t ≤ 75	147	55,0	1.983	52,1%
t > 75%	0	-	0	0,0%
totaal	944	35,7	3.808	100,0%
t = 0	18	0,0	39	1,0%
0 < t ≤ 15%	14	12,4	188	4,9%
t > 15%	912	36,8	3.581	94,0%
totaal	944	-	3.808	100,0%
tarieflijnen > gemiddelde (35,8%)	151	-	1.982	52,1%
tarieflijnen > 3 keer gemiddelde (107,1%)	0	-	0	0,0%

Tariefstructuur landbouw per tariefband aandelen in het totale aantal tarieflijnen en de totale invoerwaarde

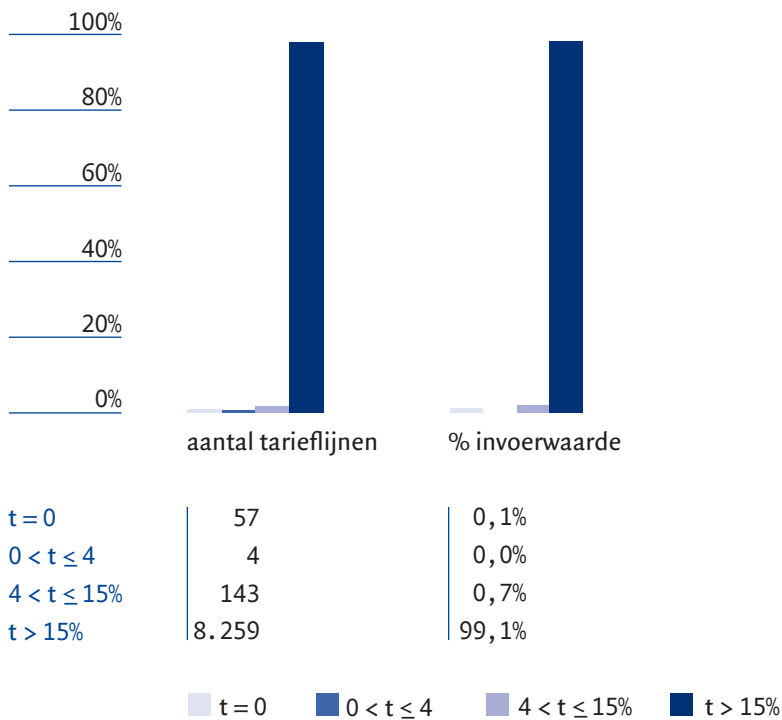
t = 0	18	1,0%
0 < t ≤ 20	85	8,2%
20 < t ≤ 50	694	38,7%
50 < t ≤ 75	147	52,1%
t > 75%	0	0,0%

t = 0
 0 < t ≤ 20
 20 < t ≤ 50
 50 < t ≤ 75
 t > 75%

Brazilië tariefstructuur industrieproducten (NAMA)

Brazilië industrieproducten	Aantal tarieflijnen	Gemiddelde invoerwaarde 1999-2001 in USD miljoen	% van invoerwaarde
Tariefbanden			
t = 0	57	72	0,1%
0 < t ≤ 4	4	14	0,0%
4 < t ≤ 15%	143	352	0,7%
t > 15%	8.259	49.322	99,1%
totaal	8.463	49.760	100,0%
t = 0	57	72	0,1%
0 < t ≤ 4%	4	14	0,0%
4 < t ≤ 3 keer gemiddelde tarief (89,4%)	8.402	49.688	99,8%
t > 3 keer gemiddelde tarief (89,4%)	0	0	0,0%
totaal	8.463	49.774	100,0%

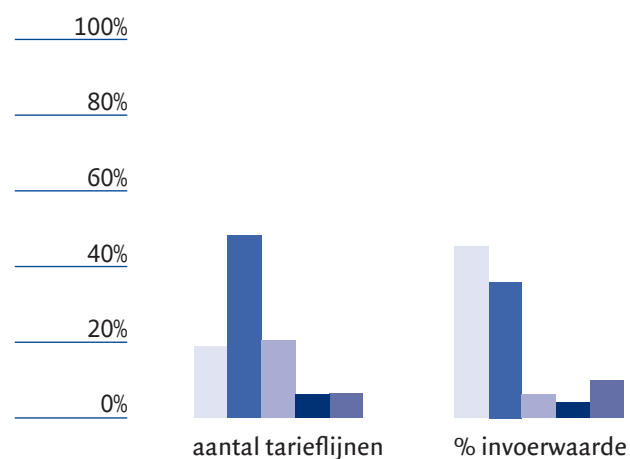
Tariefstructuur industrieproducten per tariefband aandelen in het aantal tarieflijnen en de totale invoerwaarde

EG tariefstructuur landbouwproducten

EG Landbouw	Aantal tarieflijnen	Gemiddelde tarief binnen de band	Gemiddelde invoerwaarde (1999-2001) in EUR miljoen	% van totale invoerwaarde
Tariefbanden				
t = 0	430	0,0	24.119	44,2%
0 < t <= 20	1.052	9,9	19.730	36,2%
20 < t <= 50	446	31,4	3.563	6,5%
50 < t <= 75	134	60,4	1.841	3,4%
t > 75%	151	118,3	5.253	9,6%
totaal	2.213	22,8	54.506	100,0%
t = 0	430	0,0	24.119	44,2%
0 < t <= 15%	833	6,5	16.318	29,9%
t > 15%	950	46,1	14.070	25,8%
totaal	2.213		54.506	100,0%
tarieflijnen > gemiddelde (22,8%)	659	-	10.014	18,4%
tarieflijnen > 3 keer gemiddelde (68,4%)	171	-	5.772	10,6%

Tariefstructuur landbouw per tariefband aandelen in het totale aantal tarieflijnen en de totale invoerwaarde

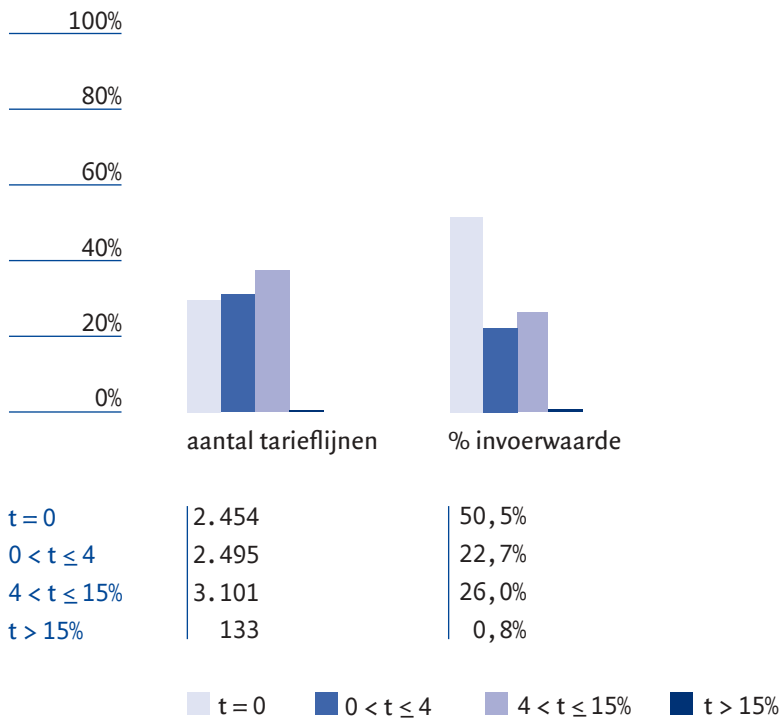
t = 0	430	44,2%
0 < t <= 20	1.052	36,2%
20 < t <= 50	446	6,5%
50 < t <= 75	134	3,4%
t > 75%	151	9,6%

t = 0
 0 < t <= 20
 20 < t <= 50
 50 < t <= 75
 t > 75%

EG tariefstructuur industrieproducten (NAMA)

EG Industrieproducten	Aantal tarieflijnen	Gemiddelde invoerwaarde 1990-2001 in USD miljoen	% van invoer waarde
Tariefbanden			
t = 0	2.454	354.257	50,5%
0 < t ≤ 4	2.495	159.249	22,7%
4 < t ≤ 15%	3.101	182.639	26,0%
t > 15%	133	5.529	0,8%
totaal	8.183	701.673	100,0%
Tariefstructuur per band			
t = 0	2.454	354.257	50,5%
0 < t ≤ 4%	2.495	159.249	22,7%
4 < t ≤ 3 keer gemiddelde tarief (12%)	2.977	175.319	25,0%
t > 3 keer gemiddelde tarief (12%)	257	12.849	1,8%
totaal	8.183	701.673	100,0%

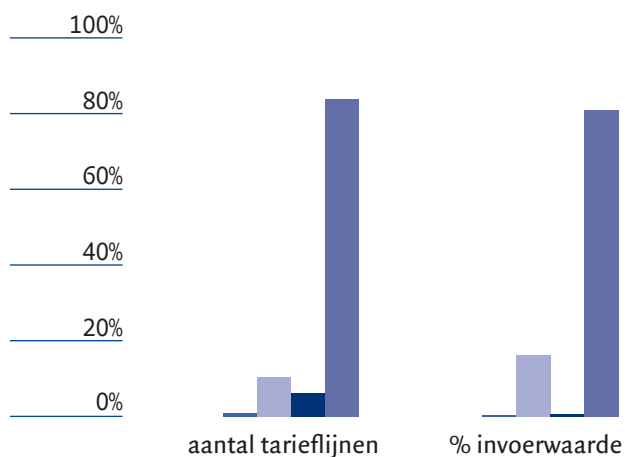
Tariefstructuur industrieproducten per tariefband aandelen in het aantal tarieflijnen en de totale invoerwaarde

India tariefstructuur landbouwproducten

India landbouw	Aantal tarieflijnen	Gemiddelde tarief binnen de band	Gemiddelde invoerwaarde 1999-2001 in USD miljoen	% van invoerwaarde
Tariefbanden				
t = 0	0	0,0	0	0,0%
0 < t ≤ 20	11	11,1	17	0,5%
20 < t ≤ 50	65	35,9	624	17,7%
50 < t ≤ 75	38	58,9	33	1,0%
t > 75%	591	128,0	2.847	80,9%
totaal	705	114,0	3.522	100,0%
t = 0	0	0,0	0	0,0%
0 < t ≤ 15%	10	10,5	14	0,4%
t > 15%	695	115,6	3.508	99,6%
totaal	705	-	3.522	100,0%
tarieflijnen > gemiddelde (114%)	258	-	1.595	45,3%
tarieflijnen > 3 keer gemiddelde (342%)	0	-	0	0,0%

Tariefstructuur landbouw per tariefband aandelen in het totale aantal tarieflijnen en de totale invoerwaarde

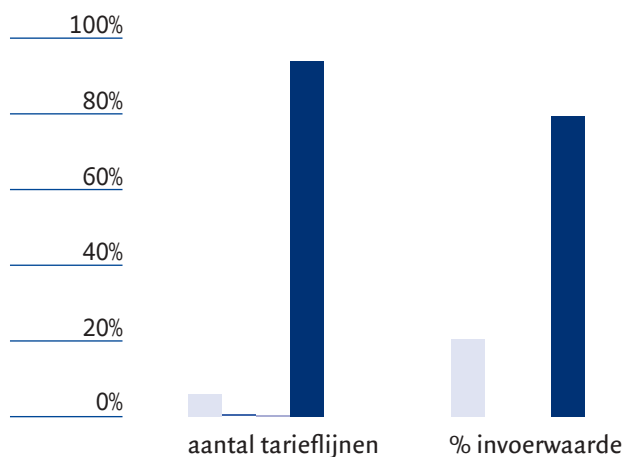
t = 0	0	0,0%
0 < t ≤ 20	11	0,5%
20 < t ≤ 50	65	17,7%
50 < t ≤ 75	38	1,0%
t > 75%	591	80,9%

t = 0
 0 < t ≤ 20
 20 < t ≤ 50
 50 < t ≤ 75
 t > 75%

India tariefstructuur industrieproducten (NAMA)

India Industrieproducten	Aantal tarieflijnen	Gemiddelde invoerwaarde 1999-2001 in USD miljoen	% van de invoerwaarde
Tariefbanden			
t = 0	219	9.279	20,1%
0 < t ≤ 4	14	7	0,0%
4 < t ≤ 15%	13	14	0,0%
t > 15%	3.103	36.835	79,8%
totaal	3.349	46.135	100,0%
Tariefbanden			
t = 0	219	9.279	20,1%
0 < t ≤ 4%	14	7	0,0%
4 < t ≤ 3 keer gemiddelde tarief (119,1%)	3.047	36.842	79,9%
t > 3 keer gemiddelde tarief (119,1%)	69	7	0,0%
totaal	3.349	46.135	100,0%

Tariefstructuur industrieproducten per tariefband aandelen in het aantal tarieflijnen en de totale invoerwaarde

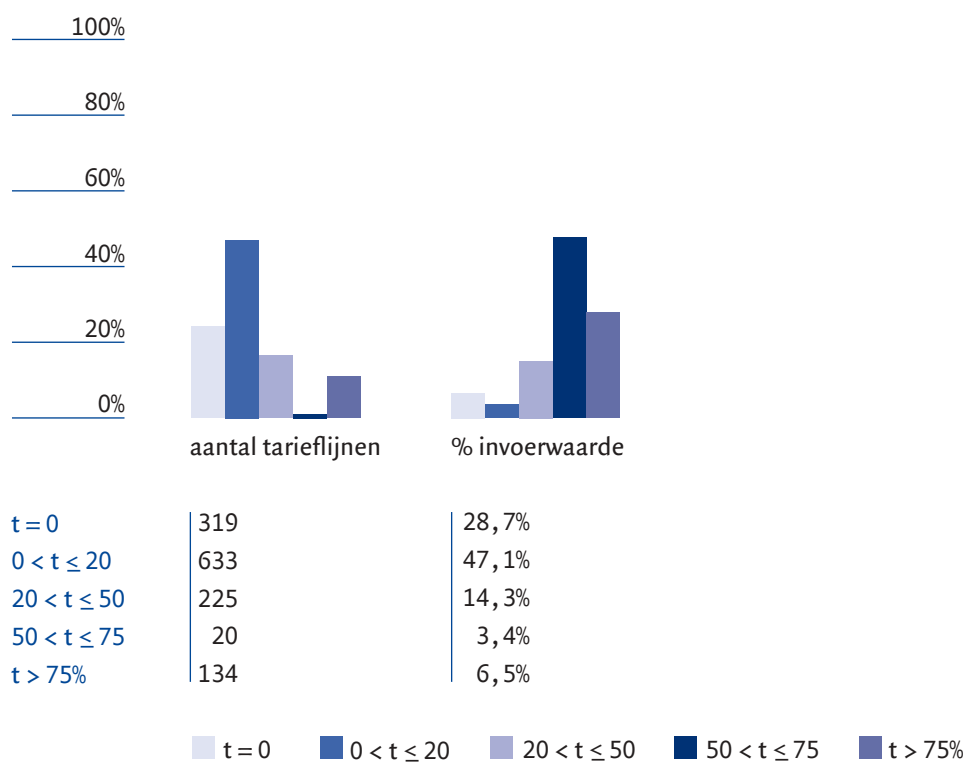
t = 0	219	20,1%
0 < t ≤ 4	14	0,0%
4 < t ≤ 15%	13	0,0%
t > 15%	3.103	79,8%

t = 0
 0 < t ≤ 4
 4 < t ≤ 15%
 t > 15%

Japan tariefstructuur landbouwproducten

Japan landbouw	Aantal tarieflijnen	Gemiddelde tarief binnen de band	Gemiddelde invoerwaarde 1999-2001 in USD miljoen	% van de invoerwaarde
Tariefbanden				
t = 0	319	0,0	1.171	28,7%
0 < t ≤ 20	633	9,1	1.920	47,1%
20 < t ≤ 50	225	27,3	583	14,3%
50 < t ≤ 75	20	60,5	137	3,4%
t > 75%	134	318,1	264	6,5%
totaal	1.331	41,9	4.074	100,0%
t = 0	319	0,0	1.171	28,7%
0 < t ≤ 15%	549	7,8	1.503	36,9%
t > 15%	463	111,1	1.401	34,4%
totaal	1.331		4.074	100,0%
tarieflijnen > gemiddelde (41,8%)	174		683	16,8%
tarieflijnen > 3 keer gemiddelde (125,4%)	118		228	5,6%

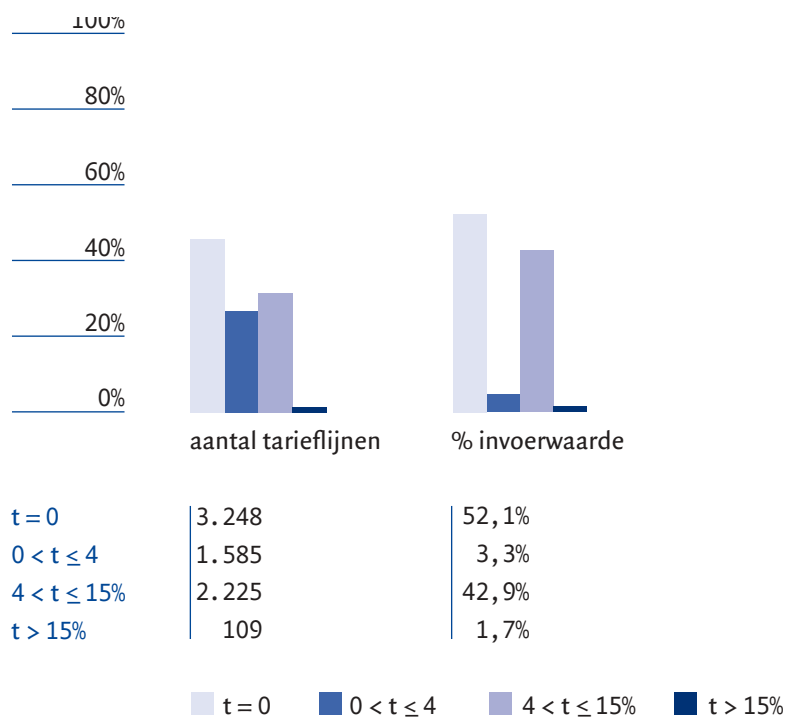
Tariefstructuur landbouw per tariefband aandelen in het totale aantal tarieflijnen en de totale invoerwaarde

Japan tariefstructuur industrieproducten (NAMA)

Japan industrieproducten	Aantal tarieflijnen	Gemiddelde invoerwaarde 1999-2001 in USD miljoen	% van de invoerwaarde
Tariefbanden			
t = 0	3.248	158.983	52,1%
0 < t ≤ 4	1.585	9.926	3,3%
4 < t ≤ 15%	2.225	131.080	42,9%
t > 15%	109	5.302	1,7%
totaal	7.167	305.290	100,0%
gemiddelde (10,2%)			
t = 0	3.248	158.983	52,1%
0 < t ≤ 4%	1.585	9.926	3,3%
4 < t ≤ 3 keer	1.977	120.620	39,5%
t > 3 keer	357	15.761	5,2%
totaal	7.167	305.290	100,0%

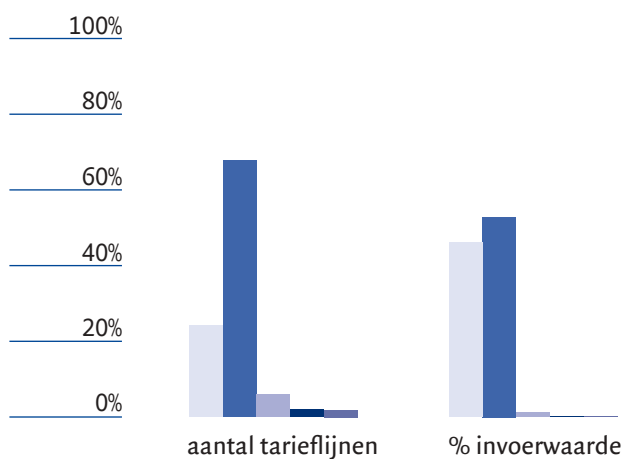
Tariefstructuur industrieproducten per tariefband aandelen in het aantal tarieflijnen en de totale invoerwaarde

Verenigde Staten tariefstructuur landbouwproducten

VS landbouw	Aantal tarieflijnen	Gemiddelde tarief binnen de band	Gemiddelde invoerwaarde 1999-2001 in USD miljoen	% van de invoerwaarde
Tariefbanden				
t = 0	419	0,0	20.727	45,8%
0 < t ≤ 20	1.193	6,0	23.672	52,3%
20 < t ≤ 50	104	29,4	776	1,7%
50 < t ≤ 75	40	60,7	24	0,1%
t > 75%	41	161,8	77	0,2%
totaal	1.797	11,0	45.276	100,0%
t = 0	419	0,0	20.727	45,8%
0 < t ≤ 15%	1.098	5,3	23.532	52,0%
t > 15%	280	50,2	1.018	2,2%
totaal	1.797	11,0	45.276	100,0%
tarieflijnen > gemiddelde (11,3%)	367	-	1.803	4,0%
tarieflijnen > 3 keer gemiddelde (33,9%)	121	-	377	0,8%

Tariefstructuur landbouw per tariefband aandelen in het totale aantal tarieflijnen en de totale invoerwaarde

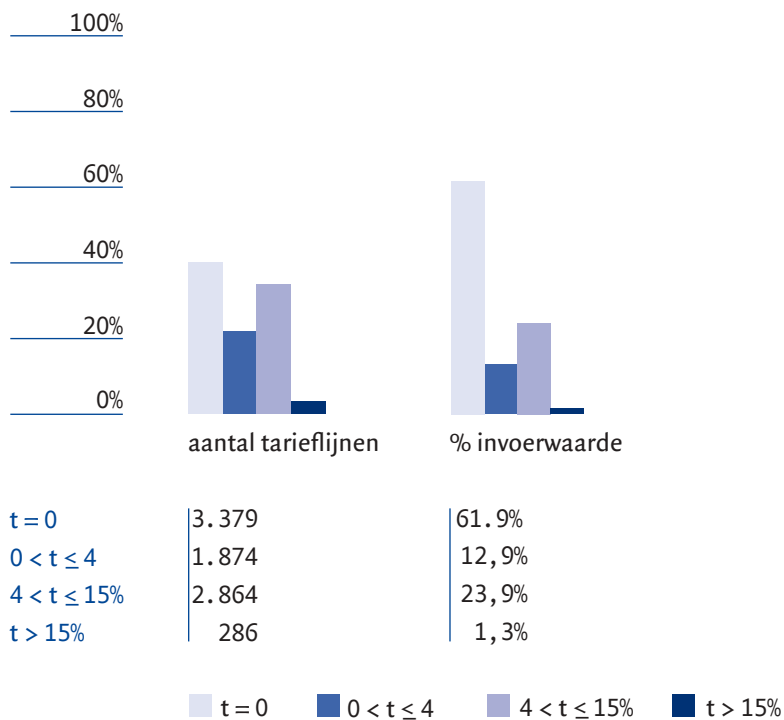
t = 0	419	45,8%
0 < t ≤ 20	1.193	52,3%
20 < t ≤ 50	104	1,7%
50 < t ≤ 75	40	0,1%
t > 75%	41	0,2%

t = 0
 0 < t ≤ 20
 20 < t ≤ 50
 50 < t ≤ 75
 t > 75%

Verenigde Staten tariefstructuur industrieproducten (NAMA)

VS Industrieproducten	Aantal tarieflijnen	Gemiddelde invoerwaarde 1999-2001 in USD miljoen	% van de invoerwaarde
Tariefbanden			
t = 0	3.379	658.465	61,9%
0 < t ≤ 4	1.874	136.677	12,9%
4 < t ≤ 15%	2.864	253.867	23,9%
t > 15%	286	14.215	1,3%
totaal	8.403	1.063.225	100,0%
gemiddelde tarief (11,7%)			
t = 0	3.379	658.465	61,9%
0 < t ≤ 4%	1.874	136.677	12,9%
4 < t ≤ 3 keer	2.534	140.775	13,2%
t > 3 keer gemiddelde tarief (11,7%)	616	127.308	12,0%
totaal	8.403	1.063.225	100,0%

Tariefstructuur industrieproducten per tariefband aandelen in het aantal tarieflijnen en de totale invoerwaarde

Bijlage 3.

Beleidscoherentie voor ontwikkeling - Voorlopige conclusies uit lopend onderzoek

door Jeff Dayton-Johnson, OESO Development Centre, en Ethan Kapstein, German Marshall Fund of the United States

Een doeltreffend partnerschap voor ontwikkeling tussen de rijke landen en de ontwikkelingslanden houdt in dat de eerstgenoemde landen een samenhangend beleid moeten voeren dat leidt tot groeikansen voor de laatstgenoemde landen. Beleidscoherentie voor ontwikkeling kan omschreven worden als het streven naar gezamenlijk overeengekomen economische en sociale doelstellingen door de systematische bevordering van wederzijds versterkende beleidsmaatregelen van zowel de OESO- als de ontwikkelingslanden. Het verwezenlijken van de Millennium-ontwikkelingsdoelen en andere internationale verplichtingen houdt derhalve niet alleen het verbeteren van de doelmatigheid en doeltreffendheid van buitenlandse hulp in, maar vereist ook een intelligente inzet van beleid op andere gebieden dan ontwikkelingshulp teneinde zo groot mogelijke voordelen voor ontwikkeling te bewerkstelligen. De bijeenkomst van deskundigen die in november 2005 op het OESO-hoofdkantoor plaatsvond en was georganiseerd door het OESO Development Centre, het German Marshall Fund en het Nederlandse ministerie van Buitenlandse Zaken, resulteerde in een vruchtbare bespreking van een groot aantal van deze beleidsinteracties.

Hulp en handel

De *incoherentie* tussen ontwikkelingshulp en handelsbeleid is wellicht het meest in het oog springende voorbeeld van wat er mis kan gaan wanneer de OESO-landen hun beleid op tegenstrijdige doelen lijken te richten. Zo schatten economen bijvoorbeeld het jaarlijkse verlies dat exporteurs van kleding en textiel in ontwikkelingslanden in de jaren 90 hebben geleden als gevolg van het inmiddels afgeschafte Multivezelakkoord op bijna USD 50 miljard, een bedrag dat nagenoeg overeenkomt met de jaarlijkse buitenlandse hulp die de DAC-landen gedurende diezelfde periode hebben gegeven. Een ander voorbeeld, uit het recente verleden: vier West-Afrikaanse katoenproducerende landen (Benin, Burkina Faso, Tsjad en Mali) hebben met grote vasthoudendheid internationale aandacht gevraagd voor de incoherentie van handelsversturende subsidies aan katoenproducenten in de OESO-landen. Volgens Oxfam was hier in de Verenigde Staten in 2002 een bedrag USD 3,9 miljard mee gemoeid, een som geld die de officiële ontwikkelingshulp die de VS in datzelfde jaar gaf aan alle landen in sub-Sahara Afrika (USD 2,3 miljard) ver te boven gaat. De officiële ontwikkelingshulp van de VS aan de desbetreffende vier West-Afrikaanse landen bedroeg in 2002 USD 90 miljoen. Zowel in het geval van textiel als katoen hebben de OESO-landen aanzienlijke financiële middelen ingezet om de integratie van ontwikkelingslanden in de wereldeconomie te bevorderen; tegelijkertijd hebben de OESO-landen evenveel of zelfs meer middelen besteed aan het opwerpen van obstakels voor diezelfde ontwikkelingslanden bij hun pogingen te profiteren van deze economische integratie.

Nu levert het elkaar doorkruisende hulp- en handelsbeleid van de OESO-landen aan de ene kant weliswaar enkele van de meest schrijnende gevallen van incoherentie op, maar aan de andere kant biedt deze beleidscombinatie ook een aantal veelbelovende mogelijkheden voor een creatieve, ontwikkelingsvriendelijke beleidshervorming in de OESO-landen. Uit een recente studie van het OESO Development Centre naar de coherentie tussen hulp en handel in het geval van Mozambique blijkt dat veel van de huidige of veelbelovende potentiële exporten van

Mozambique naar OESO-landen (waaronder citrusvruchten, suiker, textiel, perschoenen, maïs en sommige producten van de meelindustrie) de Europese Unie of de Verenigde Staten praktisch zonder invoerrechten kunnen binnenkomen dankzij uitbreidingen van het Algemeen Preferentieel Stelsel (APS), zoals het *Everything but Arms* (EBA)-initiatief en de *US African Growth Opportunities Act* (AGOA); tarifaire handelsbarrières vormen niet het grootste probleem. Problematischer voor Mozambique zijn non-tarifaire handelsbelemmeringen zoals oorsprongsregels, sanitaire en fytosanitaire maatregelen en vrijwaringsmaatregelen. In de studie wordt echter ook gesteld dat beperkingen aan de aanbodzijde - de mate waarin Mozambikaanse ondernemingen in staat zijn om op nieuwe mogelijkheden in te springen, waaronder de aanwezigheid van fysieke infrastructuur - een nog grotere belemmering vormen.

Het goede nieuws is dat de in Mozambique geconstateerde belemmeringen voor een door handel gestimuleerde ontwikkeling - non-tarifaire handelsbelemmeringen en beperkingen aan de aanbodzijde - aangepakt kunnen worden met een weloverwogen en gericht ontwikkelingsbeleid van de OESO-landen. Door technische assistentie aan onderzoekslaboratoria kan beter aan de sanitaire en fytosanitaire eisen worden voldaan (waarbij aangetekend moet worden dat vrijwaringsmaatregelen en graduatiemechanismen meer reden tot zorg geven aangezien zij de EU de mogelijkheid geven toenemende exporten van bepaalde sectoren binnen een zeer kort tijdsbestek tegen te houden en te belemmeren). Investerings in infrastructuur worden al door buitenlandse hulp ondersteund. *Aid for Trade*, of deze nu specifiek gericht is op technische assistentie en de opbouw van onderhandelingscapaciteit of een breder doel ondersteunt zoals het opheffen van belemmeringen aan de aanbodzijde, zou zelfs model kunnen staan voor een succesvol coherent ontwikkelingsbeleid. Dat gezegd hebbend moet ook geconstateerd worden dat de huidige internationale coördinatie van de aid-for-trade-agenda tussen de zes instanties die deelnemen aan het *Integrated Framework* bekritiseerd wordt als zijnde ineffectief. Daarnaast is de positie van *Aid for Trade* binnen de Doha-onderhandelingen van de Wereldhandelsorganisatie een zeer politieke kwestie. Maar we mogen niet uit het oog verliezen dat het geven van hulp ontwikkelingslanden kan helpen te profiteren van economische integratie.

Hulp en migratie

Migratie is een ander niet specifiek op ontwikkelingshulp gericht beleidsterrein van de OESO-landen dat verstrekkinge gevolgen heeft voor de ontwikkeling van ontwikkelingslanden. Een van de meest in het oog springende gevolgen is de zogenaamde 'braindrain' van geschoolde werknemers (bijv. leraren, artsen, verpleegkundigen) die hun minder welvarende moederland verruilen voor een OESO-land. Voor zover het migratiebeleid van OESO-landen specifiek gericht is op geschoolde personen uit ontwikkelingslanden, is dit beleid niet verenigbaar met ontwikkelingsbeleid dat juist gericht is op capaciteitsopbouw in de gezondheids- en onderwijssector in de landen van herkomst van de migranten. Een onderzoek van het OESO Development Centre naar de internationale mobiliteit van verpleegkundigen uit Ghana onderstreept de omvang van het probleem. Verpleegkundigen en andere migranten uit Ghana reageren op de aantrekkelijke kanten van het migratiebeleid van een OESO-land. Daarom zullen er meer geschoolde Ghanezen in het Verenigd Koninkrijk werkzaam zijn dan in Nederland aangezien het VK positief staat tegenover economische migranten, terwijl Nederland in zijn migratiebeleid meer gewicht toekent aan gezinshereniging en niet-economische motieven. Hoewel er in de studie van het Development Centre geen direct causaal verband wordt gelegd, wordt wel opgemerkt dat de toename van het aantal emigrerende verpleegkundigen samenvalt met de verslechtering van een aantal volksgezondheidsindicatoren (waarvan de meest alarmerende de stijging van de zuigelingensterfte is, na een decennialange gestage daling).

Uit de Ghana-studie blijkt dat verpleegkundigen veel voordeel hebben bij het werken in het buitenland, maar het is niet onmiddellijk duidelijk of de Ghanese ontwikkeling er voordeel bij heeft. Niettemin kan gesteld worden dat ontwikkelingshulpbeleid, met name bij de opbouw van fysieke en menselijke capaciteit, migratiebeleid kan completeren en zo leiden tot een betere verdeling van de voordelen van migratie. Ten eerste, infrastructuur: migranten - geschoold of ongeschoold - vertrekken om diverse redenen, maar een daarvan is dat hun nationale economie kampt met een relatief overschot aan werknemers. Een betere vervoers- en communicatie-infrastructuur, ondersteund door buitenlandse hulp, kan ontwikkelingslanden helpen de kosten te drukken van de noodzakelijke aanpassingen van de arbeidsmarkt waarmee internationale migratie gepaard gaat. (Concreet gezegd: het wegtrekken van werknemers kan in sommige regio's van uitzendende landen tot tekorten op de arbeidsmarkt leiden en het geldt dat deze migranten naar huis sturen zou economische mogelijkheden voor hun thuisregio's kunnen opleveren. Maar als de wegen slecht zijn of het telefoonverkeer niet goed functioneert, kan het voor werknemers elders in het land moeilijk zijn naar die regio's te trekken om van die mogelijkheden te profiteren). Ten tweede: investeringen in de gezondheids- en onderwijssector, wederom ondersteund door buitenlandse hulp, kunnen het scholingsniveau in die sectoren helpen verhogen en, belangrijker, ervoor zorgen dat het tekort aan geschoolde werknemers weer wordt aangevuld. In bepaalde geschoolde sectoren van een aantal uitzendende economieën (de Filipijnen en Roemenië bijvoorbeeld) is er een toename van de opleidingscapaciteit ontstaan - gefinancierd door publiek en privaat geld - die de emigratie van opgeleide lokale mensen meer dan compenseert. Ook in Ghana is een dergelijke ontwikkeling zichtbaar, maar deze is nog niet voldoende om het aantal vertrokken verpleegkundigen weer aan te vullen.

Conclusie

De tegenstrijdigheden in zowel de OESO- als de ontwikkelingslanden die het groeiproces belemmeren, worden door de beleidscoherentieagenda scherp aan het licht gebracht. Wanneer landen hulp ontvangen maar geen handel kunnen drijven, of wanneer hun beste krachten worden weggevoerd zonder dat er veel kans is dat ze ooit nog terugkeren, zijn de vooruitzichten voor duurzame ontwikkeling - waarvoor investeringen, technologie, handel en menselijk kapitaal vereist zijn - aanzienlijk somberder. Vooruitgang in de beleidscoherentie vereist wellicht een forse dosis politieke wil, maar het is in de eerste plaats van belang dat de belangrijkste beleidstekortkomingen aan het licht komen en dat beleidshervorming de hoogste prioriteit krijgt. De Nederlandse regering, die uiteraard ook op nationaal en Europees vlak met coherentiekwesties te maken heeft, speelt een vooraanstaande rol in deze kritische intellectuele exercitie.

Informatie op het internet

CBS - Centraal Bureau voor de Statistiek: Statistics on line (StatLine)

<http://statline.cbs.nl/StatWeb/>

DNB - De Nederlandsche Bank: monetair-financiële statistieken Nederland

<http://www.statistics.dnb.nl/>

Doha Development Agenda Trade Capacity Building Database

<http://tcbdb.wto.org/>

IMF Statistical topics

<http://www.imf.org/external/np/sta/index.htm>

OECD Statistics

<http://www.oecd.org/statsportal/>

OECD Sources

<http://sourceoecd.org/>

UNEP - World Conservation Monitoring Centre (WCMC): United Nations Environment Network,
Global Portal to environmental information

<http://www.unep.net/>

UNCTAD/ITC/WTO MDG-8 trade statistics

<http://www.mdg-trade.org/>

UNFCCC - UN Framework on Climate Change

<http://unfccc.int/>

UNSTAT - UN Statistics Division: Millennium Development Goal Indicator Data Base

<http://millenniumindicators.un.org/>

World Bank: Global Development Finance on line
<http://publications.worldbank.org/GDF/>

World Bank: World Development Indicators on line
<http://publications.worldbank.org/WDI/>

Eindnoten

- 1 De officiële Nederlandse doelstelling is 0,8% van het Bruto Nationaal Product (BNP). In waarde is er echter geen verschil tussen het BNP en BNI. Door de VN en de OESO wordt gewerkt met ODA als percentage van het BNI.
- 2 De partnerlanden zijn: Afghanistan, Albanië, Armenië, Bangladesh, Benin, Bolivia, Bosnië Herzegovina, Burkina Faso, Colombia, Egypte, Eritrea, Ethiopië, Georgië, Ghana, Guatemala, Indonesië, Jemen, Kaap Verdië, Kenia, Macedonië, Mali, Moldavië, Mongolië, Mozambique, Nicaragua, Pakistan, Palestijnse Autoriteit, Rwanda, Senegal, Sri Lanka, Suriname, Tanzania, Oeganda, Vietnam, Zambia, Zuid-Afrika.
- 3 Bron: Development Cooperation Report 2005, OESO.
- 4 ORET wordt uitgevoerd door de Nederlandse Financierings-Maatschappij voor Ontwikkelingslanden (FMO). FMO heeft een lijst met landen die in aanmerking komen voor het programma. Van de minst ontwikkelde landen komen op het ogenblik alleen Bangladesh en Birma (Myanmar) niet in aanmerking voor ORET.
- 5 The Development Effectiveness of Food Aid: does tying matter?, OESO, 2006.
- 6 Reciprociteit betekent in dit geval dat de EU aan bedrijven uit een derde land toestaat mee te dingen in EU-aanbestedingsprocedures op voorwaarde dat bedrijven uit de EU mogen meedingen in aanbestedingsprocedures van dat derde land. De EU-voorwaarde was voor Australië een belangrijk argument om tot ontbinding over te gaan.
- 7 Ontvangende landen kunnen verdergaande ontbinding als doelstelling in hun lokale Parijs-verklaring over effectiviteit van de hulp opnemen. Zie ook 4.1 over de Parijs-verklaring.
- 8 Millennium Development Goals: EU Contribution to the review of the MDGs at the UN 2005 High Level Event - Conclusions of the Council and the Representatives of the Governments of the Member States Meeting within the Council, Brussel, 24.5.2005, no. 9266/05.
- 9 Joint Statement by the Council and the Representatives of the Governments of the Member States Meeting within the Council, European Parliament and the Commission: The European Consensus on Development, 20.12.2005, gepubliceerd in Official Journal of the European Union van 24.2.2006, C 46/1.

- 10 Notitie: Wederopbouw na gewapend conflict, ministeries van Buitenlandse Zaken, Defensie en Economische Zaken, juni 2005.
- 11 Bron: The Challenge of Capacity Development, DAC Network on Good Governance, februari 2006.
- 12 Resultaten in Ontwikkeling; Rapportage 2004, ministerie van Buitenlandse Zaken, november 2005. De rapportage is een aanvulling op het Jaarverslag van het ministerie van Buitenlandse Zaken en geeft een statusoverzicht over 2004 op de beleidsprioriteiten onderwijs, seksuele en reproductieve gezondheid en rechten (srgr), hiv/aids, milieu, water, en goed bestuur en mensenrechten. Er wordt ingegaan op de voortgang aan de hand van de relevante MDG-indicatoren. Tevens wordt aangegeven welke concrete resultaten in de 36 partnerlanden zijn bereikt en wat de belangrijkste uitdagingen zijn. Tenslotte wordt ingegaan op de bijdrage van Nederland in zowel financieel als niet-financiële zin. Het rapport is te beschikbaar via www.minbuza.nl.
- 13 Producer Support Estimate (PSE): de jaarlijkse waarde van de bruto transfer van consumenten en belastingbetalers naar agrarische producenten, gemeten af-boerderij, als gevolg van maatregelen ter ondersteuning van de landbouw (ongeacht het soort maatregelen, het doel van de maatregelen en de gevolgen voor het boereninkomen).
- 14 Most Favoured Nation treatment (MFN) wordt ook wel het principe van de meestbegunstigde natie genoemd. Dit houdt in dat men, als lid van de WTO, ieder handelsvoordeel dat men aan een land toekent terstond en onvoorwaardelijk moet geven aan alle andere leden van de WTO.
- 15 Zie voor de Nederlandse inspanningen ook de instructie voor de ministeriële WTO conferentie te Hongkong, kamerstuk 25074, nr. 104.
- 16 Zie <http://tcbdb.wto.org> en op deze site het rapport 2005 Joint WTO/OECD Report on Trade-Related Technical Assistance and Capacity Building (TRTA/CB). Aid for Trade gaat ook nog over een aspect dat niet tot uiting komt in de indicatoren, namelijk aandacht voor de gevolgen van handelsliberalisering.
- 17 Bron: WTO/OESO-database. De cijfers dienen met een zekere reserve te worden beschouwd omdat er definitieproblemen zijn bij het vaststellen van de handelscomponenten van hulpprojecten. Toch is deze component vaak aanzienlijk, zoals bijvoorbeeld projecten onder het Programma Samenwerking Opkomende Markten (PSOM), waarvan ongeveer de helft van de projecten exportgerichte ondernemingen ondersteunt en daarom vanaf 2002 wordt meegeteld in de database.
- 18 Een IMF-programma is een voorwaarde voor een schuldenregeling van de Club van Parijs.
- 19 Moment in het HIPC-traject, waarop het schuldenland het leeuwendeel van zijn schuldverlichting onder het HIPC-initiatief ontvangt en deze, zonder verdere beleidsconditionaliteit, onherroepelijk wordt.
- 20 Naast de HIPC-eindpuntlanden betreft het voor het IMF ook landen met een inkomen per hoofd van de bevolking van minder dan USD 380, het geen de facto twee kwalificerende landen toevoegt.

- 21 Convention on Biological Diversity, National Report of the Netherlands, Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, november 2005.
- 22 Eutrofiering: vergroting van de voedselrijkdom, met name van het oppervlakte water onder andere door nitraten en fosfaten.
- 23 Optimalisatie Ecologische Hoofdstructuur; Ruimte, milieu en watercondities voor duurzaam behoud van biodiversiteit, Milieu- en natuurplanbureau (MPN), september 2005.
- 24 Het Verdrag van Rotterdam betreft de procedure met betrekking tot voorafgaande geïnformeerde toestemming ten aanzien van bepaalde gevaarlijke stoffen en pesticiden in de internationale handel. Het Verdrag van Stockholm betreft persistente organische verontreinigende stoffen. Het Protocol van Montreal betreft stoffen die de ozonlaag afbreken.
- 25 Adoption of Council conclusions on a Communication from the Commission on an integrated framework for fisheries partnership agreements with third countries, Council of the European Union, 11485/04, 15 juli 2004.
- 26 Resultaten in Ontwikkeling; Rapportage 2004, ministerie van Buitenlandse Zaken, november 2005.
- 27 Voortgangsrapportage Duurzame Daadkracht 2005, TK 2005-2006, 30196, nr. 3.
- 28 Voorbeelden zijn het European and Developing Countries Clinical Trials Partnership (EDCTP, zie 5.3), het International AIDS Vaccine Initiative, het European Malaria Vaccine Initiative, de Medicines for Malaria Venture, de Global Alliance for TB Drugs Development en het International Partnership on Microbicides.
- 29 Bijvoorbeeld het Roll Back Malaria Partnership, het STOP TB Partnership, de Global Alliance for Vaccines and Immunization, en het Global Fund to Fight AIDS, TB and Malaria.
- 30 Onder meer via het United Nations Fund for Population Activities (UNFPA) en Population Services International (PSI).
- 31 Bronnen: 2004 report on the Global AIDS Epidemic, UNAIDS, juli 2004; AIDS Epidemic Update, UNAIDS/WHO, december 2005.
- 32 Bron: Global Development Finance 2005, Wereldbank. De groei kan onder meer worden verklaard door de devaluatie van de US dollar ten opzichte van andere belangrijke valuta. De USD-tegenwaarde van overmakingen in andere valuta nam daardoor toe. Toenemende controle op overmakingen uit veiligheidsoverwegingen was ook een factor van betekenis. Het heeft geleid tot het versneld overmaken van spaartegoeden door niet-geregistreerde migranten (bijvoorbeeld naar Pakistan).
- 33 Bron: Balance of Payment Statistics Yearbook 2004, IMF.
- 34 Bron: International Migration, Remittances and the Brain Drain, Wereldbank, november 2005.
- 35 De definitie van overmakingen door migranten in het Wereldbank rapport is breder dan de definitie gebruikt door de Nederlandsche Bank. De Nederlandse gegevens zijn vanaf 2003 gebaseerd op projecties. Met betrekking tot de Nederlandse gegevens is niet bekend wat het land van bestemming is. Een deel van de overmakingen komt dus niet ten goede aan ontwikkelingslanden.

- 36 Communication from the Commission: Policy Plan on Legal Migration, COM (2005) 669 final, 21. 12.2005.
- 37 Communication from the Commission: Migration and Development, Some concrete orientations, COM (2005) 390 final, 1.9.2005.
- 38 De verruiming in hun voorstel betreft het aantal categorieën hoogopgeleiden en modaliteiten als de verblijfsduur (1 jaar, tegenover EU-aanbod van 6 maanden), afschaffen van de arbeidsmarkttoets (die alleen immigratie toelaat als de eigen arbeidsmarkt niet in het gevraagde kan voorzien), vergroten van de transparantie van regelgeving voor tijdelijke migratie en, het meest controversiële punt, afschaffen van de voorwaarde tot pariteit van beloningsniveau.
- 39 FMO werkt nauw samen met lokale partijen en commerciële investeerders, zoals internationale banken en ondernemingen. Het doel is in de betreffende landen bij te dragen aan duurzame economische groei en, samen met de private sector, gezonde winstcijfers te boeken.
- 40 Report of the International Conference on Finance for Development, Monterrey, Mexico, 18-22 maart 2002.
- 41 Bron: Trends and Recent Developments in Foreign Direct Investment, OESO, juni 2004.
- 42 Bron: World Investment Report 2005, UNCTAD, september 2005.
- 43 Belangrijk instrument hierbij is het Programma Samenwerking Opkomende Markten (PSOM).
- 44 Bron: HGIS 2004, bijlage 2. Het bedrag heeft betrekking op medefinanciering particuliere organisaties en subsidie aan SNV.
- 45 Elke participerende organisatie moet per 1 januari 2009 aantonen dat vanaf 2008 tenminste 25% van de totale jaarlijkse inkomsten niet direct of indirect afkomstig is van ontwikkelingssamenwerkingssubsidies van het ministerie Buitenlandse Zaken. Zie verder: Beleidskader Medefinancieringsstelsel (MFS) 2007-2010, ministerie van Buitenlandse Zaken, Den Haag.
- 46 Paris Declaration on Aid Effectiveness, resultaat van het High level Forum on Joint Progress toward Enhancing Aid Effectiveness (Harmonisation, Alignment and Results).
- 47 Het gaat hier om een samenwerking tussen donoren, waarbij één of meerdere donoren actief leidend zijn en waarbij de overige, als zwijgende donor, alleen passief een financiële bijdrage leveren aan een programma.
- 48 Het betreft (Track Record Analyse 2006): Armenië, Bangladesh, Benin, Bosnië, Colombia, Georgië, Ghana, Indonesië, Jemen, Kaapverdië, Kenia, Macedonië, Mali, Mozambique, Nicaragua, Oeganda, Rwanda, Senegal, Tanzania, Vietnam, Zambia en Zuid-Afrika. Bolivia is nog in behandeling.

- 49 Voortgangsrapportage OS-beleidscoherentie, brief van de Minister voor Ontwikkelingssamenwerking aan de Tweede Kamer, 17 maart 2006 (TK 29 234, nr. 6). Verkrijgbaar bij het ministerie van Buitenlandse Zaken als publicatie. Zie ook www.minbuza.nl.
- 50 Policy Coherence for Development: Promoting Institutional Good Practice, OESO 2005.
- 51 EG-verdrag, artikel 178: 'De Gemeenschap houdt bij de uitvoering van beleid dat gevolgen kan hebben voor de ontwikkelingslanden rekening met de doelstellingen van [het ontwikkelingsbeleid].'
- 52 Policy Coherence for Development - Accelerating progress towards attaining the Millennium Development Goals, Communication from the Commission to the Council, the European Parliament and the European Economic and Social Committee; COM (2005) 134 final, Brussels, 12.04.2005.
Millennium Development Goals: EU Contribution to the Review of the MDGs at the UN 2005 High Level Event, Conclusions of the Council and the Representatives of the Governments of the Member States Meeting within the Council, Brussels, 24 May 2005.
- 53 Policy Coherence for Development: Work Programme 2006-2007 - Conclusions of the Council and the Representatives of the Governments of the Member States meeting with the Council. Council of the European Union, Luxembourg 11/4/06, no. 8397/06.
- 54 Bron: Resultaten in Ontwikkeling; Rapportage 2004, ministerie van Buitenlandse Zaken, november 2005.
- 55 Internationale conferentie inzake bevolking en ontwikkeling, Caïro, 1994.
- 56 De doelstellingen voor het EFA zijn opgesteld in 1990 tijdens de topconferentie over Onderwijs in Thailand. Deze doelstellingen zijn breder dan de MDG's. Nederland sluit hierbij aan om, behalve aan formeel basisonderwijs, extra aandacht te kunnen schenken aan andere vormen van onderwijs zoals onderwijs voor volwassenen en lager beroepsonderwijs.
- 57 Het betreft Mali, Ethiopië, Burkina Faso, Tanzania, Jemen en Oeganda. Bron: Resultaten in Ontwikkeling, ministerie van Buitenlandse Zaken, 2005.
- 58 Andere donoren die op dat moment al hadden bijgedragen aan het fonds waren (x USD miljoen): Noorwegen (40), Zweden (16), Italië (5), Spanje (6), België (4) en Ierland (1.5). De EC had voor 2006 reeds USD 38 miljoen toegezegd en het VK USD 32 miljoen. In totaal is door de participerende donoren tot en met 2007 al het equivalent van USD 280 miljoen toegezegd. Bron: Education for All - Fast Track Initiative; Catalytic Fund Status Report Update, March 2006.
- 59 Presidents (US) Emergency Plan for Aids Relief.
- 60 Global Fund to fight Aids, TB en Malaria.

- 61 Een overzicht van de brieven en aanbevelingen die het Platform op basis van dit document heeft geschreven aan regering en politiek is te vinden op www.maakhetwaar.nl.
- 62 Global Union Federations, waaronder bijvoorbeeld de International Transport workers' Federation (ITF) en de wereldwijde publieke sectorvakbond Public Services International (PSI).
- 63 www.eurostinkt.nl
- 64 DPRN is een netwerk van ontwikkelingsdeskundigen en beleidsmakers in Nederland en België die werken aan verkleining van de kloof tussen wetenschap beleid en de ontwikkelingspraktijk.
- 65 Bron: Draagvlak voor ontwikkelingssamenwerking binnen Nederland en de rol van NCDO, rapport door bureau Voorstrategie in opdracht van NCDO, januari 2005.
- 66 Memorie van Toelichting bij Begroting 2006 van het ministerie van Buitenlandse Zaken, pag. 47, 20 september 2005.
- 67 Zie 'The World Bank and IMF respond to Gorik Ooms and Ted Schrecker', Jean-Louis Sarbib and Peter Heller in Lancet, 18 juni 2005 en Aid Volatility: An Empirical Assessment, Bulir en Hamann, IMF Staff Papers, Vol. 50, No. 1, pp.64-89, 2003.
- 68 Conform het SER advies over de rol van de particuliere sector in internationale samenwerking, 1997.
- 69 Het betreft de ILO-normen vastgelegd in de volgende ILO-mensenrechtenverdragen: het recht op organisatie en collectieve onderhandelingen (ILO-conventie 87 en 98), en de verboden op dwangarbeid (ILO-conventies 29 en 105), discriminatie (ILO-conventies 100 en 111) en kinderarbeid (ILO-conventies 138 en 182).
- 70 De Private Infrastructure Development Group (PIDG) is een multi-donor groep die als doel heeft het leveren van financiële, praktische en strategische ondersteuning om private investeringen in infrastructuur in ontwikkelingslanden te bevorderen die bijdragen aan groei en armoedevermindering. De groep is opgericht in 2002 en de huidige leden zijn het VK (DFID), Zwitserland (SECO), Zweden (Sida), Nederland (DGIS) en de Wereldbank. De Public-Private Infrastructure Advisory Facility (PPIAF) is van oudere datum (1999) en is met name gericht op technische assistentie aan ontwikkelingslanden bij het ontwikkelen van beleid, regelgeving en institutionele hervormingen met betrekking tot infrastructuur. De Wereldbankgroep, de Aziatische Ontwikkelingsbank, de Europese Commissie, UNDP en 11 bilaterale donoren zijn lid van PPIAF.
- 71 General System of Preferences waarbij opname van de fundamentele ILO-conventies in nationale wetgeving geldt als één van de condities voor extra tariefreductie.
- 72 Zie ook het tien punten plan in de Eerlijke Handel Folder (www.eerlijkehandel.nl) en de bijbehorende kamerbrief van 7 juli 2005 (BEB/HP/5040551).

- 73 Voor toelichting zie reactie overheid.
- 74 Zie: DPRN Policy Brief: Millennium Development Goals as a challenge for the Dutch Knowledge Community, september 2005, en WOTRO: Scientific Research for Development - Strategy 2007-2010.
- 75 De Consultative Group on International Agricultural Research.
- 76 Inclusief het ministerie van Onderwijs, de universiteiten en de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO).
- 77 Kamerstuk 29234, nr. 39, vergaderjaar 2005-2006.
- 78 Kamerstuk 29234, nr. 44, vergaderjaar 2005-2006

www.minbuza.nl

Ministerie van Buitenlandse Zaken
Postbus 20061
2500 EB Den Haag

juli 2006

Ontwikkelingssamenwerking werkt

05090564/N

